

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

Мастер рад

„Комсомолска правда” и НАТО бомбардовање
СР Југославије 1999. године

Ментор:
проф. др Мира Радојевић

Студент:
Немања Глишић, IS17/30

Београд, октобар 2019.

Садржај

ПРЕДГОВОР	3
УВОД	6
НАТО бомбардовање СРЈ 1999. године	6
Русија и бомбардовање СРЈ	12
Питање набавке наоружања у Русији	19
Посета руских официра јединицама РВ и ПВО ВЈ.....	23
О „КОМСОМОЛСКОЈ ПРАВДИ”	26
Бомбардовање СРЈ и „КП”	28
ПУТ КА РАТУ	32
Пролеће 1998. године	32
„Октобарска криза”	34
Преговори у Рамбујеу и Паризу	41
СРПСКА ОДБРАНА	45
СЛИКА АКТЕРА	55
Слика Срба	55
Слика агресора	59
СЛИКА УЛОГЕ РУСИЈЕ	63
Улога Примакова	63
Питање приступања СРЈ Савезу Русије и Белорусије.....	67
Улога Черномирдина.....	70
РУСКА ПОДРШКА	75
Хуманитарна помоћ.....	75
Примери протеста и подршке руских грађана	76
Акција „Комсомолске правде”	88

Војна помоћ	89
Добровољци.....	97
Став „Комсомолске правде”	106
РАТНА СТРАДАЊА.....	110
РУСКО ЗАУЗИМАЊЕ АЕРОДРОМА „СЛАТИНА”	122
ЗАКЉУЧАК.....	133
СПИСАК СКРАЋЕНИЦА	136
СПИСАК ИЗВОРА И ЛИТЕРАТУРЕ.....	138

Предговор

На потребу за проучавањем тема из савремене историје Југославије, упркос бројним препрекама и недостацима, указивао је својевремено проф. др Бранко Петрановић.¹ Када је реч о темама везаним за распад СФРЈ, у српској историографији, за разлику од појединих земаља бивше Југославије, оне нису у великој мери заступљене у научним радовима историчара. С обзиром на чињеницу да је велики број ових радова оптерећен политичким и идеолошким конструкцијама, постоји стручна потреба за достизањем што приближније рационалне историјске свести о овом периоду историје Југославије.

Исто важи и за НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. године, један од догађаја који су детерминисали токове новије српске историје. Будући да смо се у свом дипломском раду бавили наведеном тематиком, из ког је настао и један научни рад,² сматрамо да је избор теме мастер рада логичан наставак проучавања овог периода српске историје. Недоступност већег дела архивске грађе допринео је да овом проблему приступимо из угла штампе. С обзиром на улогу Руске Федерације у косовској кризи 1998-1999. године, као основни историјски извор одабрали смо „Комсомолску правду” (рус. *Комсомольская правда*), у то време најтиражнији и један од најугицајнијих руских дневних федералних листова.³

Сматрамо да бављење овом темом може пружити одговоре на бројна питања, попут начина информисања и перцепције руске јавности о НАТО бомбардовању СРЈ, реакцијама и манифестацијама подршке и солидарности руске јавности и појединаца, питања улоге Руске Федерације, дипломатске и евентуалне војне помоћи СРЈ, улози Русије у мировним преговорима и мировној мисији на Косову и Метохији, српској одбрани, перцепцији сукобљених страна и сл. Период истраживања обухвата раздобље од марта 1998. године, односно првог помена

¹ Б. Петрановић, *Историчар и савремена епоха*, Београд 1994.

² Н. Глишић, *Вечерње новости, Гинтер Грас и НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. године*, Зборник Матице српске за историју број 97 (2018), 153–166.

³ Федералне новине у Русији су новине које нису локалног карактера, већ покривају целу територију Русије, или барем њене највеће центре.

косовске кризе на страницама „Комсомолске правде”, закључно са јулом 1999. године и извештајима о руском мировном контингенту на КиМ.

Главни део истраживања обавили смо у Русији, у „Свердловској обласној универзалној научној библиотеци В.Г. Белинског” (рус. *Свердловская областная универсальная научная библиотека им. В.Г. Белинского*) у Јекатеринбургу и у „Националној библиотеци Удмуртске Републике” (рус. *Национальная библиотека Удмуртской Республики*) у Ижевску. Поред проучавања периодике, боравак у Русији смо искористили и за истраживање фондова „Архива председничког центра Б.Н. Јелцина” (рус. *Архив Президентского центра Б.Н. Ельцина*) у Јекатеринбургу, у коме је похрањен део личне архиве првог председника Руске Федерације и у ком, до сада, нису имали прилике да истражују историчари из Србије. Истраживање је употпуњено и прикупљањем стручне и мемоарске литературе на руском језику. Чињеница да су поменути архивски фондови, периодика, стручна и мемоарска литература недоступни већини истраживача у Србији, како због удаљености, тако и због језичке баријере, дају на значају писању овог рада. Поред грађе на руском језику, користили смо и изворе и литературу домаћих аутора, а рад су употпунила и усмена сведочанства појединих актера догађаја из 1998. и 1999. године.

Структуру рада, поред садржаја, предговора, списка коришћених извора, литературе и скраћеница, чине два садржајно и обимом неуједначена дела. У првом делу, односно *Уводу*, представљен је сажет историјски приказ косовске кризе 1998-1999. године и НАТО бомбардовања СРЈ 1999. године. Главни акценат је стављен на улогу Руске Федерације у наведеним догађајима. С обзиром на чињеницу да је улога Русије делимично истраживана у руској историографији, сматрали смо да нема потребе за понављањем већ утврђених чињеница, већ да се акценат стави на нова истраживања која би допринела расветљавању историографских белина. Будући да грађа коју смо прикупили у Русији далеко превазилази оквире једног мастер рада, у плану је да нам она послужи као основа за даља истраживања поменутог периода.

Други, обимом већи део представља критички осврт на писање најтиражнијег руског листа – „Комсомолске правде”. С обзиром на ширину теме и

ограниченост простора, одлучили смо да теми приђемо проблемски, како бисмо избегли пуко хронолошко навођење чињеница. Као најважније теме смо издвојили перцепцију улоге Русије, Ј. Примакова и В. Черномирдина, разне манифестације протеста и реакције руског друштва на балканску кризу, питање руске војне помоћи, описе српске одбране и ратних разарања и долазак руских мировних трупа у јужну српску покрајину. Такође, описали смо кратак историјат листа „Комсомолска правда” и његову улогу у руском друштву.

Као историографску подлогу нашег рада, највише смо користили радове историчара Јелене Гускове⁴ и Бојана Димитријевића.⁵ Осим употребе стручне литературе, од које бисмо још издвојили дело генерала Спасоја Смиљанића,⁶ који је током бомбардовања заузимао висок положај у ВЈ, од велике помоћи у расветљавању одређених догађаја била је мемоарска литература директних актера косовске кризе и агресије на СРЈ, попут Виктора Черномирдина,⁷ Мартија Ахтисарија,⁸ Јевгенија Примакова,⁹ потпуковника Ђорђа Аничича,¹⁰ генерала Небојше Павковића,¹¹ Владислава Јовановића.¹² Драгоцена по сазнајној вредности и попуњавању великог броја историјских белина била су усмена сведочења учесника догађаја из поменутог периода: потпуковника Ђорђа Аничича, пензионисаног припадника РВ и ПВО ВЈ, Живадина Јовановића, некадашњег министра иностраних послова СРЈ, и Николе Шаиновића, некадашњег потпредседника Савезне Владе СРЈ. Рад смо употпунили коришћењем периодике, интернет извора и до сада необјављене фото грађе.

⁴ Е.Ю. Гуськова, *Агрессия НАТО против Югославии в 1999 году и процесс мирного урегулирования*, Москва 2013.

⁵ В.В. Dimitrijević, J. Draganić, *Vazdušni rat nad Srbijom 1999. godine*, Београд 2013.

⁶ С. Смиљанић, *Агресија НАТО. Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине*, Београд 2009.

⁷ В. Черномирдин, *Вызов*, Москва 2003.

⁸ М. Ahtisari, *Misija u Beogradu*, Београд 2001.

⁹ Ј. Primakov, *Godine u visokoj politici*, Београд 2002.

¹⁰ Ђ.С. Аничич, *Смена (Ратни дневник)*, Београд 2009.

¹¹ Н. Павковић, *Трећа армија седамдесет осам дана у загрљају 'Милосрдног анђела' 1*, Београд 2017.

¹² В. Јовановић, *Рат који се тогао избећи*, Београд 2008.

Увод

НАТО бомбардовање СРЈ 1999. године

Историја српско-албанских односа крајем 19. и током читавог 20. век, била је, како је истакао проф. др Александар Животић „препуна сукоба, конфликта, сучељавања, неразумевања, испуњена тешким крвавим обрачунима, осветама, често бесциљним борбама и разлозима конфронтације”.¹³ Сецесионизам косовских Албанаца био је озбиљан изазов и за социјалистичку Југославију. Након завршетка Другог светског рата, нове власти су се суочиле са великом балистичком побуном на Косову 1945. године, што је окончано оружаним сламањем отпора и увођењем војне управе. Велике демонстрације 1968. биле су наговештај тзв. „контрареволуционарних догађаја у САП Косово” током марта и априла 1981. године. Услед кулминације нереди проглашено је ванредно стање, дошло је до интервенције ЈНА и немири су угушени. Напад војника Азиза Кељмендија на другове у параћинској касарни 1987. као да је најавио нове масовне демонстрације на Косову у пролеће 1989. године. Излазак тенкова ЈНА на улице косовских градова и варошица, уз неколико демонстративних летова авиона МиГ-21, допринео је смиривању ситуације.¹⁴

У току процеса који су водили распаду СФРЈ, питање јужне српске покрајине је дошло у фокус политике Сједињених Држава. У писму америчког председника Џорџа Буша Слободану Милошевићу, које је у децембру 1991. предао амбасадор САД у Београду Ворен Цимерман, налазила се ултимативна претња војном интервенцијом „уколико на Косову дође до драматичног развоја догађаја кривицом Србије”.¹⁵ Био је то један од првих наговештаја решавања косовског питања војним путем. Током преговора вођених у Дејтону 1995. године, америчка страна је покушала да у мировни пакет укључи и питање јужне српске покрајине. Предлог је,

¹³ А. Животић, *Југославија, Албанија и велике силе (1945-1961)*, Београд 2011, 37.

¹⁴ Dimitrijević, Draganić, *Vazdušni rat nad Srbijom*, 82.

¹⁵ V. Jovanović, *Rat koji se mogao izbeći*, 69-70.

између осталог, подразумевао да се до 1997. године из јужне српске покрајине поведу све полицијске и војне снаге.¹⁶ Главни иницијатори покретања косовског питања 1995. били су Ворен Кристофер и Ричард Холбрук. У Дејтон је тада неслужбено допутовао и Ибрахим Ругова, који је у приправности чекао евентуални пристанак српске делегације.¹⁷ Ипак, због одбијања српске делегације, наведено питање није решено у Дејтону, а АП Косово и Метохија је у том периоду избегла сценарио грађанских ратова који је задесио западне републике некадашње државе.

За то време косовски Албанци су изградили паралелни политички, економски, просветни, културни и друштвени систем, који је функционисао уз званичну српску власт. Прекретница у распламсавању косовске кризе десила се почетком 1998. године, када на сцену ступа тзв. „Ослободилачка војска Косова”, која је терористичким методама кренула у нападе на цивиле и припаднике МУП Р. Србије. Ширењем терористичких напада у борбу је постепено увучена ВЈ, а жестина сукоба и број жртава били су у порасту. Изјава помоћника америчког државног секретара Роберта Гелбарда да „САД не сматрају ОВК терористичком, него побуњеничком”,¹⁸ као и фотографије и кадрови Ричарда Холбрука у пријатељском разговору са албанским сепаратистима у Јунику, схваћени су код југословенских власти као отворено сврставање америчке администрације на страну ОВК и гарантовање независности Косова.¹⁹

Константан притисак великих сила окупљених у Контакт групи, као и наставак борби током лета, довели су до доношења Резолуције 1199 Савета безбедности УН, која је дозвољавала могућност примене силе, уколико не дође до испуњења постављених захтева. Током тзв. „октобарске кризе” СРЈ је била суочена са претњама бомбардовањем од стране НАТО пакта. Требало би истаћи да је НАТО још у мају 1998. године почео планирање ваздушних удара против Југославије, што сведочи да се ради о једном дужем процесу. Ипак, споразумом С. Милошевића и

¹⁶ Изјава Николе Шаиновића дата аутору у Београду, 4. 4. 2019.

¹⁷ Изјава Живадина Јовановића дата аутору у Београду, 22. 5. 2019.

¹⁸ Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 82-84.

¹⁹ Изјава Николе Шаиновића дата аутору у Београду, 4. 4. 2019.

специјалног изасланика председника САД за Балкан Ричарда Холбрука 13. октобра 1998. године, ратна опасност је отклоњена.²⁰

Након тога у јужну српску покрајину су упућени посматрачи „Косовске верификационе мисије”, на челу са пензионисаним америчким генералом Вилијамом Вокером, а под заставом организације ОЕБС. За време трајања мисије НАТО је, по споразуму, вршио извиђачке летове изнад Косова и Метохије.²¹ Међутим, ситуација на терену се није смиривала и поред добре воље југословенске стране да се криза решава дипломатским путем уз међународну арбитражу. Припадници тзв. ОВК наставили су нападе на припаднике ВЈ, док је „Косовска верификациона мисија” кршила свој мандат, обављајући недозвољене обавештајне задатке праћења и бележења покрета ВЈ и МУП-а Републике Србије. Осим тога успоставили су контакте са терористичким групама, а постоји и основана сумња да су им обезбеђивали и војне инструкторе. На тај начин је озбиљно угрожавана безбедност СРЈ.²²

Ликвидација групе албанских терориста у селу Рачак 15. јануара 1999. године, иако легитимна и изведена уз присуство међународних посматрача, окарактерисана је у Западним медијима као масакр над ненаоружаним албанским цивилима.²³ Касније се испоставило да је „масакр у Рачку” био исконструисан у медијима на Западу како би се обезбедио довољно снажан *casus belli* за напад на Југославију.²⁴ Уследили су преговори делегације СРЈ и косовских Албанаца почетком фебруара у Рамбујеу и средином марта 1999. у Паризу, али су завршени без конкретног договора. Пред југословенску делегацију су били постављени такви услови какве не би прихватила ни једна држава, будући да су дубоко задирали у суверенитет СРЈ. Нарочито је био споран Анекс Б предложеног уговора, по ком би НАТО трупама било омогућено слободно и неометано кретање по целој територији СРЈ, уз неограничен приступ целокупној војној и цивилној инфраструктури. Такође,

²⁰ Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 85-88.

²¹ *Исто*, 94-96.

²² *Исто*, 102.

²³ *Исто*.

²⁴ Е.Ю. Гуськова, *Агрессия НАТО*, 97-106.

Албанцима је обећан референдум о независности након 3 године. Суочивши се са таквим ултиматумом, Народна скупштина Републике Србије је на седници одржаној 23. марта 1999. донела одлуку о неприхватању присуства страних трупа на Косову и Метохији, истичући да ће у случају напада „бранити свим средствима територију, народ и слободу”.²⁵ Последњи покушај мирног решавања косовске кризе представљала је мисија Р. Холбрука у Београду 22. марта 1999. године, која је завршена без успеха. Дана 23. марта 1999. године у СРЈ је објављена непосредна ратна опасност, а наредног дана у вечерњим часовима је проглашено ратно стање. Генерални секретар НАТО пакта, одобрио је почетак операције под именом „Савезничка снага” (енгл. *Allied Force*), а напад на СРЈ почео је 24. марта 1999. године, без одобрења Савета безбедности УН и уз грубо кршење међународног права.²⁶

Технички и бројчано надмоћнијем противнику супроставиле су се јединице РВ и ПВО ВЈ, суочене са бројним проблемима. Пре свега техника којом су располагале поменуте јединице била је застарела и са скромним борбеним могућностима, а значајан проценат средстава био је неисправан. Хроничан је био и недостатак резервних делова, а дугогодишње сакнције онемогућиле су редовне ремонте и продужетак ресурса технике. У ракетним јединицама ПВО, које су представљале први ешалон одбране од непријатељске авијације, још од распада СФРЈ обука се вршила без бојевих гађања, што је за последицу имало недовољну обученост и мањак искуства борбених посада. Проблеми су се јавили и због недовољне попуњености јединица и ниског одзива резервиста, што је отежавало употребу сложених система ПВО.²⁷ И поред незавидног стања у којем су се налазиле, јединице РВ и ПВО карактерисао је изузетно висок морал.²⁸

Првобитне процене Пентагона да ће ваздушни удари против СРЈ трајати свега неколико дана,²⁹ брзо су демантоване одлучним отпором јединица ВЈ. Током

²⁵ С. Смиљанић, *Агресија НАТО*, 50-55.

²⁶ С. Смиљанић, *нав. дело*, 95-97.

²⁷ Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 97-101.

²⁸ *Исто*, 117.

²⁹ *Исто*, 135.

78 дана бомбардовани су како војни, тако и цивилни циљеви, уз велики број људских жртава. Разарања су претрпели и бројни привредни, културни, здравствени, образовни и верски објекти, уништен је велики проценат индустрије, инфраструктуре и комуникација. Напади на циљеве који нису имали војни карактер, према речима генерала Смиљанића, имали су за циљ вршење притиска над цивилним становништвом, будући да НАТО није имао успеха у уништењу борбених потенцијала ВЈ.³⁰ Масовни злочини над цивилним становништвом у Нишу, Алексинцу, Сурдулици, Мурину, као и бомбардовање зграде РТС-а, Кинеске амбасаде, КБЦ „Др Драгиша Мишовић”, путничког воза у Грделичкој клисури и колоне албанских избеглица на путу Ђаковица-Призрен, цинично је називано од портпарола НАТО алијансе Џејми Шеја „колатералном штетом”.³¹ Велике последице по екологију и здравље људи имала је употреба муниције са осиромашеним уранијумом,³² као и бомбардовање постројења хемијске индустрије.³³ Иако је НАТО своју кампању водио под изговором заштите албанских цивила и спречавања „хуманитарне катастрофе”, бомбардовање је довело до пораста броја избеглица из јужне српске покрајине.³⁴

Суочена са далеко надмоћнијим противником, ВЈ је успела да сачува борбену технику и материјалне ресурсе, уз релативно низак проценат губитака.³⁵ На простору Косова и Метохије у највећој мери неутралисан је отпор тзв. ОВК, а у граничном појасу према Републици Албанији заустављена је копнена офанзива албанских терориста, потпомогнутих стратешком авијацијом НАТО пакта. Иако је југословенска пропаганда говорила о десетинама оборених НАТО авиона, ВЈ је пружила материјалне доказе за свега два,³⁶ мада постоје индиције да је број оборених ваздухоплова Североатлантске алијансе значајно већи. Највише пажње

³⁰ С. Смиљанић, *нав. дело*, 236-237.

³¹ Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 281.

³² С. Смиљанић, *нав. дело*, 179-181.

³³ *Исто*, 241-243.

³⁴ *Исто*, 76-77.

³⁵ Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 443-453.

³⁶ Пилот обореног авиона Ф-16, који је пао код села Накучани на Церу, био је Дејвид Голдфајн, садашњи начелник штаба Ратног ваздухопловства САД и генерал са четири звезде.

изазвало је обарање „стелт” авиона Ф-117, а уништено је и неколико десетина беспилотних летелица и крстарећих ракета.³⁷

Након низа неуспешних мировних иницијатива, међународна преговарачка група коју су чинили Виктор Черномирдин, Марти Ахтисари и Струоб Талбот постигла је договор са С. Милошевићем о прекиду ратних дејстава.³⁸ Договор су потврдиле Народна скупштина Републике Србије и Савезна Влада СРЈ, а 9. јуна 1999. године у Куманову је потписан Војнотехнички споразум између међународних мировних група под командом НАТО (KFOR) и представника ВЈ. Споразум је верификован наредног дана Резолуцијом 1244 СБ УН чиме је и дефинитивно окончано бомбардовање СРЈ. Према потписаном Споразуму и Резолуцији СБ, припадници ВЈ и МУП-а Р. Србије повукли су се са простора јужне српске покрајине, док су снаге KFOR-а преузеле одговорност за безбедност и сигурност свих становника Косова. Резолуција 1244 је гарановала територијалну целовитост СРЈ, укључујући и Косово и Метохију у њеном саставу, као и повратак свих расељених и избеглих лица.³⁹ Због повлачења југословенских безбедоносних снага и недовољне заштите од стране јединица KFOR, више десетина хиљада Срба је напустило своје домове због бројних напада и страха од одмазде већинског албанског становништва. Током марта 2004. године, у великим антисрпским погромима, протерано је неколико хиљада Срба, а више десетина верских и споменика културе је уништено или оштећено. Привремене косовске институције су у фебруару 2008. једнострано прогласиле независност, коју признаје више од половине чланица УН.

Епилог НАТО бомбардовања СРЈ је губитак дела суверенитета над јужном српском покрајином, више десетина хиљада прогнаних Срба, и материјална штета која се мери десетинама милијарди долара. Тачан број погинулих у сукобима на Косову и НАТО бомбардовању до данас није утврђен.

³⁷ Исто, 459-465.

³⁸ С. Смиљанић, *нав. дело*, 199.

³⁹ Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 247-252.

Русија и бомбардовање СРЈ

За велики део руског друштва НАТО агресија на СРЈ, како је приметио познати дисидент и писац Александар Солжењин, променила је однос према Западу и „обележила га црном непоправљивом цртом”. „Сурово бомбардовање Срба” и настојање НАТО алијансе да у своју сферу увуче делове некадашњег СССР-а, по Солжењину су код многих Руса довели до „рушења идеала Запада као Витеза демократије”, које је заменило „разочарење и спознаја да у основи Западне политике лежи пре свега прагматизам, често користољубив и циничан”.⁴⁰ Код припадника руске политичке елите криза и рат на Балкану схваћени су као „полигон за развој натоцентристичке концепције” и „најснажнији удар на међународно-правни поредак и стабилност”.⁴¹

Ангажовање званичних руских власти у решавању косовске кризе започело је учешћем у раду Контакт групе⁴² у првој половини 1998. године. Заоштравање сукоба у јужној српској покрајини довело је до притиска Контакт групе на југословенске власти, уз постепено увођење санкција. Русија је позивала на заустављање насиља на Косову, али се углавном није придруживала санкцијама Западних сила.⁴³ Састанак КГ у Бону 25. марта 1998. и доношење Резолуције 1160 СБ УН шест дана касније довело је до увођења ембарга СРЈ на увоз оружја. За резолуцију су гласале све чланице КГ, укључујући и Русију.⁴⁴ Као својеврстан одговор на ваздушну вежбу НАТО пакта изнад Албаније и БЈР Македоније,⁴⁵ у Батајници је одржан аеромитинг, али за разлику од претходне године, на ком је учешће узело и руско РВ са два авиона Су-30,⁴⁶ наступили су само домаћи авиони.

⁴⁰ <https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-52345037.html> (25. 8. 2019).

⁴¹ И. Иванов, *Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны*, Москва 2002, 56.

⁴² Контакт група је назив за неформални форум дипломатских представника великих сила на ком су размењивани ставови и доношене заједничке изјаве поводом различитих догађаја везаних за косовску кризу. Чланице Контакт групе биле су: Сједињене Државе, Велика Британија, Немачка, Француска, Италија и Русија.

⁴³ Е.Ю. Гуськова, *Агрессия НАТО*, 71-73.

⁴⁴ *Албанский фактор в развитии кризиса на территории бывшей Югославии. Документы. Том второй (1998-1999 гг.)*, приредила група аутора, Москва 2007, 56-62.

⁴⁵ Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 85.

⁴⁶ S. Oluić, G. Antić, B. Dimitrijević, *204. Iovački avijacijski puk*, Beograd 2005, 96.

Руски Су-30 на аеромитингу у Батајници 1997. године (МВБ)

Најава већег ангажмана Русије у балканској кризи била је званична посета председника СРЈ Слободана Милошевића руском колеги Борису Јељцину 16. јуна 1998. у Москви.⁴⁷ Према речима тадашњег министра иностраних послова СРЈ Живадина Јовановића, посету је иницирала руска страна у намери да се наметне пред међународном јавности као кључни фактор и посредник у решавању кризе. Најистакнутији чланови југословенске делегације, поред председника Милошевића, били су Живадин Јовановић, Данило Марковић, амбасадор СРЈ у Москви, и Борислав Милошевић у својству преводиоца. Главни резултат ове посете била је „Заједничка изјава” С. Милошевића и тадашњег министра иностраних послова РФ Јевгенија Примакова, позната и као „Московска декларација”. Њом је, између осталог, потврђен суверенитет СРЈ над Косовом и Метохијом, изражена жеља за постизањем мирног решења, допуштено неометано кретање међународних посматрача, а југословенски председник је понудио да смањи војне и полицијске снаге у покрајини у мери у којој буде опадао интензитет терористичких напада.

⁴⁷ Е.Ю. Гуськова, *Агресија НАТО*, 76.

Према речима министра Јовановића, делегација СРЈ је препознала у појединим предлозима руске стране „захтеве Запада”,⁴⁸ а слична запажања је изнео и Борислав Милошевић у једном телевизијском интервјуу, тврдећи да је на Примакова велики притисак вршио шеф дипломатије СР Немачке Клаус Кинкел.⁴⁹

Кулминација опасности од бомбардовања током „октобарске кризе”, обележена је још једним гласањем Русије у СБ УН. Резолуција 1199 садржала је у себи претњу оружаном интервенцијом уколико не би дошло до испуњења тражених услова.⁵⁰ Како је приметио Ж. Јовановић, Русија током југословенске кризе ни једном није искористила право „вета” у СБ УН, већ је у већини случајева гласала „за”, уз понеки пример апстинирања.⁵¹

Руски представници у мисији КДОМ,⁵² као и у „Косовској верификационој мисији” били су, по оцени Николе Шаиновића „слабо видљиви на терену”, пре свега због њихове малобројности.⁵³ Без запаженије улоге током трајања косовске кризе био је и амбасадор РФ у Београду Јуриј Котов.⁵⁴

Иако је званично разговоре у Рамбујеу иницирала КГ, на којим су преговарачку тројку чинили Кристофер Хил испред Сједнињених Држава, Волфганг Петрич испред ЕУ и Борис Мајорски, као представник Руске Федерације, главну реч је водио амерички дипломата. За читаво време трајања преговора у Француској, Б. Мајорски је имао, по оцени Н. Шаиновића, „пасивну улогу”. С обзиром да предложени документ у Рамбујеу није био истоветан документу који је усагласила КГ, Б. Мајорски је, након инструкција из руског МИД-а, одбио да на

⁴⁸ Изјава Живадина Јовановића дата аутору у Београду, 22. 5. 2019.

⁴⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=HLMHMSpncXQ> (25. 8. 2019).

⁵⁰ *Албански фактор в развити кризиса на територии бывшей Югославии. Документы. Том второй (1998-1999 гг.)*, 115-119.

⁵¹ Изјава Живадина Јовановића дата аутору у Београду, 22. 5. 2019.

⁵² КДОМ (енг. *Kosovo Diplomatic Observer Mission*) била је прва мисија страних посматрача на Косову и Метохији, која је у покрајину дошла након потписивања „Московске декларације”. Касније је замењена „Косовском верификационом мисијом”, под заставом организације ОЕБС.

⁵³ Изјава Николе Шаиновића дата аутору у Београду, 4. 4. 2019.

⁵⁴ Указом Председника РФ № 120 од 29. јануара 1996. Јури Котов је именован за амбасадора Русије у СРЈ (Архив Президентског центра Б.Н. Ельцина (у даљем тексту: АЕЦ), Ф. 8 Оп. 1 Д. 6 Л. 38). Дана 31. децембра 1999. указом № 1779 Котов је разрешен функције амбасадора у Београду (АЕЦ, Ф. 8 Оп. 1 Д. 9 Л. 249).

њега стави свој потпис. Српска делегација није имала велика очекивања од руске стране у Рамбујеу, будући да је главну реч водио Хилов тим.⁵⁵

Почетак ваздушних удара по територији СР Југославије имао је необичну дипломатску увертуру. Сазнавши током лета у званичну посету САД, за одлуку о почетку бомбардовања, премијер Русије Јевгениј Примаков је изнад Атлантика наредио пилоту да окрене авион и врати се у Москву. Демонстративни гест председника Владе РФ имао је различите интерпретације. Мogle су се прочитати оцене појединих руских историчара, који су његов поступак називали „легендарним”,⁵⁶ док је Ж. Јовановић чувени „заокрет над Атлантиком” описао као „драматизацију неслагања” са ратним путем САД и својеврсни дипломатски „шамар Вашингтону”. По његовом мишљењу, то је била „симболичка тачка преокрета у глобалним односима” и „почетак стварања мултиполарног света”.⁵⁷ С друге стране, постоје мишљења да се радило о симболичној манифестацији протеста, која није имала конкретних последица по одлуку НАТО пакта да нападне СРЈ. Сам Примаков је у својим мемоарима нагласио да се пре одлуке о повратку у Русију телефоном из авиона чуо са потпредседником САД Алом Гором. Будући да Гор није могао да гарантује да ваздушни рат неће започети бар током Примаковљевог боравка у Сједињеним Државама, наредио је пилоту да окрене курс према Москви.⁵⁸

Званична Москва је заузела оштар став против бомбардовања једне суверене државе и залагала се за хитно обустављање ваздушних удара и повратак на тражење изласка из кризе политичким и дипломатским средствима. Током прве две недеље од почетка напада, у Министарству иностраних послова РФ готово свакодневно су се одржавале конференције за штампу, на којим је оштрим речником критикован НАТО пакт. Како је време пролазило, на конференције је све ређе долазио министар иностраних послова Игор Иванов, а приметно је било ублажавање тона званичних саопштења и формулација, из којих је све више изостављана реч „агресија”, уместо

⁵⁵ Изјава Николе Шаиновића дата аутору у Београду, 4. 4. 2019.

⁵⁶ Е.Ю. Гуськова, *Агресија НАТО*, 122-123.

⁵⁷ Изјава Живадина Јовановића дата аутору у Београду, 22. 5. 2019.

⁵⁸ J. Primakov, *Godine u visokoj politici*, 352-353.

које су се користили еуфемистички термини „конфликт”, „интервенција”, „кампања”...⁵⁹

Снижавање тона званичних саопштења поклопило се са одлуком председника Јељцина, да уместо Ј. Примакова, који није успео да нађе заједнички језик са Западним дипломатама око решавања косовске кризе, на преговарачку сцену доведе некадашњег премијера Виктора Черномирдина. Указом председника Јељцина од 14. априла 1999. Виктор Степанович Черномирдин је именован за „специјалног представника Председника РФ за решавање ситуације у СР Југославији”.⁶⁰ Дванаест дана касније, новим Указом формализована је функција „специјалног представника” у оквиру администрације Председника РФ и дефинисана су његова права. „Федералној агенцији за владине комуникације и информације” наложено је да специјалном представнику обезбеди „све неопходне видове везе, компјутерске технике и аудио-визуелних средстава”. У оквиру своје функције В. Черномирдин је добио и неопходну транспортну логистику.⁶¹

Улога „Јељциновог Холбрука”, како су српски медији прозвали В. Черномирдина,⁶² током мировних преговора оцењена је од стране историчара и савременика, у најмању руку као контроверзна. Један од најбољих познавалаца историје југословенске кризе др Јелена Гускова, описала је улогу руског специјалног представника као „нечасну, прљаву и издајничку” због претежирања америчких интереса, због чега му је, наводно, била обећана подршка у кандидатури за наредног председника РФ.⁶³ Сличног става је био и директни учесник преговора са Виктором Степановичем Живадин Јовановић, који је руског дипломату окарактерисао као „посредника по вољи САД и Клинтонa”.⁶⁴ Потпредседник савезне Владе Н. Шаиноввић је суштину његове мисије назвао саопштавањем „америчке претње на руском језику”.⁶⁵ Одређене везе са америчком

⁵⁹ Изјава Ђуре Билбије дата аутору у Београду, 24. 5. 2019.

⁶⁰ АЕЦ, Ф. 8 Оп. 1 Д. 9 Л. 9.

⁶¹ АЕЦ, Ф. 8 Оп. 1 Д. 9 Л. 14-17.

⁶² „Суштинска улога Русије”, *Вечерње новости*, 12.4.1999, 12.

⁶³ <http://www.pecat.co.rs/2014/04/dr-jelena-jurjevna-guskova-rusija-ce-stvoriti-novi-svet/> (25. 8. 2019).

⁶⁴ Изјава Живадин Јовановића дата аутору у Београду, 22. 5. 2019.

⁶⁵ Изјава Николе Шаиноввића дата аутору у Београду, 4. 4. 2019.

администрацијом није крио ни сам Черномирдин, који је у својим мемоарима нагвестио да је лично Клинтон од Јељцина тражио његово именовање за посредника будући да „са Милошевићем нико више није хтео да разговара”.⁶⁶

На једном од финалних разговора са Милошевићем, Черномирдин је „експлицитно гарантовао” да ће основ будуће Резолуције СБ о Косову бити Глава 6 Повеље УН, а истакао је и да је то званичан став председника Јељцина. Ипак, на преговорима 2. јуна у Белом двору, преговарачки двојац Черномирдин – Ахтисари је Милошевићу уручио документ на енглеском језику који се позивао на Главу 7, која предвиђа наметање решења силом. Председник Финске је одбио могућност било какве дискусије о документу, чак ни евентуалне примедбе и запажања граматичке и терминолошке природе. Након примедбе Ж. Јовановића Черномирдину да је према ранијим гаранцијама Резолуција требало да се позива на Главу 6 Повеље УН, Ахтисари је, пребацивши руку преко рамена руског државника, на крајње недипломатски начин изјавио: „то је зато што смо се мој брат Черномирдин и ја тако договорили”. Суочен са ултимативном претњом, Милошевић је обећао да ће се Народна скупштина Републике Србије наредног дана изјаснити о предлогу мирног решења. Након завршетка састанка Милошевић је замерио Черномирдину због позивања на Главу 7, али се он бранио да је то био једини начин да се заустави бомбардовање.⁶⁷ У делу српске јавности широко је распрострањена верзија по којој је Черномирдин (по некима Ахтисари) претио да ће Београд бити сравњен са земљом уколико Милошевић не прихвати понуђене услове, уз демонстративно показивање руком преко равне површине стола. Живадин Јовановић, као директни учесник ових разговора, одбацује поменуте наводе као неистините.⁶⁸ Према тврдњи Н. Шаиновића Резолуција 1244, као и документ у Рамбујеу, потекли су из кабинета Строуба Талбота, док руска страна није имала утицај на њен садржај. Шаиновић тврди да би делегација СРЈ у Рамбујеу

⁶⁶ В. Черномирдин, *Вызов*, Москва 2003, 206.

⁶⁷ Поменуте преговоре описао је у својим мемоарима Марти Ахтисари (М. Ahtisari, *Misija u Beogradu*, 173-184).

⁶⁸ Изјава Живадина Јовановића дата аутору у Београду, 23. 5. 2019.

највероватније прихватила услове које је подразумевала Резолуција 1244, будући да је то био минимум на који је југословенска страна могла да пристане.⁶⁹

Након доношења Резолуције 1244 на Косову је започело размештање мировних снага под командом НАТО пакта. Међутим, велико изненађење како за војне структуре НАТО алијансе, тако и за целокупну међународну заједницу био је усиљени марш руске десантне јединице и њихово заузимање приштинског аеродрома „Слатина” 12. јуна 1999. године.⁷⁰ Према информацијама Н. Шаиновића Руси су ову акцију покренули самоиницијативно, без консултација са Владом СРЈ. Након што су упознате да је конвој руских војника кренуо из БиХ, где је био део међународних мировних снага, југословенске власти су пружиле сву потребну логистику на путу према Косову. То је било од посебног значаја у ситуацији када су бројни путеви и мостови били оштећени или уништени у бомбардовању, а главни путни правци закрчени избеглицама и јединицама ВЈ које су се повлачиле из јужне српске покрајине.⁷¹ Још током мировних преговора, председник СРЈ се залагао за идеју да руске трупе добију свој сектор одговорности на Косову и да имају кључну улогу у мировним снагама.⁷² Међутим, неуспех допремања појачања руској десантној јединици, осујетио је све планове о значајнијој улози Москве на Косову.

Током бомбардовања више различитих руских делегација посетило је СРЈ. Једна од најзапаженијих, била је посета руског патријарха Алексеја II Београду и заједнички парастос свим погинулим у НАТО агресији са српским патријархом Павлом. РПЦ је више пута јавно иступала против ваздушних напада над Југославијом.⁷³ Од првог дана бомбардовања, у многим градовима Русије одржаване су демонстрације против НАТО и САД. Најдраматичније је било испред америчке амбасаде у Москви, коју су демонстранти практично даноноћно држали под опсадом.⁷⁴ Сви ови гестови, иако нису имали конкретнијег утицаја на

⁶⁹ Изјава Николе Шаиновића дата аутору у Београду, 4. 4. 2019.

⁷⁰ Е.Ю. Гуськова, *Агрессия НАТО*, 229-236.

⁷¹ Изјава Николе Шаиновића дата аутору у Београду, 4. 4. 2019.

⁷² Изјава Живадина Јовановића дата аутору у Београду, 23. 5. 2019.

⁷³ *Русская Православная Церковь. XX век*, група аутора, Москва 2008, 742.

⁷⁴ Е.Ю. Гуськова, *История югославского кризиса (1990-2000)*, Москва 2001, 675.

зауставање ратних дејстава, пружали су велики морални подстрек српском народу.⁷⁵

Велики одјек у српској јавности изазвало је питање прикључења СР Југославије Савезу Русије и Белорусије. По речима Н. Шаиновића радило се само о једном „политичком гесту”, без реалних изгледа за успех.⁷⁶ Ж. Јовановић је иницијативу, о којој се неколико пута изјаснила и Народна скупштина, видео као „катализатор за политику Русије” како би се „Јељцин извео на чистину” и показао (не)спремност да конкретније помогне Југославији. У ситуацији када је била изложена нападу најмоћнијег војног савеза у историји, СРЈ је морала да користи сваку могућност, да се „ухвати за сваку сламку” и да „охрабри народ показујући одређену иницијативу”. Међутим, ни тадашњи министар иностраних послова није веровао да је таква могућност заиста реална.⁷⁷

Питање набавке наоружања у Русији

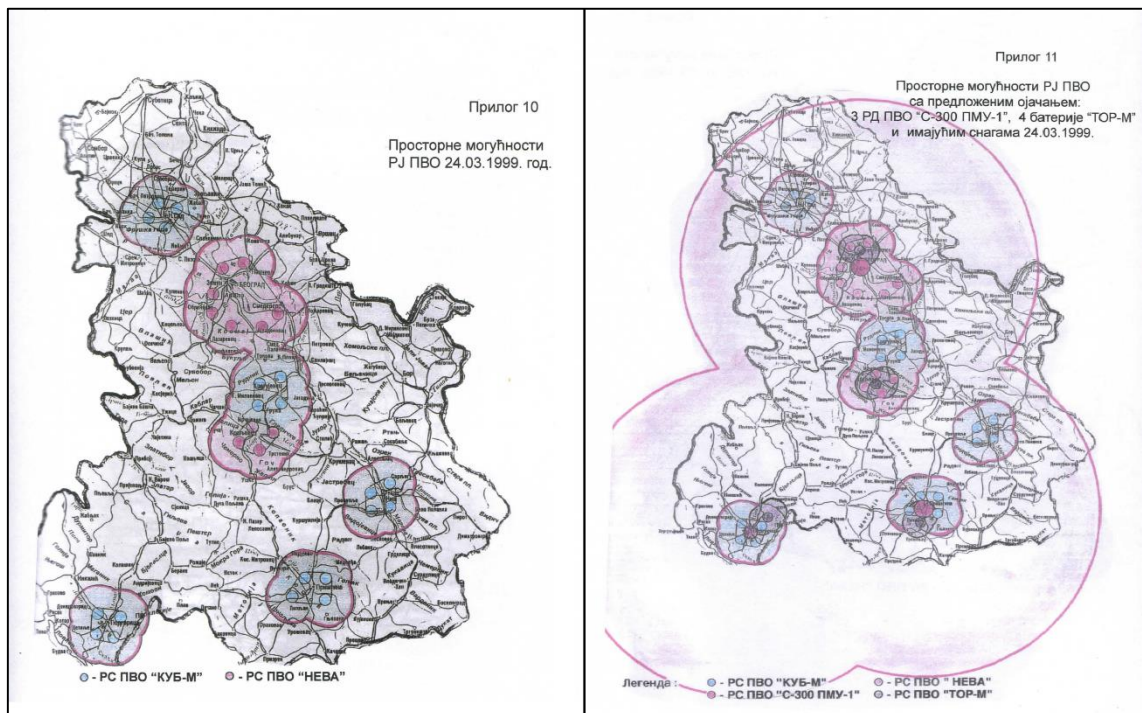
Наоружање совјетске производње у јединицама РВ и ПВО ВЈ деведесетих година већ је било застарело и није могло у одговарајућој мери да се супростави савременој техници НАТО алијансе. Стога је током читавог овог периода била изражена потреба за набавком модерних оружаних система, који би гарантовали безбедност, суверенитет и територијални интегритет треће Југославије. О дотрајалости југословенских ПВО система сведочи и забелешка из ратног дневника потпуковника Аничича, који је пренео искуства југословенских официра на обуци у Русији. Руски ракеташа су истакли да ПВО систем „Нева”, који је у ВЈ представљао оружје првог ешалона одбране од ваздушних напада, памте још само старије генерације, будући да је одавно повучен из употребе у руској армији.⁷⁸

⁷⁵ Изјава Николе Шаиновића дата аутору у Београду, 4. 4. 2019.

⁷⁶ Исто.

⁷⁷ Изјава Живадина Јовановића дата аутору у Београду, 22. 5. 2019.

⁷⁸ Ђ.С. Аничич, *Смена*, 252.

Могућности дејства југословенске ПВО са постојећим средствима (лево) и након хипотетичке набавке савремених руских система (десно)⁷⁹

Милошевић је дуго био свестан недостатака одбране СРЈ, па је један од првих покушаја набавке нових авиона и система ПВО био још 1995. године, током његове званичне посете Москви. У официјелном разговору са тадашњим министром иностраних послова Андрејем Козирјевим у државној вили на Лењинским горама, који је био увод за главни сусрет са Б. Јељцином у Кремљу, Милошевић је покренуо питање куповине руског одбрамбеног наоружања и укидање санкција из 1992. као главне теме. Ж. Јовановић, који је присуствовао састанку, сведочи да је председник Србије био заинтересован за руске авионе и ПВО системе и распитивао се за услове набавке. Козирјев, кога је Јовановић означио као „експонента америчке политике”, правдао се да је Русија у тешкој економској ситуацији и да не може да поклони оружје СРЈ, док с друге стране Југославија нема довољно новца да га купи. На то је Милошевић подсетио да Југославија има потраживања од милијарду и по долара по

⁷⁹ С. Смиљанић, *нав. дело*, 501-502.

клириншком дугу Русије и да би то могло да се искористи као начин плаћања. Министар иностраних послова РФ је истакао да то клириншко потраживање није само од СРЈ, већ и свих република некадашње СФРЈ, те да је за то прво потребно да се реши питање сукцесије. Нису помогли ни аргументи председника Србије да је преко 80% извоза у Русију потицало из производње Р. Србије и да се искористи новац пропорционалан томе. Козирјев је остао доследан, тврдећи да је то принципијелно питање и да је „Русија озбиљна држава”. Милошевић није одустајао. Нова понуда се састојала у робној размени. Југославија је Русији могла да понуди дефицитарну робу: кукуруз, пшеницу, намештај, обућу и друге производе у великим количинама, а да у замену добије наоружање. Козирјев је то одлучно одбио, изјавивши да „Русија нема намеру да ратује” и да техника, међу којом су се помињали авиони МиГ-29 и МиГ-31, не може да се транспортује до СРЈ. Милошевић је на крају изнео предлог да у Русију дођу на обуку српски пилоти, који би се добровољно, на сопствени ризик и одговорност прихватили дужности да изврше прелет до Југославије. Руски министар је поновио да „Русија нема намеру да ратује” и Милошевићу је било јасно да не постоји политичка воља за решавање тог питања, па на главном састанку са Јељцином у Кремљу није покретао тему набавке наоружања.⁸⁰

Живадин Јовановић се и 1998. године нашао у прилици да буде актер покушаја набавке савременог наоружања. Као алтернатива Русији, Белорусија је била држава од које је покушано набављање одбрамбених система. Разлог је био једноставан – Белоруси су имали у поседу идентично оружје које је Југославија потраживала од РФ. Током званичне посете Белорусији, у својству министра иностраних послова СРЈ, Јовановић се састао са председником Лукашенком и пренео му молбу Милошевића о набавци наоружања. Министар је са собом носио списак потребног наоружања, на ком су пре свега били авиони и системи ПВО, а који је добио од југословенског војног врха. Мисија министра иностраних послова, а не министра одбране или неког војног лица, била је смишљено испланирана, како

⁸⁰ Изјава Живадина Јовановића дата аутору у Београду, 22. 5. 2019.

би се прикриле намере југословенске стране да набави ново наоружање. Председник Лукашенко је оставио утисак да је спреман за испоруку тражене технике, па је одредио потпредседника Владе Белорусије задуженог за одбрану и наоружање да Јовановићу покаже сво оружје које је било на списку и које су потраживали у ВЈ. Њему је приказано оружје изгледало ипресивно, иако се у ту област није разумео. Међутим, појавила се препрека. Потпредседник белоруске Владе је нагласио да испорука оружја не може бити обављена без претходне писмене сагласности Москве. Тако је још један покушај аквизиције одбрамбених система завршен неуспешно.⁸¹

Требло би истаћи да су министар одбране, руски генерали и припадници војне елите у разговорима са југословенским званичницима изражавали спремност да помогну и испоруче оружје, али да су, по оцени Ж. Јовановића, „превладали интереси тадашње руске политичке елите” која је била против таквог вида помоћи. Јовановић је истако да су руски војни представници током својих релативно честих посета Београду користили прилику и путничким авионима константно допремали Југославији мање количине наоружања. О каквом виду наоружања се ради, министар Јовановић није био упућен.⁸²

О могућностима набавке ПВО система из Русије писао је и генерал Спасоје Смиљанић. Он је истакао да је српски војни врх очекивао да ће руски генерали успети да убеди Јељцина да је СР Југославији помоћ у наоружању неопходна. Описао је одлазак делегације југословенских стручњака за ПВО трећег дана бомбардовања у Русију, предвођених начелником Управе Артиљеријско-ракетних јединица ПВО, генерал-мајором Младеном Карановићем. Делегација ВЈ је изнела руској страни потребе за системима ПВО, на основу предлога из 1997. и 1998. године који су сачинили генерали Величковић и Вучинић. Потраживања су била следећа: „2 ракетна дивизиона 'С-300ПМУ-1', 2-3 пука система 'Бук-1', 3-4 ракетна дивизиона 'Тор-М-1', 15-20 ракетних батерија преносивог система 'Игла' и 2-3 тродимензионална или дводимензионална радара”. У почетку представници руског

⁸¹ Исто.

⁸² Исто.

Генералштаба су изражавали спремност да испоруче тражену технику, будући да се већи део потраживаног налазио у околини Москве. Једини услов било је одобрење председника Јељцина. Већ сутрадан југословенској делегацији је стављено до знања да „до даљњег неће бити испоруке борбене технике СРЈ”.⁸³ Потпуковник Аничих сматра да је покушај набавке система ПВО током трајања бомбардовања дошао прекасно, будући да нису постојали начини да се допреми до Југославије. Чак и да је постојала таква могућност, по оцени Аничиха, ВЈ није имала обучене посаде које би биле у стању да рукују тако комплексним системима, а евентуално уништење новонабављене технике представљало би „катастрофу”.⁸⁴ Током агресије у Русији је обуку за ПВО системе „Тор” и „Бук” прошла група српских ракеташа.⁸⁵

Спекулације о томе да је испорука система С-300 СРЈ могла да спречи ваздушне ударе, добиле су у делу српске јавности митске размере.⁸⁶ Међутим, требало би имати у виду да се од 31. марта 1998. године и Резолуције 1160 СБ УН Руска Федерација придржавала ембарга на увоз оружја у СРЈ, за који је и сама гласала.⁸⁷

Посета руских официра јединицама РВ и ПВО ВЈ

У свом ратном дневнику, потпуковник Аничих је забележио посету борбених положаја јединица ПВО ВЈ руског пуковника по имену Виктор, средином маја 1999.⁸⁸ Према сведочењу Аничиха, из „Научно-истраживаког центра Војне академије ПВО оружаних снага РФ” у Смоленску, у Југославију су стигла два официра „кандидата наука”.⁸⁹ У питању су били пуковници Валентин Никандрович Соколов, кандидат техничких наука, и Виктор Антонович Скрипка, кандидат војних

⁸³ С. Смиљанић, *нав. дело*, 455-456.

⁸⁴ Изјава Ђорђа Аничиха дата аутору, 14. 8. 2019.

⁸⁵ Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 193.

⁸⁶ *Исто*, 192.

⁸⁷ *Албанский фактор в развитии кризиса на территории бывшей Югославии. Документы. Том второй (1998-1999 гг.)*, 59-62.

⁸⁸ Ђ.С. Аничих, *Смена*, 194-199.

⁸⁹ Кандидат наука је научни степен у Русији и појединим државама бившег СССР. По рангу се налази један степен испод доктора наука.

наука. Они су били гости Управе АРЈ ПВО, а домаћин им је био пуковник Витомир Анђелковић, начелник одсека за обуку, школство и правила у Генералштабу ВЈ, сектор РВ и ПВО. Према наводима које је потпуковник Аничихић чуо од пуковника Анђелковића, пуковник Соколов се плашио да иде на борбене положаје, па је углавном боравио у Генералштабу ВЈ.⁹⁰ Пуковници Скрипка и Анђелковић су заједно посетили 3. и 8. ракетни дивизион 250. ракетне бригаде ПВО, а били су и гости једне батерије 310. самоходног ракетног пука. Оба руска официра су пре доласка морала да потпишу да у Југославију иду на сопствену одговорност, како би у случају непланираних околности руска страна могла да се ограда од њеног званичног присуства. Јединицама ПВО је саопштено да „слободно и без икаквог ограничења пренесу своја ратна искуства и информације које их буду занимале”.⁹¹

Руске официре су занимала искуства обарања авиона Ф-117, начин борбеног рада јединица ПВО у условима потпуне ваздушне превласти непријатеља, као и искуства у избегавању против-радарских ракета „Харм” и „Аларм”. Према изјави Аничихића руски официр Скрипка је био „одушевљен начином борбе српских ракеташа у условима рата без класичног фронта”, што је била непознаница за руску војну доктрину. Ова искуства су за њих била од изузетне важности, будући да руска армија није имала прилику да се сусретне са оваквим наоружањем у реалним борбеним околностима. На основу ратног искуства обарања авиона типа „стелт” и смањења дужине циклуса гађања које је увео потпуковник Аничихић, пуковник Скрипка је изменио дотадашња правила гађања. Он је на папиру нацртао табелу у коју је унео нове вредности дужине зрачења радара и редоследа борбених радњи, које су почеле да се примењују у ПВО јединицама руске и југословенске војске. Пуковник Скрипка је пренео југословенска искуства преко руске амбасаде и МИД-а Академији у Смоленску, а она су инкорпорирана у школски систем обуке ракеташа. Требало би истаћи да се на поменутој Академији школују припадници

⁹⁰ Занимљиво је да се у биографији Валентина Соколова на званичној интернет страници „Смоленске државне академије физичке културе, спорта и туризма”, на којој је запослен, налази податак да је током 1999. године „учествовао у борбеним дејствима у СРЈ” и да је „лично обории 4 НАТО авиона” (<http://www.sgafkst.ru/abitur/magistr/20-akademiya/kafedra/90-istoriya-kafedry-bezopasnosti-zhiznedeyatelnosti> (25. 8. 2019)).

⁹¹ Изјава Ђорђа Аничихића дата аутору, 14. 8. 2019.

ПВО из десетина земаља света. Обарање једног од најсавременијих америчких авиона совјетским системом „Нева” из шездесетих година, показало је да је поменути систем и даље перспективан. Бомбардовање СРЈ 1999. године је утицало да се у руској армији повучени системи „Нева” врате у оперативну употребу и модернизују на основу ратног искуства ВЈ.⁹²

Трећи ракетни дивизион 250. ракетне бригаде, који је оборио авионе Ф-117, Ф-16, а по тврдњи потпуковника Аничића и стратешки бомбардер Б-2,⁹³ посетила је почетком априла руска делегација на челу са потпредседником Думе Сергејем Бабурином. Похвале српским ракеташима упутили су још и генерал-потпуковник ГенADIЈ Бенов, генерал-мајор Николај Безбородов и депутат Думе ГенADIЈ Рајков. Команданту дивизиона делегација је уручила ручни сат, чија је оплата израђена од материјала са система С-300.⁹⁴

Табл. 5

	100 m/s	200 m/s	300 m/s	400 m/s	500 m/s	600 m/s	700 m/s.
Јуни Аленица 1999 (Грав ≤ 6 осе)	106 (118)	112 (11)	118 (12)	124 (12)	13	13,6(14)	14,2(14)

Табела пуковника Скрипке са измењеним правилима гађања (Лична збирка Ђорђа Аничића)

⁹² Исто.

⁹³ Изјава Ђорђа Аничића дата аутору, 14. 8. 2019.

⁹⁴ Б. Копуновић, „Игра на нож”, *Војска – ратно издање број 5*, 7. 4. 1999, 9.

О „Комсомолској правди”

„Комсомолска правда” (рус. *Комсомольская правда*) је један од најстаријих и најчитанијих дневних листова у Русији. Године 1924. на XIII конгресу Руске комунистичке партије (бољшевика) донета је одлука о оснивању свесавезне омладинске новине, која би била орган ЦК „Свесавезног лењинског комунистичког савеза омладине”, познатијег као „Комсомол”. У марту 1925. године, Секретаријат РКП(б) је одредио назив листа и за првог главног уредника именовано Александра Мартиновског, који се потписивао псеудонимом Тарас Костров. Први број „Комсомолке”, како је популарно називана, изашао је 24. маја 1925. године са тиражом од 31 хиљаде примерака. Лист је у почетку пропагирао учешће омладине у колективизацији сеоских домаћинстава и изградњи фабрика, а био је и познат по активној популаризацији бављења спортом и омладинског масовног туризма. Од самог почетка у њему су своје радове објављивали познати совјетски песници и писци, а један од познатијих сарадника био је својевремено чувени песник Владимир Мајаковски, који је поред песама објављивао и карикатуре. Након напада нацистичке Немачке на СССР, „КП” је редовно објављивала извештаје са фронта, као и велики број писама војника. Након рата активно је учествовала у мобилизацији омладине у обнови земље. У другој половини осамдесетих година, новина је подржавала реформске процесе Михаила Горбачова. „Комсомолска правда” је до октобра 1990. остала званичан орган ЦК „Комсомола”. Током совјетске ере, лист је добио бројне награде и признања, међу којима се истичу Орден Лењина, Орден Отаџбинског рата првог степена, Орден Октобарске револуције, као и два Ордена црвене заставе рада.⁹⁵

У мају 1990. године, достигнут је рекордни тираж од невероватних 22 милиона примерака, што је у то време био највећи тираж једне дневне новине на свету.⁹⁶ Током августовског пуча 1991. године, пучисти су на кратко забранили

⁹⁵ <https://ria.ru/20100524/236957896.html> (25. 8. 2019).

⁹⁶ <https://www.kp.ru/daily/26384/3262863/> (25. 8. 2019).

излажење листа.⁹⁷ Исте године основано је акционарско друштво „Комсомолска правда”, које је новембра 1992. године трансформисано у акционарско друштво затвореног типа, чији је оснивач постао новинарски колектив листа.⁹⁸ Године 1997. 20% акција „Комсомолске правде” купила је „Обједињена извозно-увозна банка” на чијем челу је у то време био руски олигарх Михаил Прохоров.⁹⁹ Током највећег дела косовске кризе и прве половине НАТО бомбардовања СРЈ, главни уредник листа био је Владимир Мамонтов, ког је крајем априла 1999. године заменио Владимир Сунгоркин,¹⁰⁰ који се и данас налази на истој функцији. Током 1999. „КП” се штампала у 48 градова Русије, „ближег и даљег иностранства”,¹⁰¹ и на тај начин била присутна у 49 региона Русије и ЗНД. Редакција „Комсомолке” је често истицала да се ради о најтиражнијем, најпопуларнијем и „општеном” руском дневном листу,¹⁰² који читају чак и астронаути у свемиру.¹⁰³

Према речима Ђуре Билбије, дугогодишњег дописника „Вечерњих новости” из Москве, „КП” је била руском читаоцу „вероватно најприлагођенија дневна новина”. Она је још у совјетско време, у мери у којој је у таквим условима било могуће, била својеврстан вид таблоида, партијски профилисаног, али за разлику од осталих дневних новина, није била толико оптерећена политиком и партијским темама. На страницама „Комсомолке” је, према казивању Билбије, било „највише живота”, односно писано је о реалним животним питањима и различитим друштвеним и културним темама, без карактеристичне совјетске партијске „уштогљености”. Оваква уређивачка политика имала је за последицу широку читалачку публику и велики тираж. Према оцени Билбије, „КП” је у тешким транзиционим временима Јелцинове владавине „успела да одржи своју информативну ширину”, „витално и информативно новинарство”, „отвореност за људе који имају шта да кажу” и да негује препознатљив стил, што јој је омогућило

⁹⁷ <https://www.kp.ru/daily/24007/83729/> (25. 8. 2019).

⁹⁸ <https://ria.ru/20100524/236957896.html> (25. 8. 2019).

⁹⁹ <https://www.kommersant.ru/doc/174542> (25. 8. 2019).

¹⁰⁰ „22 главных редактора 'Комсомольской правды’”, *Комсомольская правда*, 25. 5. 1999, 7.

¹⁰¹ „Давайте издавать 'Комсомолку' вместе!”, *Комсомольская правда*, 19. 5. 1999, 10.

¹⁰² „СНГ – страна нашей газеты”, *Комсомольская правда*, 25. 5. 1999, 8-9.

¹⁰³ А. Милкус, „'Комсомолка' слетала в космос!”, *Комсомольская правда*, 29. 5. 1999, 14.

да задржи читалачку публику. Иако је због промена у власничкој структури лист понекад „заносио” у неолибералну страну, редакција је омогућавала да се чују различити ставови о бројним питањима. Чести су били критички текстови према власти, понекад и према самом Јељцину који је у то време сматран недодирљивим. Изузев „Комсомолке”, која је крајем деведесетих просечно имала тираж од 6-7 милиона примерака, и донекле „Московског комсомолеца”, све остале дневне новине, попут „Комерсанта” и листа „Известија”, нису успевале да покрију огромно руско тржиште и имале су далеко скромније тираже који су се кретали између 50 и 70 хиљада примерака.¹⁰⁴ Уз често сензационалистички приступ извештавању, „КП” се издвајала још и по препознатљивој и утицајној спољнополитичкој рубрики.

Бомбардовање СРЈ и „КП”

Током косовске кризе и НАТО бомбардовања СРЈ, руски лист је послао 3 дописника који су са лица места извештавала о развоју догађаја. Заједно са делегацијом руских парламентарца, први је допутовао новинар „КП” Максим Чижиков, који је поред Београда посетио и Косово.¹⁰⁵ Након почетка ваздушних удара прилику да извештава из ратне зоне добио је први заменик главног уредника Игор Коц, док је сведок краја рата и размештања мировних трупа на Косову био новинар Николај Варсегов. Текстови и репортаже последња два наведена новинара представљају драгоцену сведочанство и својеврстан историјски извор о атмосфери ратом захваћене земље, о држању, храбрости, пркосу и менталитету грађана Србије. На тему косовске кризе и бомбардовања СРЈ огласио се у неколико наврата карикатуриста и сатиричар Виктор Балабас.

Интересовање редакције за косовску кризу варирало је у зависности од њене фазе. Тако је у првој половини 1998. године ситуација у јужној српској покрајини била готово незапажена, да би током „октобарске кризе” избила у први план, а затим поново ишчезла са страница. Са првим НАТО бомбама ваздушни рат над

¹⁰⁴ Изјава Ђуре Билбије дата аутору у Београду, 24. 5. 2019.

¹⁰⁵ М. Чижиков, „Сербы считают: 'Милошевич нас сдал'”, *Комсомольская правда*, 16. 10. 1998, 2.

Југославијом је постао најважнија спољнополитичка тема, а у неколико наврата вести са балканског ратишта заузиле су ударне стране московског листа. Током маја приметан је пад интересовања за догађаје у Југославији, што је пратио и осетно мањи број текстова, а дешавало се да се о тој теми данима не напише ни једна реч. Преговарачка улога Черномирдина и долазак руских миротвораца на приштински аеродром поново су вратили Косово у жижу интересовања.

Једна од карактеристика извештавања „КП” о ситуацији у Југославији је релативно велики број грешака, пре свега фактографских и језичких. Најчешће је грешено у називима градова и насеља, тако да су се могли прочитати топоними попут: Ораховец, Рајчак, Косово Митровица, Чачек, Суварек. Да познавање географије Балкана није јача страна новинара руског листа, потврђено је тврдњом да је Куршумлија град на Косову,¹⁰⁶ да је због рушења мостова у Новом Саду пут који води из Београда према Црној Гори у прекиду,¹⁰⁷ као и картом СРЈ у којој је Црна Гора погрешно означена као АП Косово и Метохија.¹⁰⁸ Омашки је било и у транскрипцији српских имена, као на пример: Спасо, Бронислав, Медељко, Милон, док је за Албанце употребљен термин „Шептари”. Неупућеност у локалне одлике балканских народа демонстрирана је натписом у једном тексту да се муслимани на Косову традиционално поздрављају са три прста.¹⁰⁹ Да се није радило о лапсусу потврдила је и фотографија објављена неколико дана касније, на којој су војници показивали поменути типични српски поздрав, али потписани као албански борци.¹¹⁰ Повремених нетачности је било и у информацијама о оружју у поседу ВЈ, у историјској фактографији, као и познавању унутрашњих политичких односа у СРЈ. Разлоге за оволики број грешака, можемо наћи у неупућености новинара у југословенске прилике, које раније нису биле у фокусу руског листа, одсуством

¹⁰⁶ А. Сухой, „Хроника”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

¹⁰⁷ А. Калинина-Артемova, „Југославия превратилась в 'общество чистых ТВ-тарелок’”, *Комсомольская правда*, 28. 4. 1999, 15.

¹⁰⁸ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

¹⁰⁹ В. Баранец, С. Прокопенко, „10.000 наших солдат будут расхлебывать натовскую кашу”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 3.

¹¹⁰ В. Баранец, „'Семеро' одного не ждут. Даже если это – Ельцин”, *Комсомольская правда*, 19. 6. 1999, 4.

сталног дописника, као и отежаним снабдевањем провереним информацијама у време ратне конфузије и војне цензуре. Ипак, како је време пролазило, новинари „КП” били су све упућенији у проблематику, па се и број грешака смањило.

Погрешно означена позиција Косова на карти СРЈ¹¹¹

Бомбардовање СРЈ је неколико пута погрешно називано термином „Намерна сила” (рус. *Решающая сила*),¹¹² док се у српској пропаганди устаљени називи „Племенити анђео” и „Милосрдни анђео” нису помињали, као ни званични назив „Операција Савезничка сила”. Ипак, новинари „Комсомолке” се нису устручавали да рат против Југославије недвосмислено окарактеришу као агресију. Прилику да путем интервјуа изнесу своје ставове о косовској кризи и бомбардовању Југославије „КП” је омогућила великом броју руских, као и неколицини српских јавних личности из политичког, војног и културног миљеа. Од политичара интервју су

¹¹¹ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

¹¹² „Операција Намерна сила” (енг. *Deliberate Force*) био је заправо назив за ваздушне нападе НАТО пакта против Републике Српске 1995. године. Остаје нејасно због чега је управо он употребљаван на страницама „КП” (В.В. Dimitrijević, *Vazdušni rat nad Republikom Srpskom i Republikom Srpskom Krajinom*, Beograd 2017, 282-284).

дали: Јевгениј Примаков, Виктор Черномирдин, Сергеј Степашин, Андреј Козирјев, Борис Њемцов, Борис Фјодоров, Григориј Јавлински, Генадиј Селезњов, као и генерали Александар Лебед и Игор Родионов. Када је реч о уметницима своје мишљење су изнели: песник Јевгениј Јевтушенко, писац Василиј Аксјонов и режисер Сергеј Говорухин. Став о балканској кризи тражен је и од политиколога Сергеја Караганова и опитног пилота Валерија Меницког, док су од српских јавних личности интервјуисани Војислав Шешељ и Жељко Ражнатовић Аркан. Заједничка нит свих ових интервјуа било је одлучно противљење рату као начину решавања проблема и кризних ситуација, па стога избор наведених личности сведочи о уређивачкој политици руског листа и његовом односу према косовском проблему. На страницама „Комсомолке” није се могао прочитати ни један став који је ишао у прилог бомбардовању СРЈ.

Изразито ваздушни карактер рата који је НАТО пакт водио против СРЈ навео је редакцију руског листа да се у низу текстова бави борбеним потенцијалима РВ и ПВО руске армије. Истицано је и да се о снази државе суди на основу њене авијације,¹¹³ а даване су и геополитичке прогнозе за прву половину наступајућег 21. века.¹¹⁴ Од лидера НАТО пакта, на мети критике највише су били државни секретар САД Медлин Олбрајт и председник Бил Клинтон, чија је сексуална афера са Моником Левински била нарочито експлоатисана. „Комсомолка” је била критична и према руским комунистима Генадија Зјуганова, као и присталицама партије Владимира Жириновског. Значајан простор добијали су представници тзв. демократских и реформистичких политичких снага.

Лого „Комсомолске правде”

¹¹³ А. Евтушенко, „О боевой мощи страны сегодня судят по ее авиации”, *Комсомольская правда*, 9. 4. 1999, 13.

¹¹⁴ „Прорываясь в XX век, мы разобьем мир вдребезги?”, *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 8-9.

Пут ка рату

Пролеће 1998. године

Прва половина 1998. године била је испуњена бројним догађајима повезаним са ситуацијом на Косову и Метохији, у којим је велику улогу имала и Руска Федерација. Међутим, том динамичном периоду косовске кризе „Комсомолска правда” посветила је свега два краћа текста. У првом је дописник „КП” из Загреба у кратким цртама информисао читаоце о историјату косовског питања, односима Срба и Албанаца унутар социјалистичке Југославије, појавом и деловањем тзв. Ослободилачке војске Косова, жртвама на обе стране, тешким положајем санкцијама изоловане СР Југославије, као и реакцијом српских безбедоносних снага. Такође, осврнуо се и на противљење Русије и НР Кине увођењу санкција СРЈ, објашњавајући то њиховим унутрашњим питањима (Чеченија и Тибет), као и „узајамним и традиционалним симпатијама Срба и Руса” и чињеници да су „на Балкану Југословени, за сада, једини потенцијални савезници Русије”. Када је реч о тзв. ОВК, дописник „КП” је, вероватно под утицајем информација из Албанцима наклоњеног Загреба, писао да се за њу раније сматрало да је створена од југословенских тајних служби „како би правила провокације”.¹¹⁵

Међутим, на страницама најтиражнијег дневног листа у Русији се није могла прочитати вест о заседању Контакт групе у Лондону раније тог месеца, у којој је Русија била наизоставан члан, а нису пренете ни изјаве руског председника и високих званичника из Москве, о косовској кризи.¹¹⁶ „Комсомолка” је пропустила да најави и да извештава о посети тадашњег министра иностраних послова Руске Федерације Јевгенија Примакова Београду, која је била заказана управо на дан објављивања наведеног текста.

¹¹⁵ С. Мошечков, „Пять наивных вопросов о конфликте в Косово”, *Комсомольская правда*, 17. 3. 1998, 5.

¹¹⁶ За разлику од „Комсомолске правде”, поједини београдски листови су били ревноснији у преношењу изјава руских званичника (Ђ. Билбија, „Њет’ – интервенцији”, *Вечерње новости*, 11. 3. 1998, 9; Ђ. Билбија, „Дума уз Србе”, *Вечерње новости*, 12. 3. 1998, 9).

На први следећи помен косовске кризе, читаоци „КП” су чекали тачно три месеца. За све то време били су ускраћени за информације о резултатима посете Примакова Београду, о резолуцији СБ УН којим је уведен ембарго СРЈ на увоз оружја, за који је гласала и Русија, о заседањима Контакт групе у Бону, Риму и Лондону, распламсавању борби на Косову, додатним санкцијама Београду и референдуму у Југославији. Поново није пренета ни једна од бројних изјава руских званичника о косметском проблему, а није извештавано ни о сусрету на високом нивоу министара одбране Русије и САД – маршала Сергејева и Вилијама Коена у Бриселу и њиховом разговору о ситуацији на Балкану.

У првом делу краћег текста, сличне форме, садржине и наслова, очигледно неупућен у југословенске прилике аутор је на крајње поједностављен начин описао историјат косовске кризе, свдећи узроке сукоба на ограничавање аутономије Косову 1990. године, што је био окидач за почетак „новог балканског рата”. Као и у претходном тексту споменута је претња бомбардовањем СРЈ некадашњег председника САД Џорџа Буша из 1992. године, а ваздушни маневри НАТО пакта у близини граница Југославије окарактерисани су као средство да се Срби „заплаше”, како би се „прекинула војна дејства на Косову”. Врло битној посети Москви делегације СРЈ на челу са председником Милошевићем и сусрету са Јељцином, „Комсомолка” је посветила свега два кратка пасуса, при том ни једним словом не споменувши потписивање заједничке изјаве Милошевића и Примакова, која је имала велики публицитет не само у српској, већ и у светској јавности. Лаконски је пренета изјава Бориса Јељцина да је након разговора с њим „Слободан Милошевић прихватио да седне за преговратки сто са косовским Албанцима”. У последњем делу чланка, посвећеном улози Русије, аутор је поставио питање „да ли имамо користи од одбране српских интереса?” Истичући да Русија нема много економских интереса у Југославији, подвукао је чињеницу да су „симпатије Руса и Срба узајамне”, да „словенско братство није обична фраза”, већ да два народа спајају „исти корени и једна вера”. Међутим, упозорио је читаоце „да су нас до сада Срби, не једном, изневерили, кршећи све договоре”, указујући да је посредовање Москве последица не „крвног сродства”, већ покушаја Русије, која је изгубила статус

суперсиле, да се „бори за место у дипломатском партеру”, потискујући непопустљиве Американце. Истакнуто је још и да се Русија залаже за мирно решење косовског проблема, а да НАТО очекује од Јељцина да „уразуми Милошевића, пренесе му тврду позицију Запада и примора га да отпочне преговоре са албанским сепаратистима”.¹¹⁷

Чињеница да о бројним битним догађајима везаним за косовску кризу „Комсомолска правда” није извештавала у реалном времену, укључујући и улогу Руске Федерације, указују да у првој половини 1998. године ситуација у СРЈ није била у фокусу њене редакције и препознатљиве спољнополитичке рубрике. У прилог томе сведочи податак да најтиражнији руски дневни лист у то време није имао свог сталног дописника у новом европском жаришту, већ да су о томе извештавали новинари, не са лица места, већ из друге руке, са сумњивим познавањем историје и карактера југословенско-албанских односа.

„Октобарска криза”

Својеврстан вакуум у извештавању о дешавањима у јужној српској покрајини потрајао је до јесени исте године, односно до тзв. „октобарске кризе”. Изузетак је представљала кратка вест о „суровим борбама у косовском градићу Ораховец” [sic] и међусобним оптужбама Београда и Тиране око помоћи тзв. ОВК, односно наводном гранатирању територије Републике Албаније.¹¹⁸

Почетком октобра на страницама „КП” Косово по први пут долази у први план, као једна од најважнијих спољнополитичких тема. У међувремену, московски лист је пропустио да извести о доношењу Резолуције 1199 у СБ УН, за коју је гласала и Русија. Непосредна ратна опасност која се надвила над СРЈ могла се наслутити из илустративних натписа да је „прогноза за Косово: падавине и

¹¹⁷ М. Чижиков, „Четыре наивных вопроса о ситуации вокруг Косово”, *Комсомольская правда*, 17. 6. 1998, 7.

¹¹⁸ С. Мошечков, „В Косово уже идет война”, *Комсомольская правда*, 22. 7. 1998, 1.

бомбе”,¹¹⁹ да „Јенкији гланцају чизме”¹²⁰ и да „НАТО бомбардери већ загревају моторе”,¹²¹ како би „посејали бомбе по Косову”. Када је реч о исходу октобарске кризе, „КП” је предвиђала два могућа сценарија. Први је подразумевао да би НАТО извршио војну интервенцију без одлуке СБ УН и упркос противљењу Русије. У другој варијанти СБ УН би донео оштру резолуцију „у којој би највероватније сва кривица била сваљена на Србе”.¹²²

У случају ратног сценарија, у ком је доминантна улога предвиђана Сједињеним Државама, разматране су фазе напада на СРЈ. Прва фаза би подразумевала ударе крстарећим ракетама по југословенској ПВО, као и по другим војним објектима, укључујући ту и командне пунктове и центре везе.¹²³ Током друге етапе уследили би авио удари са носача авиона и НАТО база у Италији, Немачкој, Британији и Турској.¹²⁴ „Уколико се Срби не смире” била би бомбардована инфраструктура, што би „подигло конфликт на виши ниво”. Коначно, евентуална употребе копнених трупа, према писању једног од уредника „КП”, довела би до „партизанског рата и терористичких напада по целом свету на које ће Србе приморати сам Запад”, при чему би Срби постали европски Палестинци, „што није завидна перспектива”. Упозорено је и на опасност од преливања конфликта на БЈР Македонију.¹²⁵ Као крајњи циљ НАТО-а наведена је промена 5. тачке Статута, која би Североатлантској алијанси омогућила да интервенише на било којој локацији на свету.¹²⁶

Анализирани су и капацитети Југославије за одбрану од могуће агресије. Док су појединци, попут председавајућег Комитета државне Думе Владимира Лукина,

¹¹⁹ Е. Овчаренко, „Прогноз для Косово: дожди и бомбежки”, *Комсомольская правда*, 2. 10. 1998, 2.

¹²⁰ А. Кабанников, „Јанки уже чистят сапоги”, *Комсомольская правда*, 3. 10. 1998, 3.

¹²¹ А. Баранов, „НАТО будет бомбить сербов, а срикошетит по Кремлю”, *Комсомольская правда*, 7. 10. 1998, 3.

¹²² Е. Овчаренко, М. Чижиков, „НАТО возьмет Косово под крыло. Своих бомбовозов”, *Комсомольская правда*, 3. 10. 1998, 3.

¹²³ А. Кабанников, „Јанки уже чистят сапоги”, *Комсомольская правда*, 3. 10. 1998, 3; С. Маслов, „Политика НАТО прозрачна, как вода в Атлантике”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

¹²⁴ А. Кабанников, „Јанки уже чистят сапоги”, *Комсомольская правда*, 3. 10. 1998, 3.

¹²⁵ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

¹²⁶ С. Маслов, „Политика НАТО прозрачна, как вода в Атлантике”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

били уверени да „Југословени имају традиционално јаку армију, која је способна да се одупре било каквој инвазији”, прогноза „КП” је била много песимистичнија. Истакнуто је да ВЈ не поседује никакво тајно оружје које би јој помогло, док је НАТО „способан да нанесе тачне ударе, које је увежбао до аутоматизма на небу Ирака и Босне”, чинећи успут „варварства” која би била „прећуткивана применом двоструких стандарда”.¹²⁷

Значајан простор посвећен је и улози Русије. Велики публицитет имала је опширна анализа уредника међународне рубрике „КП” Јелене Овчаренко, објављена на првој и другој страни московског листа. Сматрајући косовску кризу изузетно озбиљном, ауторка је критиковала оне читаоце којима, како је навела, „речи Балкан и НАТО изазивају алергију и који су навикли да суде о свету на основу туристичких путовања” и скренула им пажњу да „као последица закувавања ситуације у овом немирном региону, Русија ће престати да увози јогурте, наши грађани ће моћи да иду на одмор само у границама отаџбине, а Чеченија ће се поновити на свим нашим муслиманским територијама”. С друге стране истакла је читаоце који „мисле својом главом”, који „брину о будућности државе” и којима реч „Косово” говори много тога, будући да се тамо решава судбина не само „словенске браће”, већ да „последнице косовске кризе прете да преокрену свет”. „Трећи балкански рат”, како је назвала потенцијални конфликт, значио би „да се сезона отопљавања наших односа са Западом завршава са првим мразевима”. Почетак бомбардовања и деловање НАТО „по сопственом нахођењу, мимо оквира УН” било би почетак ширења Североатлантске алијансе на Исток, што би за последицу могло имати уплитање у дешавања у Белорусији, Чеченији, Абхазији или Грузији. Када је реч о конкретном руском учешћу у решавању кризе, ауторка је указала да су „прошла блажена времена за САД када је руски представник био уздржан током гласања (у СБ УН) о бомбардовању (Срба) у Босни” и да су „сада наишле на чврст став Русије по питању вета у СБ и претњу о поништавању уговора са НАТО”. Русија је, упркос економској слабости, представљена као главна брана

¹²⁷ Е. Овчаренко, М. Чижиков, „НАТО возмет Косово под крыло. Своих бомбовозов”, *Комсомольская правда*, 3. 10. 1998, 3.

„америчкој идеји доминације у међународним односима” и сценарију да „Европа, а пре свега Русија, буду зависне и потчињене Вашингтону”. Москва би била та која се залаже за „баланс интереса”, насупрот настојањима Запада „да сам уређује свет”. У случају „најгорег сценарија”, процењивала је да би Русија ишла на „прекид односа са државама Алијансе, затворила државне границе, тамо где још постоје, и ослонила се на сопствене снаге и на мали број пријатеља” и „по ко зна који пут у историји покушала да крене својим путем”. У том случају, према предвиђањима уредника „Комсомолке”, „сезона отопљавања у међународним односима била би завршена”, уз ироничну опаску да је „наш народ ионако навикао на хладноћу”. Уколико пак не би дошло до бомбардовања, ауторка сматра да би Русија требало да буде не само преговарач, него и страна која би „погурала” Милошевића да седне за преговарачки сто. Као проблем преговора истакнуто је да Американци због одсуства јасне политичке фигуре и лидера код Албанаца, „наупрот Милошевићу немају кога да поставе”. Такође, истакнут је став да би Русија требало да одлучи, иако нема „пара за бацање”, да ли да пошаље у кризно подручје мировни контингент, јер би јој се то „вратило стоструко”.¹²⁸

„Комсомолска правда” је испратила и „блиц-посету” И. Иванова и маршала Сергејева Београду,¹²⁹ а често су преношени ставови врха руске државе који се залагао за политичко решење ситуације на Косову, уз категорично противљење евентуалној војној интервенцији НАТО пакта, поготову без одлуке СБ УН.¹³⁰ Нешто оштрији тонови могли су се прочитати у интервјуу председника Државне Думе ГенADIЈА Селезњова, који је запретио да ће Дума у случају бомбардовања СРЈ заузети „изузетно чврсту позицију” и да ће се захтевати од председника РФ „поништавање свих уговора са НАТО пактом и повлачење нашег представника из те организације”. Он је оценио да је Североатлантска алијанса „не политичка, већ

¹²⁸ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни в Косово?”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 1; Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

¹²⁹ Е. Овчаренко, „Главный Иванов МИДа 'закосил' к Милошевичу”, *Комсомольская правда*, 6. 10. 1998, 1.

¹³⁰ Исто; Е. Овчаренко, „Прогноз для Косово: дожди и бомбежки”, *Комсомольская правда*, 2. 10. 1998, 2; А. Баранов, „НАТО будет бомбить сербов, а срикошетит по Кремлю”, *Комсомольская правда*, 7. 10. 1998, 3.

војна организација, са жандарском улогом”. Такође, није искључио могућност и да би се односи са државама чланицама пакта, које би учествовале у војној акцији, могли „закомпликовати”, што би за последицу могло довести до „проблема у ратификацији споразума са државама НАТО” у доњем дому руског парламента.¹³¹ У сличном тону били су и ставови генерала Леонида Ивашова, тадашњег начелника Главне Управе за међународну војну сарадњу министарства одбране РФ, који је сматрао да уколико НАТО употреби силу против СРЈ, Русија има право да прекрши резолуцију СБ која се односи на санкције, пре свега везане за набавку наоружања.¹³² „Комсомолка” се у неколико текстова бавила могућим слањем наоружања и добровољаца у СРЈ,¹³³ о чему ће више речи бити у посебном поглављу. Ипак, евентуалне контрамере које би могла да предузме Русија оцењене су као „сасвим ограничене”.¹³⁴

На врхунцу октобарске кризе, када је ратна опасност била најближа, уредници „КП” су се запитали „да ли се Москва увлачи у Трећи светски рат?”, уз подсећање на учешће руских добровољаца на балканским ратиштима током распада СФРЈ¹³⁵ и опомену да би „бомбардовање Срба могло да рикошетира по Кремљу”.¹³⁶ Читаоци најтиражнијег руског листа могли су да стекну увид у делић атмосфере Београда који је био суочен претњом бомбардовања. Писано је да Београђани живе сваки дан као последњи, али да нема панике, у продавницама нема несташница и поскуплења и да су уморни од страха од бомбардовања.¹³⁷ Напетост која је владала

¹³¹ Е. Умеренков, „На Балканах может вспыхнуть новая война”, *Комсомольская правда*, 7. 10. 1998, 3.

¹³² С. Прокопенко, И. Черняк, „Позиция военных”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

¹³³ Е. Овчаренко, „Прогноз для Косово: дожди и бомбежки”, *Комсомольская правда*, 2. 10. 1998, 2; М. Чижиков, „Ракеты на Сербию еще не полетели”, *Комсомольская правда*, 9. 10. 1998, 2; Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2; С. Турьялай, „Едут-едут по Белграду наши казаки”, *Комсомольская правда*, 13. 10. 1998, 2; С. Шайдакова, А. Павлов, О. Улевич, „Как записываются добровольцами”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3; С. Прокопенко, И. Черняк, „Позиция военных”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

¹³⁴ Е. Овчаренко, М. Чижиков, „НАТО возьмет Косово под крыло. Своих бомбовозов”, *Комсомольская правда*, 3. 10. 1998, 3.

¹³⁵ „Ввяжется ли Москва в третью мировую войну?”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

¹³⁶ А. Баранов, „НАТО будет бомбить сербов, а срикошетит по Кремлю”, *Комсомольская правда*, 7. 10. 1998, 3.

¹³⁷ Е. Овчаренко, М. Чижиков, „НАТО возьмет Косово под крыло. Своих бомбовозов”, *Комсомольская правда*, 3. 10. 1998, 3.

у Београду посебно је илустровала вест о земљотресу који је поједине становнике југословенске престонице пробудио са убеђењем да је бомбардовање већ почело.¹³⁸

Постизање споразума између Милошевића и Холбрука, новинари „КП” су окарактерисали као победу САД у „необјављеном балканском рату”. Истакнуто је да Сједињене Државе „за сада нису спремне да ломе југословенску конфедерацију војним путем, већ ће је рушити политичким средствима”.¹³⁹ Када је реч о реакцијама грађана Југославије, пренет је став да „Срби сматрају да их је Милошевић издао”, да је поред жеље да избегне бомбардовање „отишао предалеко у уступцима НАТО пакту” и да последњу наду полажу у Русију и њено настојање да заустави ширење Алијансе на Исток. Дописник московског листа је оценио да „што више уступака Милошевић чини, то ће Запад постављати све оштрије захтеве” и да су грађани и даље забринуте од могућег бомбардовања, јер НАТО и даље држи ту опцију отвореном, како би „Милошевића држао на кратком повоцу”.¹⁴⁰

„КП” је процењивала да ће у предстојећој посматрачкој мисији ОЕБС-а у јужној српској покрајини доминантну улогу имати Американци, који ће послати експерте „јасно каквог профила”, алудирајући на њихову обавештајну улогу.¹⁴¹ Разматрана је и могућност учешћа руске авијације у ваздушном надгледању Косова и Метохије. Оцењено је да руски пилоти неће узети учешће у таквој мисији, иако за то имају све техничке могућности. Као главни разлог такве одлуке Кремља, „КП” је навела да званична Москва не жели да, у тренутку када опасност од бомбардовања није сасвим отклоњена, „асоцира на бомбардовање словенску браћу присуством својих авиона”. Међутим, изнет је став да би „јакло добро било видети Русе међу учесницима мисије ОЕБС-а, иако је државна каса празна”, јер, како је закључила уредница „Комсомолке”, „мир је скуп, али шта је то данас јефтино”.¹⁴² Ипак, у

¹³⁸ Е. Скворцова-Ардабацкаја, „Мы не успеем спрятаться, когда на нас полетят ракеты”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

¹³⁹ Е. Овчаренко, М. Чижииков, „США уже выиграла Балканскую войну”, *Комсомольская правда*, 15. 10. 1998, 1.

¹⁴⁰ М. Чижииков, „Сербы считают: 'Милошевич нас сдал'”, *Комсомольская правда*, 16. 10. 1998, 2.

¹⁴¹ Е. Овчаренко, М. Чижииков, „США уже выиграла Балканскую войну”, *Комсомольская правда*, 15. 10. 1998, 1.

¹⁴² Е. Овчаренко, „Улетят ли россияне в Косово?”, *Комсомольская правда*, 23. 10. 1998, 2.

наредном периоду „КП” није извештавала о детаљима учешћа Русије у мисији ОЕБС-а на Косову.

Када је реч о доприносу Москве смиривању ситуације, истакнуто је да је тврда позиција Русије допринела одлагању бомбардовања,¹⁴³ а пренета је и изјава Р. Холбрука о томе да САД „цене помоћ Русије у притисцима на Милошевића”.¹⁴⁴ Међутим, оцењено је да је Стејт департмент од руског МИД-а преузео ловорике миротвораца.¹⁴⁵ Давање веће аутономије косовским Албанцима и њихово кретање према „ортодоксној” Албанији довело би, по процени уредника „КП”, до стварања моћне „зелене песнице”, релативно близу муслиманским територијама у Русији „које сањају о отцепљењу”.¹⁴⁶

Током „октобарске кризе” приметно је знатно повећање интересовања „Комсомолске правде” према косовском питању, што је и разумљиво, будући да је потенцијално ратно жариште у центру Европе било једна од најприсутнијих тема у медијима Старог континента. О значају ове теме сведочи и чињеница да је велики број текстова написан лично од стране уредника међународне рубрике московског листа. Осетан је и пораст количине, обима и квалитета текстова у односу на пролеће 1998. године, што се посебно видело у приказу историјата и карактера југословенско-албанских односа, који су овај пут приказани изнијансираније и са бољим познавањем чињеница. Такође, овај пут није било празнина у извештавању о битним догађајима везаним за ситуацију на Косову. По први пут „Комсомолка” је имала прилику да добије информације из прве руке, будући да је у СРЈ, заједно са делегацијом руских парламентарца, дошао и дописник Максим Чижиков.¹⁴⁷ Захваљујући томе, читаоци у Русији су могли да добију увид у део атмосфере која је владала у Београду, који је „од витрине социјализма постао град близу линије

¹⁴³ А. Баранов, „НАТО будет бомбить сербов, а срикошетит по Кремлю”, *Комсомольская правда*, 7. 10. 1998, 3.

¹⁴⁴ Е. Овчаренко, М. Чижиков, „США уже выиграла Балканскую войну”, *Комсомольская правда*, 15. 10. 1998, 1.

¹⁴⁵ Е. Овчаренко, „Улетят ли россияне в Косово?”, *Комсомольская правда*, 23. 10. 1998, 2.

¹⁴⁶ Е. Овчаренко, М. Чижиков, „США уже выиграла Балканскую войну”, *Комсомольская правда*, 15. 10. 1998, 1.

¹⁴⁷ М. Чижиков, „Сербы считают: 'Милошевич нас сдал'”, *Комсомольская правда*, 16. 10. 1998, 2.

фронта”. Такође, писано је и о стању у Приштини, о „путу смрти” Приштина-Пећ, као и о ставу Албанаца „да за њих нема места у Југославији”. Дописник руског листа је успео да се сретне са Ибрахимом Руговом, који је Милошевића окривио за неиспуњавање резолуције УН. Ситуација у јужној српској покрајини подсетила га је на Чеченију из пролећа 1995. године.¹⁴⁸ Аналогije између Косова и Чеченије могле су се више пута прочитати на страницама „КП” током читавог кризног периода.

Са дефинитивним престанком непосредне ратне опасности, нестало је и интересовање „Комсомолске правде” за дешавања у Југославији. До краја 1998. године, објављен је још само један текст на ту тему – интервју са „српским Жириновским”, односно тадашњим потпредседником Владе Р. Србије Војиславом Шешељем, који је током новембра био у посети Москви.¹⁴⁹ Када је реч о ратним жариштима, фокус спољнополитичке рубрике најтиражнијег руског листа био је на бомбаровању Ирака средином децембра исте године.

Преговори у Рамбујеу и Паризу

Повратак интересовања „КП” о ситуацији на Балкану означио је текст у ком су читаоци информисани о „масовном убиству косовских Албанаца у селу Рајчак” [sic]. Напоменуто је и да је шеф „Косовске верификационе мисије” В. Вокер означен од југословенских власти као *persona non grata*. Дописник из Вашингтона се запитао „да ли ће Београд постати други Багдад”, алудирајући на четвородневно бомбардовање Ирака свега месец дана раније. Поновљен је и могући сценарио ваздушног удара, са потенцијалним метама, а истакнуто је и да се „Американци плаше сусрета са југословенском ПВО, која је далеко ефикаснија од ирачке”, па је процењено да ће први удари бити нанети крстарећим ракетама.¹⁵⁰

¹⁴⁸ М. Чижиков, „Албанских горцев стрелять учили не в тире”, *Комсомольская правда*, 20. 10. 1998, 2.

¹⁴⁹ М. Чижиков, „Воислав Шешель хочет перехитрить американцев”, *Комсомольская правда*, 11. 11. 1998, 5.

¹⁵⁰ А. Кабанников, „Станет ли Белград вторым Багдадом?”, *Комсомольская правда*, 22. 1. 1999, 3.

Поводом званичне посете М. Олбрајт Москви, истакнуто је да су у односима САД и Русије наступили „тешки и критични дани”,¹⁵¹ да би након заједничког изјаве руске и америчке стране био пренет став да СРЈ мора да поштује све одлуке УН, уз наду да ће супростављене стране „стремити политичком решавању конфликта”, чији је оквир „широка аутономија Косова у саставу Југославије”.¹⁵²

Уследила је још једна пауза у извештавању, када су након готово месец дана, у фокус дошли преговори у Рамбујеу. „Париски распуст за Србе и Албанце”, како је преговоре назвао дописник „КП”, представљен је као последња шанса за постизање споразума. Из тог разлога су Американци послали своју „тешку артиљерију” у виду Медлин Олбрајт, како би извршили притисак на југословенског председника који, по њиховом схватању, „разуме само језик силе”. Истакнуто је да су се Срби сагласили са политичким делом предложеног договора, који је подразумевао давање широке аутономије Косову, али да су одбацили војни део, односно распоређивање НАТО трупа у јужну српску покрајину. Када је реч о Албанцима, код њих је ситуација била обрнута и, како је наведено, њима је једино било важно да добију референдум о независности након три године.¹⁵³

На крају преговора у Рамбујеу учешће српске делегације је окарактерисано као „борба до последњег” у тренутку када су у Пентагону били спремни да бомбардују Србију, будући да су у Европи имали довољно војних снага. Правећи аналогију са бомбардовањем Ирака, где су Американци „увежбавали напад”, аутори су предвиђали фазе напада и потенцијалне циљеве. Као предуслов покретања акције, наведено је да би најпре требало „убедити све да су баш Срби лоши момци”. Међутим, оцењено је да то није толико једноставно, будући да су се „међународни

¹⁵¹ А. Кабанников, М. Чижиков, „В отношениях России с США наступили критические дни”, *Комсомольская правда*, 26. 1. 1999, 2.

¹⁵² М. Чижиков, „Олбрайт готова снять шапку перед пижамой Ельцина”, *Комсомольская правда*, 27. 1. 1999, 3.

¹⁵³ М. Чикин, „'Парижские каникулы' для сербов и албанцев заканчиваются”, *Комсомольская правда*, 23. 2. 1999, 2.

посматрачи уверили да ни једна страна у косовском конфликту није невина”. Истакнута је и опасност да локални конфликт прерасте у нови рат на Балкану.¹⁵⁴

Када је реч о улози Русије у овој етапи косовске кризе, поново је истакнут од раније познат став о противљењу званичне Москве употреби силе. Такође, пренета је и изјава премијера РФ Ј. Примакова да уколико Југословени прихвате војно присуство на Косову, Русија ће на то гледати „позитивно”.¹⁵⁵ Међутим, у „КП” су били критични према председнику РФ. Након демантовања из САД да се Јељцин свом колеги из Беле куће писмено и телефонски обратио са поруком да бомбардовање „неће проћи”, пренет је иронични коментар да руски председник након проблема са самопроценом, сада „очигледно има проблеме и са памћењем”.¹⁵⁶ Осврнувши се на ову ситуацију, први заменик уредника московског листа је у својој сталној рубрици, такође са великом дозом ироније, „разјаснио” да је Јељцин Клинтону поруку заправо послао на пејџер, а да је проблем настао зато што овај последњи не говори руски.¹⁵⁷

Нов вакуум у извештавању о косовској кризи потрајао је 17 дана, када је прекинут извештавањем о другој рунди преговора одржаних у Паризу. Истакнуто је да није дошло до помака у преговорима, упркос напорима дипломата и да је тешко прогноzirати даљи ток догађаја. Поновљен је категорички став југословенског политичког врха о противљењу присуства НАТО трупа, на које Запад, по мишљењу аутора, инсистира због гаранција примене споразума. Када је реч о албанској делегацији, која је на преговоре допутовала француским војним авионом, истакнуто је да се „најрадикалнији лидери ОВК не слажу с договором јер им је циљ отцепљење”. Наведено је и да, док трају преговори, на Косову одјекују експлозије, и да ВЈ ојачава границу како би зауставила шверц оружја за тзв. ОВК, за коју је

¹⁵⁴ Е. Умеренков, М. Чижиков, „В Рамбује сербы сражались до последнего”, *Комсомольская правда*, 24. 2. 1999, 3.

¹⁵⁵ М. Чикин, „'Парижские каникулы' для сербов и албанцев заканчиваются”, *Комсомольская правда*, 23. 2. 1999, 2.

¹⁵⁶ А. Кабанников, „Борис с Биллом говорил. Тот его не слышал?”, *Комсомольская правда*, 20. 2. 1999, 2.

¹⁵⁷ И. Коц, „Люди, которые нас удивили”, *Комсомольская правда*, 26. 2. 1999, 2.

процењено да има у свом саставу „10 до 15 хиљада добро обучених герилаца”.¹⁵⁸ Коментаришући епилог преговора, истакнуто је да је америчка тактика да окриви Србе успела и да су им „спремили замку”. Позивајући се на изјаву руског представника у париским преговорима Б. Мајорског, „замка” се односила на промену текста документа Контакт групе договореног у Лондону. Како је наведено, оригинални документ је у Паризу, без руског знања, допуњен са две главе у којима су садржани „војни и полицијски аспекти”, о којима у Лондону „није било ни речи”. На тај начин је допуњени документ покушан, „у најмању руку на некоректан начин”, да буде представљен као дело комплетне Контакт групе.¹⁵⁹ На крају је константовано да је опште мишљење у дипломатском кругу да су „исцрпљене све могућности политичког решавања конфликта” и да је бомбардовање Југославије извесно.¹⁶⁰

¹⁵⁸ М. Чикин, „В Косово стреляют, в Париже договариваются”, *Комсомольская правда*, 16. 3. 1999, 2.

¹⁵⁹ М. Чикин, „Сербам устроили ловушку”, *Комсомольская правда*, 17. 3. 1999, 3.

¹⁶⁰ Т. Замятина, „В Белграде всем сказали 'нет'”, *Комсомольская правда*, 24. 3. 1999, 3.

Српска одбрана

Велика несразмерност у наоружању и ратним потенцијалима ВЈ и НАТО пакта, постављала је логично питање – у којој мери је СРЈ способна да се одбрани од агресије? То питање је било актуелно и током „октобарске кризе” када је пренет став руског Генералштаба који је процењивао да „НАТО нема храбрости за копнену акцију, али да се ВЈ тешко може адекватно супроставити војној сили од 16 држава, посебно када су САД једна од њих”. Међутим, оцењено је да су југословенске снаге способне да нанесу „немали број губитака НАТО пакту”.¹⁶¹

Почетак ваздушних удара по циљевима у СРЈ поново је ставио процену одбрамбених могућности ВЈ у први план. То је био повод да се на страницама „КП” појаве текстови у којима се помињао однос снага две сукобљене стране. Међутим, подаци који су изношени често нису били прецизни и веродостојни, а понекад су коришћени и застарели извори. То је имало за последицу да се ВЈ назива старим именом, односно „Југословенском народном армијом”, да се тврди да она има у поседу совјетске ПВО системе С-75 „Двина”,¹⁶² који су повучени из употребе још 1994. године,¹⁶³ као и ПВО системе С-200 и авионе МиГ-23,¹⁶⁴ које није имала ни некадашња ЈНА. Пренет је и став Х. Солане, који је наговестио да би „победоносни рат” требало да траје 2-3 недеље „док се не заврши са српском ПВО”, а Милошевић „натера за преговарачки сто”.¹⁶⁵ Велике шансе југословенској ПВО није давао ни директор руске „Спољне обавештајне службе” Вјачеслав Трубников, истичући да она „не представља велику опасност за НАТО авионе и да ће бити неутралисана”.¹⁶⁶

¹⁶¹ С. Прокопенко, И. Черняк, „Позиция военных”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

¹⁶² В. Баранец, С. Прокопенко, „Балканы нашипованы оружием”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 2.

¹⁶³ Б. Димитријевић, *Век српске противваздушне одбране*, Београд 2015, 113. Током бомбардовања један дивизион ракетног система „Двина” је враћен у употребу (Dimitrijević, Draganić, *нав. дело*, 391).

¹⁶⁴ В. Баранец, С. Прокопенко, „Балканы нашипованы оружием”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 2.

¹⁶⁵ М. Чикин, „'Победоносную войну' Солана собираются вести 2-3 недели”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 2.

¹⁶⁶ М. Чижиков, „Что доносит Ельцину разведка?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 3.

С таквом прогнозом се није слагао пуковник Јуриј Мељников, дугогодишњи руски војни представник у Југославији, који је сматрао да СРЈ има „развијен систем ПВО”, који иако није модернизован због санкција, ипак може да штити небо. Он је истакао да југословенски ПВО системи нису ефикасни у борби против крстарећих ракета, али да представљају „озбиљну претњу” НАТО авионима, које „могу да разбијају као орахе”.¹⁶⁷

Чињеница да југословенска ПВО није уништена због „изузетне мобилности, константног мењања позиције, маневара и маскирања” приписана је „совјетском искуству ратовања”, односно чињеници да је велики број генерала и виших официра ВЈ прошао обуку у војним школама у СССР.¹⁶⁸ Када је реч о југословенском Ратном ваздухопловству, истакнуто је да чак и застарели авиони МиГ-21 могу да се носе са америчким бомбардерима Б-52 „које су лако обарали у Вијетнаму, а који се користе и у овој акцији”.¹⁶⁹ Наведено је да југословенски пилоти такође користе искуства са совјетских академија, а њихову високу професионалну спремност потврдили су у више наврата и руски војни стручњаци. Ипак, као главни задатак РВ наведено је „очување авиона”, помоћу „константне дислокације и камуфлирања”.¹⁷⁰ Борбена искуства српских пилота „КП” је пренела цитирајући изводе из текста „једног београдског војног часописа”. Утврдили смо да се радило о чланку из ратног броја листа „Војска”,¹⁷¹ из ког су цитиране изјаве пилота Слободана Перића, Љубише Кулачина и Предрага Милутиновића. Будући да се у тексту наводи да су Перић и Милутиновић оборили противничке авионе,¹⁷² што су обојица у више наврата након

¹⁶⁷ С. Прокопенко, „Југославские ракеты могут 'щелкать' самолеты, как орехи?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 4.

¹⁶⁸ В. Баранец, С. Прокопенко, И. Коц, М. Токарев, „Натовские асы берут в полет золотые монетки – откупиться от местного населения, если собьют”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

¹⁶⁹ С. Прокопенко, „Југославские ракеты могут 'щелкать' самолеты, как орехи?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 4. До борбене употребе авиона МиГ-21 током бомбардовања, ипак није дошло (С. Смиљанић, *нав. дело*, 397-399).

¹⁷⁰ В. Баранец, С. Прокопенко, И. Коц, М. Токарев, „Натовские асы берут в полет золотые монетки – откупиться от местного населения, если собьют”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

¹⁷¹ „Јуриши пилота и одсудна одбрана”, *Војска – ратно издање број 3*, 2. 4. 1999, 7-10.

¹⁷² В. Баранец, С. Прокопенко, И. Коц, М. Токарев, „'А вот так мы сбиваем американцев!'”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

рата негирали, „Комсомолка” је на овај начин својим читаоцима индиректно пренела део југословенске ратне пропаганде.

Велику пажњу привлачили су натписи о обарању авиона Североатлантске алијансе. Пренето је да су руски војни аналитичари приметили образац у Западним медијима по ком се „прикривају или значајно умањују губици авиона НАТО од југословенске ПВО”.¹⁷³ Поменута су наводна обарања авиона Ф-15,¹⁷⁴ „Херијер” и „Торнадо”,¹⁷⁵ беспилотне летелице „Хантер”,¹⁷⁶ као и неборбени губитак хеликоптера типа „Апач” код Тиране, уз погибју оба члана посаде.¹⁷⁷ Новинари „КП” су анализирали број оборених НАТО летелица и ракета, проучавајући различите изворе. Пренете су тврдње југословенског Генералштаба према којима је за мање од две недеље бомбардовања оборено 11 авиона, 5 хеликоптера и 21-26 ракета. За исти тај период наведена је процена руског Генералштаба од 8-9 авиона, 3 хеликоптера и 35 ракета, као и наводне потврде из саме Алијансе које су садржале бројке: 2-4 авиона, 2-3 хеликоптера и 28-30 ракета.¹⁷⁸ Пред крај рата поменуте су тврдње енглеског листа „Гардијан” о 38 оборених авиона, као и изјава председника СРЈ о 42 уништена НАТО ваздухоплова.¹⁷⁹

Како у светској и српској јавности, тако и у руској, највећу пажњу је привлачило обарање „невидљивог” авиона Ф-117. Вест о подвигу југословенске ПВО била је „окидач” за низ текстова у „КП” у којим је анализирано рушење „невидљивог чуда од авиона” и „поноса Ратног ваздухопловства САД и целе НАТО коалиције”.¹⁸⁰ Руски лист је пренео у то време распрострањене, али и погрешне информације да је амерички „стелт” авион оборен совјетским системом „Куб”,¹⁸¹

¹⁷³ С. Прокопенко, В. Баранец, „Помогает ли наш Генштаб Югославии?”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

¹⁷⁴ О. Шевцов, „Бои перекинулись в телевизор”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 6.

¹⁷⁵ В. Баранец, С. Прокопенко, И. Коц, М. Токарев, „Натовские асы берут в полет золотые монетки – откупиться от местного населения, если собьют”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

¹⁷⁶ „А в это время...”, *Комсомольская правда*, 9. 4. 1999, 4.

¹⁷⁷ А. Бузин, „Натовцы понесли первые людские потери на Балканах”, *Комсомольская правда*, 6. 5. 1999, 2.

¹⁷⁸ „Потери ВВС НАТО в ходе операции 'Решающая сила’”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

¹⁷⁹ В. Баранец, С. Прокопенко, „Я учил сербов уничтожать американские F-117 'Стелс’”, *Комсомольская правда*, 26. 5. 1999, 5.

¹⁸⁰ О. Шевцов, „С 'чудо-самолета' сняли шапку-невидимку”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 3.

¹⁸¹ В. Баранец, „Из досье 'КП’”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 3.

као и да је име обореног пилота било Кен Дуел [sic].¹⁸² „КП” је врло могуће користила српске изворе, будући да је београдска штампа тих дана такође писала да је „Куб-М” оружје из ког је оборен Ф-117,¹⁸³ што је у недостатку информација била најзаступљенија претпоставка, будући да је поменути систем био најсавременији у поседу ПВО јединица ВЈ. И име пилота Кена Двелија, чије је презиме новинар погрешно транскрибовао на руски, такође је било присутно у српским медијима, будући да је било написано испод поклопца кабине обореног авиона. Тек касније се испоставило да је оборени пилот заправо био Дејл Зелко. Дописник „Комсомолке” И. Коц, пренео је бројне анегдоте и шале на рачун обарања америчког авиона.¹⁸⁴

*Остаци авиона Ф-117 у београдском Музеју ваздухопловства (Лична збирка
Немање Глишића)*

¹⁸² О. Шевцов, „Бои перекинулись в телевизор”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 6.

¹⁸³ Д. Вујичић, „Пала доктрина НАТО”, *Вечерње новости*, 30. 3. 1999, 2.

¹⁸⁴ И. Коц, „Смех в Югославии, который нас удивил”, *Комсомольская правда*, 9. 4. 1999, 2.

Обарање једног од најсавременијих авиона америчког РВ застарелим системом совјетске производње показало је да тзв. „стелт” технологија „није страшна колико се прича”. Стога је закључак новинара „КП” био да Русија поседује далеко савременије ПВО системе који су у стању да оборе авионе тог типа.¹⁸⁵ Извесна доза руског поноса и ликовања видела се приликом разматрања комерцијалне будућности авиона Ф-117, јер се постављало питање „како ће га продавати савезницима када их обара руски ПВО систем из 1967. године”.¹⁸⁶ Поменута је и могућност да „Срби у знак захвалности за моралну подршку дају делове 'стелта' Русији, како би имали шансу да открију тајну 'црне птице’”.¹⁸⁷ Пренете су и тврдње југословенског и руског Генералштаба да је укупно оборено 4 авиона овог типа, од којих су 2 потврђена, а 2 непотврђена обарања.¹⁸⁸

Обарање авиона Ф-16 код села Накучани почетком маја 1999. године, није изазвало велику пажњу редакције „Комсомолске правде”, као рушење „стелта”. Иако су у бројним медијима објављени снимци и фотографије уништене летелице, што је констатовао и руски лист, сам догађај је описан успутно, у свега једној реченици, у којој чак није наведен тип авиона.¹⁸⁹ Приметно је да је у текстовима о борбеним губицима НАТО алијансе нарочито истицано да Југословени као оружје првог ешалона користе ПВО системе и авионе произведене у СССР, односно Русији, што је на неки начин код читалаца требало да амортизује одсуство конкретне оружане помоћи СРЈ и истакне доминантност руског оружја над Западним. Без истицања руских заслуга није могао да прође ни интервју са опитним пилотом руског РВ Валеријем Меницким, за кога је наведено да је „учио Србе да уништавају америчке 'стелт' авионе Ф-117”.¹⁹⁰ Истакнуто је и да дејство југословенске ПВО „психолошки утиче на НАТО пилоте” будући да они настоје да

¹⁸⁵ В. Баранец, „Не так страшен 'Стелс', как его малюют”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 5.

¹⁸⁶ О. Шевцов, „Бои перекинулись в телевизор”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 6.

¹⁸⁷ О. Шевцов, „С 'чудо-самолета' сняли шапку-невидимку”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 3.

¹⁸⁸ В. Баранец, С. Прокопенко, И. Коц, М. Токарев, „Натовские асы берут в полет золотые монетки – откупиться от местного населения, если собьют”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

¹⁸⁹ А. Бузин, „Натовцы понесли первые людские потери на Балканах”, *Комсомольская правда*, 6. 5. 1999, 2.

¹⁹⁰ В. Баранец, С. Прокопенко, „Я учил сербов уничтожать американские F-117 'Стелс’”, *Комсомольская правда*, 26. 5. 1999, 5.

„што пре побегну из зоне њеног дејства”, те услед тога „не дејствују прецизно”. Као куриозитет наведен је податак да британски пилоти носе са собом „специјални пакет за преживљавање”, који садржи „златне новчиће за подмићивање становништва које би могло да их зароби у случају обарања авиона и поруку на српском језику са молбом за помоћ”.¹⁹¹ Извештавано је и о појави дезертерства војника и официра Будесвера у саставу НАТО трупа у БЈР Македонији.¹⁹²

Велики публицитет имала је вест о заробљавању 3 америчка маринца, недалеко од југословенско-македонске границе. Као коментар на модрице на лицима америчких војника, дописник „Комсомолке” из Вашингтона је иронично питао сарадника прес-центра Пентагона да ли је „заиста мислио да ће војници државе која бомбардује Југославију при сусрету лицем у лице са Србима бити радосно дочекани са шљивовицом?” Он је истакао да војници Рамирез, Стоун и Гонзалес формално нису заштићени Женевском декларацијом, будући да САД нису објавиле рат СРЈ, те је због њих подигнута оптужница због нелегалног преласка границе. Пренете су тврдње званичника НАТО да су војници заробљени код Куманова, односно југословенске стране да се то заправо десило на Косову.¹⁹³ „КП” је објавила, у то време распрострањену вест грчког листа „Атинаики”¹⁹⁴ о наводних 200 лимених сандука са телима немачких и америчких војника, погинулих у борби са југословенским снагама.¹⁹⁵ С друге стране, о губицима ВЈ, уз неколико ретких изузетака, готово да није извештавано.

Питање копнене офанзиве, које је било актуелно током октобра 1998. године, поново је дошло у жижу интересовања свега неколико недеља након почетка

¹⁹¹ В. Баранец, С. Прокопенко, И. Коц, М. Токарев, „Натовские асы берут в полет золотые монетки – откупиться от местного населения, если собьют”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

¹⁹² И. Коц, „По домам!”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 2.

¹⁹³ А. Кабанников, „Стоит ли синяк под глазом сержанта Стоуна тысячи убитых сербов?”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 5. На овај догађај осврнуо се у свом ратном дневнику генерал Небојша Павковић. Он је навео да су амерички извиђачи заробљени у рејону села Славујевац код Прешева, након што су ушли на територију СРЈ и да је наредио да се са њима „поступа коректно и да им се обезбеде најбољи услови”. Када је реч о масницама на њиховим лицима, навео је да су за то „заслужни” мештани села Славујевац од којих су „добили мало по носу” (Н. Павковић, *Трећа армија седамдесет осам дана у загрљају 'Милосрдног анђела' 1*, Београд 2017, 375-378).

¹⁹⁴ О овој теми писано је и у српској штампи („Не скривајмо мртве”, *Вечерње новости*, 10. 4. 1999, 16).

¹⁹⁵ Н. Грачева, „Янки возвращаются в гробах?”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 3.

ваздушних удара по Југославији. За „КП” је распоређивање 24 америчка јуришна хеликоптера „Апач” у Албанији представљало јасан знак о „припреми копнене операције”.¹⁹⁶ То је био повод за уреднике да направе велику анализу у којој су разматрани могући сценарији копненог напада. Процењено је да би офанзива садржала две етапе. У првој етапи „НАТО би ушао на Косово на плећима Косовара”, односно „сепаратисти из ОВК” би регрутовали избеглице како би био створен „моћни мостобран на територији Косова” у сукобу са југословенским снагама. Ваздушну подршку тим трупама би обезбедио НАТО, док би Западни медији започели „пропагандну кампању о насиљу Срба над избеглицама”, поткрепљену низом провокација. Друга етапа би подразумевала „потпуно протеривање Срба и претварање Косова у протекторат НАТО”. Прогнозирано је да би Срби пружили „жива отпор”, што би приморало ОВК и НАТО да „реализују тактику спаљене земље”. Истакнуто је и да би за Србе „први НАТО војник који ступи на територију Југославије постао детонатор мржње”, који би довео до „фанатичног отпора” и великог броја жртава на обе стране. Није искључена опција да НАТО покуша да окупира целу СРЈ, „ликвидира Милошевића и потпуно уништи српску војну машинерију”. У том случају рат би „попримио народно-ослободилачки карактер”, уз тоталну мобилизацију од најмање 500 хиљада људи. Уз илустрацију напада сила Осовине на Краљевину Југославију 1941. године и алузије на њихову подударност са правцима напада евентуалне НАТО копнене агресије, читаоцима је скренута пажња на „велико искуство партизанског ратовања Југословена”,¹⁹⁷ уз истицање да су они „непревазиђени мајстори вођења ратних дејстава у шумско-планинским областима, које чине 2/3 СРЈ”. У том случају дошло би до „дуготрајног рата до истребљења”, док би цела Европа „трпела због амбиција Клинтонa и Милошевића”, које би довеле до „река избеглица из Југославије које би са собом донеле епидемије и криминал”.¹⁹⁸ Први човек руског Савета за спољну и одбрамбену политику Сергеј

¹⁹⁶ В. Баранец, С. Прокопенко, И. Коц, М. Токарев, „Если 'Апачи' выйдут на тропу войны, их будут жалить российские 'Стрелы’”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

¹⁹⁷ В. Баранец, С. Прокопенко, „Сапоги натовских солдат скоро ступят на землю сербов”, *Комсомольская правда*, 22. 4. 1999, 5.

¹⁹⁸ „Кстати”, *Комсомольская правда*, 22. 4. 1999, 5.

Карганов предвиђао је у случају копнене офанзиве „ширење конфликта, масовни тероризам и палестинизацију Југославије”.¹⁹⁹ Према истраживањима јавног мњења које је навео руски лист, 61% грађана Сједињених Држава је подржавало идеју копнене операције, али је чак 63% сматрало „да мир у Југославији не вреди живота 100 америчких војника”.²⁰⁰ Оцењено је и да јавно мњење САД може „врло брзо да се измени” уколико би са југословенског ратишта дошло до „враћања лимених сандука покривених америчком заставом”.²⁰¹

На страницама московског листа сензационалистички је разматрана хипотетичка могућност југословенске одмазде по територији држава НАТО пакта, конкретно Италије.²⁰² Објављено је и истраживање научно-истраживачког центра при „Институту омладине” у којем се 67% руских испитаника изјаснило да „Југославија има морално право да нанесе противудар по државама чланицама НАТО”.²⁰³ Међутим, таква опција је оцењена као нереална „јер Срби знају да би то значило почетак Трећег светског рата”.²⁰⁴

Пажњу редакције „Комсомолске правде” привукли су и примери неоружаног отпора српског народа. Највише су истицани свакодневни концерти на Тргу Републике у Београду, који су описани као „одговор Срба на НАТО бомбардовање”.²⁰⁵ Пренета је и задивљеност руских музичара јединством окупљеног народа, који без страха певају „док око њих од јутра одјекују експлозије”,²⁰⁶ а импресионираност одлуком радника крагујевачке „Заставе” да формирају „живи штит” у одбрани своје фабрике дописник руског листа је демонстрирао написавши: „мало сутра ћеш их победити, Клинтоне!”²⁰⁷ На

¹⁹⁹ С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 15. 5. 1999, 4.

²⁰⁰ А. Кабанников, „Мы выиграем только первый раунд”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 2.

²⁰¹ В. Баранец, С. Прокопенко, „Сапоги натовских солдат скоро ступят на землю сербов”, *Комсомольская правда*, 22. 4. 1999, 5.

²⁰² „Почему сербы не бомбят Рим?”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 1.

²⁰³ „Вопрос на засыпку”, *Комсомольская правда*, 27. 3. 1999, 3.

²⁰⁴ В. Баранец, С. Прокопенко, „Почему югославы не будут бомбить Рим?”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 5.

²⁰⁵ „Аккорд”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 3.

²⁰⁶ О. Сапрыкина, „Когда говорят пушки, музы не молчат”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 2.

²⁰⁷ И. Коц, „Живой щит”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 4.

страницама „КП” често је преношен „хумор са фронта”,²⁰⁸ који је, уз бројне текстове дописника московског листа Игора Коца и Николаја Варсегова, сведочио о стању духа грађана Југославије. Ипак, такав вид отпора није наилазио код свих на разумевање и одобравање. Тако је пренета изјава једне Рускиње (избегле из Београда), која је сматрала да су концерти „неадекватна реакција на смрт” и „бесмислица” и да би „Срби требало да тугују, уместо што певају”.²⁰⁹ Почетно одушевљење концертима код новинара И. Коца, убрзо је прерасло у критику југословенског вођења информационог рата, будући да је он сматрао да „непрекидни концерти на централном тргу престонице” нису ни изблиза ефикасни у ширењу истине о ратним страдањима.²¹⁰ Подједнаке критике могле су се прочитати на рачун ратне цензуре која је описивана као „фронт против новинара”²¹¹ и „чудни и необјављени рат против новинара који воде војне власти Југославије”.²¹² Указујући да власти „дозирају информације” и опструирају преношење информација о жртвама и разарањима, И. Коц је упозорио да „Југославија начисто губи информациони рат са НАТО и да од тога ништа добро неће бити”. Истакао је да је „глупо ослањати се на подршку светског јавног мњења, ако оно добија информације са потписом цензора”.²¹³

Након рата, објављена је вест да је ВЈ користила макете борбених средстава, попут тенкова, ПВО система, авиона, па чак и мостова и да је „то лукавство омогућило Југословенима да сачувају значајан део своје борбене технике”. Ефикасност поменуте тактике била је највећа на Косову, будући да тамо „није остала читава ни једна макета”. Истакнуто је да се југословенска тактика маскирања и заваривања НАТО авијације „активно анализира у руском Генералштабу”.²¹⁴

²⁰⁸ „Јумор фронтвог Белграда”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 3.

²⁰⁹ И. Коц, „Когда на смерть идут – поют...”, *Комсомольская правда*, 13. 4. 1999, 3.

²¹⁰ И. Коц, „Война в Югославии: разрушения есть, жертв нет?”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

²¹¹ И. Коц, „Югославы открыли второй фронт – против журналистов”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 4.

²¹² В. Баранец, С. Прокопенко, И. Коц, М. Токарев, „А вот так мы сбиваем американцев!”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 5.

²¹³ И. Коц, „Югославы открыли второй фронт – против журналистов”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 4.

²¹⁴ В. Баранец, „Как югославы надули НАТО”, *Комсомольская правда*, 25. 6. 1999, 2.

Релативно велика позорност којом је руски лист пратио војни аспект конфликта на Балкану разумљива је због чињенице да је то била идеална прилика да се у реалним борбеним условима оцени ефикасност руске ратне технике против најсавременијег америчког и НАТО наоружања и тактике и да се из тога изведу одговарајући закључци. Због изразито ваздушног карактера рата против СРЈ, акценат је, разумљиво, био на дејствима РВ и ПВО.

Слика актера

Слика Срба

Изузев пар текстова у којим се говорило о Србима који „увек изневере Русе, кршећи све договоре”²¹⁵ и „издају Јељцина и Русију сматрајући да ће увек имати подршку, чак и без консултације са 'словенским братом’”,²¹⁶ коментара читатељке о „српским бандитима”²¹⁷ и нераздевања једне Русиње око смисла престоницких антиратних концерата,²¹⁸ представе српског народа на страницама „Комсомолске правде” биле су више него позитивне. Срби су описивани као „непокоран народ који се калио између османског чекића и аустроугарског наковња”,²¹⁹ као „упорни и храбри”, које одликује „непопустљиви балкански менталитет”²²⁰ и „спремност за борбу са надмоћнијим снагама противника”²²¹ и за одбрану Косова које је за већину њих „свето питање”.²²² Нарочито су истицане традиције „неустрашивих српских партизана” из Другог светског рата,²²³ као и способност и обученост југословенских војника. Могло се прочитати да „Срби имају јак дух и вековне традиције партизанског ратовања, њима ће уништити земљу, али их неће победити”.²²⁴ Држање, карактер и храброст Срба током бомбардовања најубедљивије су описивали дописници „КП” на које је то оставило велики утисак. Истицан је и срдачан и братски однос према руском народу, што је најбоље илустровао дописник Николај Варсегов који је написао да у 35 држава у којим је боравио „још нигде није

²¹⁵ М. Чижиков, „Четыре наивных вопроса о ситуации вокруг Косово”, *Комсомольская правда*, 17. 6. 1998, 7.

²¹⁶ С. Чугаев, „Ельцин исчерпал лимит на ошибки”, *Комсомольская правда – Утро* No. 9, 26. 3. 1999, 1.

²¹⁷ В. Львова, „Ракетный удар по мозгам, выбирающим 'Пепси’”, *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 2.

²¹⁸ И. Коц, „Когда на смерть идут – поют...”, *Комсомольская правда*, 13. 4. 1999, 3.

²¹⁹ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

²²⁰ Т. Замятина, „В Белграде всем сказали 'нет’”, *Комсомольская правда*, 24. 3. 1999, 3.

²²¹ „Милошевичу больше некуда отступить”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 3.

²²² М. Чикин, „Три ошибки атлантистов”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 5.

²²³ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

²²⁴ А. Макурин, „Американцы привыкли воевать по телевизору!”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 5.

видео такав однос према Русима”.²²⁵ Истина, поменути новинар је, након разговора са појединим представницима ВЈ и негативних коментара на рачун Израела, импутирао антисемитизам већем делу српског друштва, изједначивши га по интензитету са мржњом према Америци.²²⁶ Да се радило о погрешној процени аутора, сведочи и чињеница да ни Израел, нити јеврејски народ нису били мета југословенске ратне пропаганде.

Насупрот томе, Слободан Милошевић није уживао превелике симпатије новинара „КП”. Председник СРЈ је у више наврата називан „диктатором”, уз честа поређења са Садамом Хусеином и Муамером ел Гадафијем.²²⁷ Извесне паралеле су повлачене између њега и М. Горбачова, с обзиром да су га „на Западу почетком деведесетих сматрали за либералног и прогресивног економисту и политичара”. Као „најважнија разлика” ова два државника, наведено је да је у кризним ситуацијама распада држава Горбачов имао памети, али не и воље, док је код Милошевића била супротна ситуација.²²⁸ Описиван је као вишедимензионална личност, са одсуством сентименталности, тврдоглав, циничан, прагматичан и „чувен по смирености”. Иако је понављан став Западних политичара да Милошевић „разуме само језик силе”,²²⁹ истицано је да је он „тежак за преговарање”,²³⁰ да „не одступа” и „не пристаје на капитулацију”.²³¹ Политички портрет југословенског лидера допуњаван је оценама да је он „одличан тактичар и очајан стратег”,²³² да „не пристаје ни на какве уступке, али када га Американци притерају у ћошак, онда даје више него што траже”²³³ и да му је „омиљена тактика да доведе ситуацију до крајње границе

²²⁵ Н. Варсегов, „Ночным Белградом пойдём мы молча рядом...”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 3.

²²⁶ Н. Варсегов, „Наша 'Лада' разнесет натовские танки на куски”, *Комсомольская правда*, 8. 6. 1999, 4.

²²⁷ Е. Анисимов, „Примаков примеряет шляпу Российской империи?”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 4.

²²⁸ С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 15. 5. 1999, 4.

²²⁹ М. Чикин, „Парижские каникулы' для сербов и албанцев заканчиваются”, *Комсомольская правда*, 23. 2. 1999, 2.

²³⁰ М. Чикин, „Даст ли Совет НАТО 'отмашку'?", *Комсомольская правда*, 13. 10. 1998, 1.

²³¹ „У Ельцина рукопожатие крепче, чем пишут в газетах!”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 2.

²³² Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

²³³ Е. Овчаренко, „Улетят ли россияне в Косово?”, *Комсомольская правда*, 23. 10. 1998, 2.

погоршања и да у последњем моменту иде на договор, извлачећи максимално могуће уступке”.²³⁴ Стога не чуди став једног од уредника московског листа „да је Србе Бог већ казнио пославши им за вођу Милошевића, који води своју личну и амбициозну игру”.²³⁵

Иако редакција није заузела јасно одређен став, дала је доста простора руским политичарима и јавним личностима, који су тврдили да Милошевић „има крв на рукама”,²³⁶ да „сноси одговорност за етничко чишћење над Албанцима”,²³⁷ над којим спроводи „кажњеничке операције”,²³⁸ те да је починио „злочин против човечности”.²³⁹ На терет Милошевићу је стављена одговорност за грешаке због којих је „лишено живота хиљаде људи који ништа нису криви и разрушена цела држава”.²⁴⁰ Међутим, у „КП” су правили разлику између Западне ратне пропаганде у којој је он на поједностављен начин представљен као „ратни злочинац” и „крвави монструм”, од кога „храбри (НАТО) пилоти” спасавају „несрећне албанске избеглице”.²⁴¹ Истакнуто је и да његов режим „није најгори”, указујући као супротан пример на Албанију, Турску и њен однос према Курдима, као и Хрватску „у којој је режим са елементима најодвратнијег национализма”.²⁴² Као „идеално решење” косовске кризе поменуто је повлачење Милошевића и долазак на власт „неког од демократских лидера”.²⁴³ Преношене су и бројне непроверене информације око имовинског статуса југословенског председника, око његове могуће емиграције и тражења азила,²⁴⁴ а дан уочи потписивања тзв. Кумановског

²³⁴ Е. Умеренков, „Почему Милошевич столь несговорчив?”, *Комсомольская правда*, 24. 3. 1999, 3.

²³⁵ Е. Овчаренко, „Куда премьер повернул штурвал России?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 4.

²³⁶ С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 15. 5. 1999, 4.

²³⁷ С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 13. 5. 1999, 5.

²³⁸ А. Кабанников, „Я знаю рецепт мира”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

²³⁹ М. Рыбьянов, „Нормального президента достаточно выбрать один раз”, *Комсомольская правда*, 16. 4. 1999, 4-5.

²⁴⁰ „Договариваться под бомбами невозможно”, *Комсомольская правда*, 3. 6. 1999, 10.

²⁴¹ И. Черняк, „Весь мир рубить в брюссельскую капусту!”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 4.

²⁴² С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 13. 5. 1999, 5.

²⁴³ А. Кабанников, „Я знаю рецепт мира”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

²⁴⁴ „Кстати”, *Комсомольская правда*, 25. 5. 1999, 10.

споразума објављена је вест да је „хоспитализован због инфаркта”.²⁴⁵ Према су представници коалиције „Праве дјела” тврдили да је „мит да је Милошевић лидер југословенског народа”,²⁴⁶ преовладавао је супротан став по ком је он био „национални херој Срба” и да „сваки (ваздушни) удар оснажује његову позицију”,²⁴⁷ те му стога „више одговара бомбардовање, него размештање НАТО трупа на Косову”.²⁴⁸ Још један „мит” на који је указала „коалиција демократских снага” је да „Милошевић воли Русију”.²⁴⁹ На том фону је била изјава некадашњег министра иностраних послова РФ Андреја Козирјева да се југословенски председник „нада да ће га Русија да покриви и заштити”, што је сматрао немогућим,²⁵⁰ а могла су се прочитати и упозорења да „Русија може постати објекат манипулације од стране лидера ком је указала подршку”.²⁵¹ Пренете су и слутње да би у Русији, као последица потеза НАТО пакта, на власт могао да дође „лидер попут Милошевића”, на таласу „ултра-националистичких снага”.²⁵² У „КП” су изразили сумњу у непристрасност Хашког трибунала због подизања оптужнице против С. Милошевића, пре свега због зависности суда од финансирања из САД, као и чињенице да је главни тужилац Луиз Арбур била блиска пријатељица са Медлин Олбрајт.²⁵³

²⁴⁵ „Когда верстался номер”, *Комсомольская правда*, 9. 6. 1999, 2.

²⁴⁶ Н. Ефимович, „Папа Римский сказал: пора кончать с бомбами!”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 6.

²⁴⁷ В. Снегирев, „Милошевич становится национальным героем”, *Комсомольская правда*, 7. 4. 1999, 3.

²⁴⁸ Т. Замятина, „В Белграде всем сказали 'нет'”, *Комсомольская правда*, 24. 3. 1999, 3.

²⁴⁹ Н. Ефимович, „Папа Римский сказал: пора кончать с бомбами!”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 6.

²⁵⁰ О. Герасименко, „А я умел уговаривать Милошевича...”, *Комсомольская правда*, 27. 3. 1999, 3.

²⁵¹ С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 15. 5. 1999, 4.

²⁵² М. Чикин, „Три ошибки атлантистов”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 5.

²⁵³ „Шерше Милошевич, сказала женщина”, *Комсомольская правда*, 2. 6. 1999, 10.

Слика агресора

Однос „КП” према српским ратним противницима био је поприлично ненаклоњен. Могле су се прочитати оцене да је НАТО „војна организација са жандарским особинама”,²⁵⁴ која чини „политичке злочине” и „варварства”, примењује „двоструке стандарде”²⁵⁵ и „нарушава сопствену и Повељу УН”.²⁵⁶ „Атлантисти”, „светски силници” и „натовци” су описивани и као „лицемерни”, док су пилоти поменутог војног савеза означавани као „НАТО асови” и „НАТО снајперисти”, а могле су се прочитати и нешто теже квалификације попут „мутанти”, „НАТО пирати” и „целати који се праве слепима”.²⁵⁷ Незаобилазне су биле и алузије на Други светски рат, па је тако наведено да „НАТО учи од Хитлероваца”, односно да проучава искуства Немаца у борби са југословенским партизанима, као део припрема за евентуалну копнену офанзиву.²⁵⁸ Ширење НАТО пакта на Исток и могућност увлачења Русије у рат на Балкану такође су навели новинаре „Комсомолке” да направе алузије на догађаје из Великог Отаџбинског рата.²⁵⁹ Из пера новинара „КП” стигла је оптужба да „НАТО краде албанску децу”, будући да је из избегличких кампова нестало око 150 малолетних лица са Косова, које су наводно у правцу БЈР Македоније одвели припадници ткупа Алијансе.²⁶⁰

Као „главни извор нестабилности и конфликта у свету” наведене су државе Запада, које „диктирају другима како треба да живе”,²⁶¹ а њихове санкције СРЈ „имале су антисрпски карактер”.²⁶² Међу њима су највише истицане Сједињене

²⁵⁴ Е. Умеренков, „На Балканах может вспыхнуть новая война”, *Комсомольская правда*, 7. 10. 1998, 3.

²⁵⁵ Е. Овчаренко, М. Чижиков, „НАТО возьмет Косово под крыло. Своих бомбовозов”, *Комсомольская правда*, 3. 10. 1998, 3.

²⁵⁶ М. Рыбьянов, „Нормального президента достаточно выбрать один раз”, *Комсомольская правда*, 16. 4. 1999, 4-5.

²⁵⁷ „Палачи прикидываются слепыми”, *Комсомольская правда*, 16. 4. 1999, 2.

²⁵⁸ А. Баранов, „Альянс учится у гитлеровцев борьбе с партизанами”, *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 4.

²⁵⁹ „До 22 июня 1999 года осталось...”, *Комсомольская правда*, 27. 3. 1999, 1.

²⁶⁰ Л. Тимофеев, „НАТО крадет албанских детей”, *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 4.

²⁶¹ А. Кабанников, „Китайцы оккупируют наш Дальний Восток”, *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 8.

²⁶² „Чего хочет Слободан Милошевич?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 4.

Државе које су „настојале да уреде свет према својим новим политичким и војним могућностима” и покажу ко је „газда”, да „вуку конце управљања светом” и „конвертују своју војну моћ у политички утицај”.²⁶³ Називане су и „светским жандармом” који својим грађанима „продаје ракетно-бомбашку политику”.²⁶⁴ Тумачено је да Американци имају простора за такву политику због зависности Русије од кредита са Запада. Пренет је и став В. Черномирдина да је „Америка изгубила морално право да се назове лидером слободног демократског света, бомбардујући идеале слободе и демократије у Југославији и, нажалост, дала аргументе комунистима и радикалним патриотама који су увек говорили о агресивности НАТО и захтевали повећање расхода на одбрану и спровођење политике самоизолације”.²⁶⁵ Често су се могле прочитати и процене војних потенцијала САД. „КП” је подсетила на историју америчких бомбардовања од Дрездена до Судана, уз констатацију да „Американци средње ратују, али су мајстори за бомбардовање”.²⁶⁶ Било је и оних, попут генерала Лебеда, које војна моћ САД није импресионирала, па је изнео тврдње да Американци „ратују из хобија” и „преко ТВ екрана”, да је то за њих попут филмова из серијала „Ратова звезда” и да у овом рату „не могу да победе Југословене”.²⁶⁷

На мети критике биле су и водеће личности држава чланица НАТО пакта, најчешће називане „јастребовима”, а међу њима највише Бил Клинтон и М. Олбрајт. Председник Америке, који је „херојски избомбардовао Југославију”,²⁶⁸ називан је „хуманитарцем број 1” и „секс хулиганом из Беле куће”,²⁶⁹ која је „претворена у

²⁶³ С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 13. 5. 1999, 5.

²⁶⁴ А. Кабанников, „В доме секс-хулигана не говорят о насильниках”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 5.

²⁶⁵ „Договариваться под бомбами невозможно”, *Комсомольская правда*, 3. 6. 1999, 10.

²⁶⁶ С. Маслов, „Политика НАТО прозрачна, как вода в Атлантике”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

²⁶⁷ А. Макурин, „Американцы привыкли воевать по телевизору!”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 5.

²⁶⁸ И. Коц, „Люди, которые нас удивили”, *Комсомольская правда*, 25. 6. 1999, 2.

²⁶⁹ А. Кабанников, „В доме секс-хулигана не говорят о насильниках”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 5.

бордел, давно пре Клинтона”.²⁷⁰ Експлоатишући до крајње мере секс аферу са Моником Левински, у „КП” су приметили да председник, док „слаткоречиво прича о зверствима југословенске војске и полиције на Косову, пажљиво избегава реч 'силовање’”. То је тумачено као последица поменуте афере и ранијих оптужби за сексуално узнемиравање.²⁷¹ Бомбардовање Југославије је представљено као „лична иницијатива” Медлин Олбрајт, која је „убедила сиротог Клинтона да пошаље бомбардере на 'југословенског фирера’”.²⁷² Описивана је као „Челична лејди”, „Мис НепокOLEбљивост”, „Мадам Рат”, „Клинтонова тешка артиљерија”, „булдог” (који је постала због несрећне љубави), као и „Медуза Горгона, због способности да хипнотише саговорника суровим погледом без трептаја”, у шта је имао прилику лично да се увери и новинар „Комсомолске правде”.²⁷³ Московски лист је подсетио на чињеницу да је Олбрајтова један део детињства провела у Краљевини Југославији.²⁷⁴ За генерала Веслија Кларка је наведено да је „испољавао дубоку и личну мржњу према Милошевићу, као и жеђ за осветом” и да је имао у плану да бомбардује руске бродове уколико би дошли у Јадранско море.²⁷⁵

Доста пажње је посвећено и тзв. ОВК, чији су лидери били „најрадикалнији од свих представника косовских Албанаца”,²⁷⁶ насупрот „умереног Ругове”.²⁷⁷ Указано је да се наведена организација сматра „терористичком” и „екстремистичком”, а да значајан део средстава „за потребе сепаратиста” стиже од „хероинског новца”, будући да албанска мафија „контролише путеве дроге са Блиског истока у Европу”.²⁷⁸ Као њихов ратни циљ наведено је стварање тзв.

²⁷⁰ А. Бузин, „Белый дом превратили в бордель задолго до Клинтона”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 10.

²⁷¹ А. Кабанников, „В доме секс-хулигана не говорят о насильниках”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 5.

²⁷² А. Кабанников, „Ельцин наконец-то может вернуть 'другу Биллу' долг. Исторический”, *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 3.

²⁷³ А. Баранов, „Олбрайт стала 'бульдогом' из-за несчастной любви”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 10.

²⁷⁴ „Личное дело”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 10.

²⁷⁵ А. Кабанников, „Генералу Кларку надо выспаться”, *Комсомольская правда*, 22. 4. 1999, 4.

²⁷⁶ М. Чикин, „В Косово стреляют, в Париже договариваются”, *Комсомольская правда*, 16. 3. 1999, 2.

²⁷⁷ М. Чижиков, „Албанских горцев стрелять учили не в тире”, *Комсомольская правда*, 20. 10. 1998, 2.

²⁷⁸ „Чего хочет Слободан Милошевич?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 4.

„Велике Албаније”. Поменуто је и да на страни „Косовара” ратују босански муслимани, Хрвати, француски, амерички и немачки плаћеници, Албанци из дијаспоре и „борци из редова терористе број 1 – Бин Ладена”.²⁷⁹ Скренута је пажња и на војну сарадњу НАТО пакта и тзв. ОВК, која је требало да формира диверзантске групе које би „радиле све оно што из ваздуха не могу НАТО авиони: уништавање линија везе, дизање у ваздух зграда, тровање намирница”. Постављено је и питање „да ли се САД исплати да уче диверзантским вештинама борце ОВК, коју саме сматрају организацијом склоном тероризму и са финансирањем од нарко бизниса”, будући да „нико не гарантује да неће окренути оружје против мирних Срба, па чак и самих Американаца”.²⁸⁰ На тесну сарадњу тзв. ОВК и Алијансе указивале су и руске обавештајне службе, чије је наводе пренео руски лист. Како је саопштено, поједини официри НАТО пакта су били у саставу тзв. ОВК „не само као официри за везу, него и због навођења авиона на српске циљеве”. Није искључена ни могућност да „на Косову ординира специјално припремљен одред који чини кржаве злочине над Косоварима да би изазвао још већи број избеглица и доказао оправданост употребе силе”.²⁸¹

²⁷⁹ М. Чижиков, „Для наемников война – мать родная”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 4.

²⁸⁰ А. Кабанников, „Резерв Клинтона – диверсанты и хакеры”, *Комсомольская правда*, 25. 5. 1999, 10.

²⁸¹ С. Прокопенко, В. Баранец, „Помогает ли наш Генштаб Югославии?”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

Слика улоге Русије

Улога Примакова

Новинари „КП” су често били веома критични према Јевгенију Примакову, а некадашњи руски премијер је неколико пута био мета неумесних коментара.²⁸² Током преговора у Рамбујеу, пренета је изјава Примакова да „уколико Југословени сами буду поставили питање војног присуства, Русија ће на то гледати позитивно”.²⁸³ Истакнуто је и да се Милошевић нада да ће посета Примакова Америци послужити као својеврстан штит против бомбардовања.²⁸⁴

Заокрет авиона у ком се налазио Примаков изазвао је велику пажњу, али уједно је био и повод за велики гаф уредника руског листа. Наиме, не слутећи у одлуку руског премијера над Атлантиком, због временске разлике и рока за издавање новог броја, уредници су објавили текст у ком се уредно наводи да је Примаков, након што се мимоишао са НАТО бомбардерима, слетео у САД и увелико обавио разговоре са представницима Светске банке.²⁸⁵ Након што је симболични чин протеста руског премијера одјекнуо светским медијима, редакција „КП” је упутила извињење читаоцима.²⁸⁶ „Заокрет над Атлантиком” није примљен код новинара „Комсомолке” са великим симпатијама. Штавише, постао је мета критике и исмевања. Највише критике је било у вези са могућим економским последицама и прекидом преговора са ММФ-ом. На том фону, објављивани су текстови у којим је навођено да је „премијер окренувши авион, одвео рубљу у

²⁸² „Примаков любит все русское. Особенно водочку!”, *Комсомольская правда*, 15. 9. 1998, 1.

²⁸³ М. Чикин, „Парижские каникулы' для сербов и албанцев заканчиваются”, *Комсомольская правда*, 23. 2. 1999, 2.

²⁸⁴ Е. Умеренков, „Почему Милошевич столь несговорчив?”, *Комсомольская правда*, 24. 3. 1999, 3.

²⁸⁵ А. Кабанников, „Самолет Примакова разминулся с натовским 'бомбовозами'”, *Комсомольская правда*, 24. 3. 1999, 3.

²⁸⁶ А. Кабанников, „Первым делом, первым делом бомбналеты. Ну а денежки потом?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 5.

стрмоглави пад”²⁸⁷ и да је тим потезом „ишчезла нада у стабилизацију рубље”.²⁸⁸ Јелена Овчаренко, један од уредника руског листа, евидентно револтирана таквим потезом запитала се „ко још аплаудира таквом ваздушно-политичком маневру осим гомиле паметњаковића, који састављају крај са крајем хранећи се кромпиром и који су ипак патристоски опредељени” и „Срба које је Бог већ казнио пославши им за вођу Милошевића”. Такође, поставила је питање да ли наведени гест „означава заокрет у спољној политици државе” и да ли ће Русија „увређена ракетама отказати раније договоре и бацити анатему на светске кредиторе зарад 'словенског братства”.²⁸⁹

У Примаковљевом заокрету пронађена је и политичка позадина. Истакнуто је да је овим потезом премијер „постигао да се са унутрашњополитичког фокус пребаци на спољнополитички и да се са економског плана пребаци у сферу где је Примаков убедљиви фаворит”. Кривица је тако пребачена на „проклетог агресора”, који је „аутоматски постао крив и за раст цена и за пад курса рубље и за (нову) гвоздену завесу”. Како је наведено, у таквим условима „народ ће и даље све више да сиромашни. Али ће му зато бити враћен државни понос. И тако сиромашни, али поносни, ићи ћемо на изборе”.²⁹⁰ Оцењено је и да се којим случајем није десила криза у Југославији, „Примаков би морао да је измисли”, јер је она допринела расту његовог политичког рејтинга „који је почео стрмоглаво да пада”. Новинар „КП” је отишао толико далеко да је преценио значај, пре свега симболичког геста руског премијера, тврдивши да таква политика представља „пораз – надамо се привремен – либералне, индивидуалистичке идеје у Русији”. Он је са неолибералних позиција критиковао политичке снаге којима је „духовно сродство са словенским народима Југославије” важније од економске ситуације. Изразио је и зебњу да ће „бити одбачене такве либералне вредности као што су приоритет интереса личности над интересима државе, светост и неприкосновеност личне имовине”, а да ће политичке снаге, у које је очигледно убрајао и Примакова, увести неку врсту ауторитарног или

²⁸⁷ Е. Анисимов, „Премјер, повернув самолет, отправил рубль в штопор”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 2.

²⁸⁸ Е. Анисимов, „Ракеты ударили по рублю”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 3.

²⁸⁹ Е. Овчаренко, „Куда премјер повернул штурвал России?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 4.

²⁹⁰ Е. Анисимов, „Война все спишет?”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 5.

чак тоталитарног режима, који ће „увући државу у конфликт, пребацити економију на ратну, национализовати стратешки важна предузећа” и, уколико дође до супростављања, спроводити хапшења неистомишљеника.²⁹¹ Чула су се и тумачења да се, захваљујући свом премијеру, „Русија фактички самоизоловала од решавања косовског проблема”.²⁹² Један од ретких позитивних коментара био је да се радило о „ефектном заокрету и јединственом потезу који је омогућио држави и премијеру да сачувају образ у очима међународне заједнице”.²⁹³

Примаковљев ваздушни маневар над Атлантиком био је тема сатиричне рубрике Виктора Балабаса. Он је духовито написао да је „Примаков извршио историјски лет без преседања на линији Москва-Москва”, као одговор на „други масовни налет без преседана и без дозволе 'главног контролора летења” и тако пореметио „аеромитинг НАТО на југословенском небу”. Објављена је и карикатура истог аутора на којој је руски премијер представљен како јашући авион са великом мрежом за хватање, покушава да улови НАТО бомбардере.²⁹⁴ Постојали су и иронични покушаји да се „ваздушни маневар”, односно својеврсна „летачка акробатска фигура” назове, у част руског премијера, „петљом Примакова”.²⁹⁵

„КП” је извештавала и о мировној иницијативи руског премијера и његовом „покушају да заустави рат”.²⁹⁶ Међутим, посредничка улога Примакова описивана је као „безуспешна”, „промашај”,²⁹⁷ па чак и као „бескорисно путовање које изазива код Срба нарастајуће незадовољство”, будући да су такве посете, као по правилу, пратили жестоки ваздушни удари НАТО авијације.²⁹⁸ Такав дипломатски учинак је

²⁹¹ Е. Анисимов, „Примаков примеряет шляпу Российской империи?”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 4.

²⁹² Е. Борисов, „Верните Чернобырдину переговоры!”, *Комсомольская правда*, 17. 6. 1999, 6.

²⁹³ С. Чугаев, „Ельцин исчерпал лимит на ошибки”, *Комсомольская правда – Утро* No. 9, 26. 3. 1999, 1.

²⁹⁴ „Балабасня недели”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 3.

²⁹⁵ Е. Овчаренко, „Взяв Косово, надо было идти на Брюссель?”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 2.

²⁹⁶ М. Чижиков, „Когда верстался номер”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 2.

²⁹⁷ И. Являнский, „Нашему премьеру не удалось остановить войну”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 3.

²⁹⁸ И. Коц, „Натовцы бомбят мосты, а мы сжигаем?”, *Комсомольская правда*, 7. 4. 1999, 3.

илустрован насловом да се „на Западу се глас Москве чује, али се не слуша”.²⁹⁹ Након низа критичких текстова усмерених против руског премијера, „Комсомолка” је успела да уради интервју са њим. Он је нагласио да га „из дна душе чини бесним оно што у Југославији чини НАТО”, називајући такве „каубојске нападе” – „правим злочином”.³⁰⁰ Једна од ретких позитивних оцена улоге Примакова на страницама московског листа стигла је од генерала Лебеда, који је изјавио да се ради о личности „са колосалним искуством – животним и професионалним”.³⁰¹

Карикатура Ј. Примакова (В. Балабас)³⁰²

²⁹⁹ А. Кабанников, О. Шевцов, „На Западе голос Москвы слышат, но не прислушиваются”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 5.

³⁰⁰ Е. Овчаренко, „Россия прошла пик кризиса, а ее премьер острую фазу. Радикулита”, *Комсомольская правда*, 5. 5. 1999, 5-6.

³⁰¹ В. Устюжанин, А. Букреев, „Сегодня в России хвалят тех, кого хотят придушить”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 5.

³⁰² „Балабасня недели”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 3.

Питање приступања СРЈ Савезу Русије и Белорусије

Први пут на страницама руског листа, поменути идеја се појавила у новембру 1998. године, након што је СРЈ за мало избегла напад НАТО пакта. У интервјуу са тадашњим потпредседником Владе Србије Војиславом Шешељем, који је представљен као „главни заговорник приступања Југославије у Савез Русије и Белорусије”, истакнуто је да је та идеја наишла на подршку бројних руских и белоруских политичара. Шешељ је у Савезу видео алтернативу ЕУ и НАТО алијанси, а није искључио могућност да се у будућности Савезу прикључе Бугарска, Словачка, Румунија и Јерменија.³⁰³

Идеја је поново дошла у фокус у априлу 1999. године, током бомбардовања. Слободан Милошевић је представљен као покретач иницијативе, који је преко ГенADIЈА Селезњова Јељцину „саопштио непријатну вест”. Истакнуто је да је предлог председника Југославије ставио његовог руског колегу у „веома компликован положај” јер уколико би одговорио потврдно и пустио „Милошевића под крила Русије” дошло би до заоштравања односа са НАТО пактом „са свим негативним последицама”. С друге стране, одбијањем би дошао у „клинч са унутрашњом комуно-патриотском опозицијом, такође са свим негативним последицама”.³⁰⁴

Актуелност теме навела је редакцију „Комсомолке” да направи детаљну анализу коју су заједнички спровеле политичка и спољнополитичка рубрика руског листа. Још једном се појавило име „политичког рођака нашег Жириновског” В. Шешеља, као предлагача таквог савеза још 1993. године. Наведено је да је тада југословенско руководство игнорисало поменуту идеју, али да је враћена у први план у околностима када је „Југославија практично у међународној изолацији и под бомбама НАТО пакта” и када су јој „потребни савезници и оружје”. Разматрана је и хипотетичка могућност војне помоћи СРЈ кроз Савез, тако што би се испоручили

³⁰³ М. Чижиков, „Воислав Шешељ хочет перехитрить американцев”, *Комсомольская правда*, 11. 11. 1998, 5.

³⁰⁴ В. Устюжанин, „Милошевич просится под крыло России”, *Комсомольская правда*, 13. 4. 1999, 4.

руски ракетни ПВО системи и друго савремено наоружање. Оцењено је да би то могло да „преломи однос НАТО-а према ваздушним ударима и евентуалној копненој операцији на Косову”. Истакнуто је и да Југославија рачуна да ће уласком у Савез зауставити рат, али да би то значило и „фактичко увлачење Русије у тучу на Балкану”. Поменути су и могући бенефити такве интеграције, попут приступа развијеној пољопривреди СРЈ и отварања базе на Јадрану. Ипак, читаоцима је скренута пажња да је Југославија у рату, а Русија у кризи па би интеграцијом две стране прво „објединиле минусе, а не плусеве”. За остварење наведених могућности, наведено је да би Русија прво требало да реши своје проблеме, а поред тога да допринесе у проналажењу мирног решења југословенског конфликта. Истакнуто је и да уколико Москва не би била у споразумном односу са страном у конфликту, имала би могућност да се „њен глас чује даље”.³⁰⁵ Као препрека примању Југославије у Савез током бомбардовања наведена је дуга процедура која би морала да се испоштује, од дипломатских преговора, преко усаглашавања појединих питања између експертских тимова, затим расправе и ратификације у парламентима свих чланица и коначно самог приступања.³⁰⁶

Недвосмислен став редакције „КП” могао се закључити по томе што су биле објављене готово искључиво негативне оцене и коментари потенцијалне интеграције три словенске државе. Објављен је став Виктора Черномирдина који је био „скептичан према наглим решењима, попут примања Југославије у Савез Русије и Белорусије”,³⁰⁷ као и песника Јевгенија Јевтушенка, који је наведену интеграцију назвао „научно-фантастичним пројектом”.³⁰⁸ На изгласавање одлуке у Думи да се на Међупарламентарном савету Русије и Белорусије размотри питање присаједињења СРЈ Савезу, у „Комсомолки” су реаговали текстом у ком је истакнуто да „државна Дума увлачи (Русију) у рат”. Као заговорници идеје Савеза

³⁰⁵ „Восемь наивных вопросов о присоединении Югославии к Союзу России и Белоруссии”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 8.

³⁰⁶ „Три наивных вопросов о присоединении Югославии к Союзу России и Белоруссии”, *Комсомольская правда*, 16. 4. 1999, 2.

³⁰⁷ А. Гамов, „Ельцин бросил на Балканы тяжелую артиллерию”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 2.

³⁰⁸ Е. Евтушенко, „Люди, осторожней: Балканы!”, *Комсомольская правда*, 28. 4. 1999, 6-7.

наведени су „комунисти, аграрци и жириновци”,³⁰⁹ који покушавају да направе „нови талас ура-патриотизма у изборној години”.³¹⁰

Ипак најупечтаљивији, а по стилу писања најнеукуснији коментар дошао је из саме редакције руског листа. У тексту препуном ироније, сарказма и малициозности, алудирано је да је идеја Савеза неокомунистичка и повратак точка историје уназад. Редакција, потписана као Политбиро „КП”, саркастично је предлагала да се у „нераскидиви савез несрећних република”, што је била иронична парафраза почетног стиха совјетске химне, приме државе попут Буркине Фасо и Ускршњих острва.³¹¹ На истом фону је био тенденциозно објављен коментар једног читаоца који је, са очигледним антагонизмом према лидеру КПРФ Генедију Зјуганову, саркастично предложио да се Савезу придруже Куба, Северна Кореја, Иран и Либија и да се формира држава која би се звала „Зјугославија”, на чијем челу би био „Дзјугашвили” (алузија на Стаљина) и која би имала поздрав „Зјуг хајл” (неукусна алузија на нацистички поздрав).³¹² Потврда да је и редакција најтиражнијег руског листа била на сличној линији са антикомунистички настројеним читаоцем, стигла је након два дана, када је његов коментар још једном објављен у рубрици коју је уређивао Игор Коц.³¹³ Након тога, питање Савеза три православне словенске државе нестало је са страница „Комсомолске правде”, да би у једном чланку пред крај рата било предвиђано да ће Југославија након подизања своје економије тежити да уђе у савез, али не са Русијом и Белорусијом, већ са Западном Европом.³¹⁴

У вези са Савезом, „Комсомолка” је затражила мишљење појединих руских парламентарца и добила различита становишта. Противници пријема СРЈ сматрали су да би то „аутоматски увукло Русију у рат”, али и да би „појачало настојање НАТО пакта да истреби Југословене”, па би они „или претрпели пораз

³⁰⁹ В. Головин, „Госдума торопится втянуть нас в войну?”, *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 2.

³¹⁰ „Восемь наивных вопросов о присоединении Югославии к Союзу России и Белоруссии”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 8.

³¹¹ „СоВоК нерушимый республик несчастных!”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 8.

³¹² „Комсомолка у аппарата”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 2.

³¹³ И. Коц, „Люди, которые нас удивили”, *Комсомольская правда*, 16. 4. 1999, 2.

³¹⁴ „Нас опять 'обалканили’”, *Комсомольская правда*, 5. 6. 1999, 2.

или би понижено видели да Савез не вреди ништа”. Ипак, нису искључивали могућност да до приступања дође „након прекида ратних дејстава”. Друга страна је сматрала да би „Југославију требало примити у Савез што је брже могуће” и да то не би увукло Москву у рат јер „са Русијом нико не сме да ратује” због њеног нуклеарног оружја.³¹⁵

Улога Черномирдина

За разлику од Примакова, однос према специјалном представнику руског председника био је више него благонаклон. Штавише, из пера новинара „КП” није се могла чути ни једна критика на рачун искусног државника. Читаоци су детаљно обавештавани о свим његовим дипломатским потезима, путовањима и разговорима, у више наврата Черномирдин је давао изјаве и интервјуе за најтиражнији руски лист, а објављен је и један његов ауторски текст.³¹⁶ Наклоњеност редакције „КП” према некадашњем премијеру исказана је и симболичним гестом – поклањањем бокала из ког је требало да наздрави за предстојећи „тешки мир на Балкану”.³¹⁷

Именовање Виктора Степановича за специјалног представника руског председника, најављено је сензационалистичким насловом да је „Јелцин бацио на Балкан тешку артиљерију”. Као разлог његовог именовања наведени су застој у преговорима око решавања косовске кризе и „међународно искуство и ауторитет бившег премијера и његове старе пријатељске везе са Алом Гором, потпредседником САД”. Његов најважнији задатак било је „заустављање бомбардовања Југославије и спречавање ширења оружаног конфликта по европском континенту”.³¹⁸ Истицана је и његова спремност „да путује по западним престоницама онолико колико је потребно за мирно решавање косовског

³¹⁵ О. Герасименко, В. Устюжанин, „Два вопроса политикам”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 9.

³¹⁶ „Договариваться под бомбами невозможно”, *Комсомольская правда*, 3. 6. 1999, 10.

³¹⁷ *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 4.

³¹⁸ А. Гамов, „Ельцин бросил на Балканы тяжелую артиллерию”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 2.

проблема”.³¹⁹ Објављена је и карикатура на којој је Јељцин приказан у лику одрпаног цара који повељом именује Виктора Степановича за свог специјалног представника.³²⁰

Карикатура поводом именованја Черномирдина за „специјалног представника”³²¹

Посебно је хваљено дипломатско умеће Черномирдина, „који упркос скептицизму и преговорима под спуштеном завесом постиже оптимистичне резултате”. Његова дипломатска иницијатива представљена је као „први корак ка решавању конфликта”.³²² Новинари „КП” су приметили да је, од кад је Черномирдин на новој функцији, смањено „звезкање оружјем” руских војних званичника.³²³ Његова посета Кини, након бомбардовања амбасаде ове државе, окарактерисана је као „покушај омекшавања оштре позиције Пекинга, коју је спремао да заузме у СБ УН током гласања о евентуалном доласку на Косово

³¹⁹ А. Баранов, „Генсек ООН ишет посланцев в Југославию”, *Комсомольская правда*, 6. 5. 1999, 2.

³²⁰ *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 3.

³²¹ Исто.

³²² „ЧВС секретничает, но договаривается”, *Комсомольская правда*, 24. 4. 1999, 2.

³²³ А. Гамов, „Виктор Черномирдин: Самое глупое сейчас – бряцать оружием”, *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 4.

иностраних трупа”.³²⁴ Спекулисало се и о Черномирдиновом могућем повратку у активну политику, именовањем за новог руског премијера. По изјавама других, „ново уздизање” некадашњег премијера „није јачање његове позиције у домовини, већ његово померање даље од московских интрига и избора за Думу”.³²⁵ Негативно одређење према специјалном представнику изразио је генерал Лебед. Он је Черномирдина описао као човека са „чудним овлашћењима, апсолутно неуставним, који путује по свету и понаша се по старом принципу: за све навијај, ни за шта не одговарај”.³²⁶

Са нарочитом ревношћу, редакција „Комсомолске правде” је преносила афирмативне натписе Западне штампе о дипломатској активности Јељциновог специјалног представника. У таквим текстовима могло се прочитати да је именовање Черномирдина „генијалан потез Јељцина који је допринео да сви погледају према Москви и њеној улози”.³²⁷ Са извесном дозом ликованја, објављено је да је „специјалног представника Председника Русије Клинтонов тим дочекао као рођеног” и да су „у Вашингтону показали каква је разлика између гостију који окрећу авион близу обала САД и оних који слете са мисијом добре воље”. Новинар „КП” је то прокоментарисао као „трљање носа Примакову”.³²⁸ На том фону, истицан је, с једне стране дипломатски успех Черномирдина, а са друге пропаст мировне иницијативе Јевгенија Примакова. Могла се прочитати и оцена да „прозападни Черномирдин није крут, него примамљивији преговарач од Примакова или Иванова”.³²⁹

Заслуге Виктора Степановича у постизању мировног споразума и окончању бомбардовања преувеличаване су до крајњих граница. Он је истицан као човек „који

³²⁴

³²⁵ И. Являнский, „...А на Западе решили, что Черномирдина отправили в политическую ссылку”, *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 3.

³²⁶ В. Устюжанин, А. Букреев, „Сегодня в России хвалят тех, кого хотят придушить”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 5.

³²⁷ А. Кабанников, „Ельцин наконец-то может вернуть 'другу Биллу' долг. Исторический”, *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 3.

³²⁸ А. Кабанников, „О чем Черномирдин секретничал в Овальном кабинете?”, *Комсомольская правда*, 5. 5. 1999, 2.

³²⁹ И. Являнский, „...А на Западе решили, что Черномирдина отправили в политическую ссылку”, *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 3.

је испунио свој задатак”,³³⁰ „који је прекинуо рат”³³¹ и спречио „да се прелије на целу Европу” и „који има чиме да се поноси”. Хваљен је као једини руски политичар „који поседује такав међународни ауторитет”.³³² У похвалама се ишло толико далеко, да су понекад попримале панегиричне црте. Тако се могло прочитати да је Черномирдин „спасао Југославију од потпуног истребљења”, „одвукао свет од катастрофе која се надвијала” и „вратио Русију у ред великих светских држава”. Објављено је и да је „доведећи косовски мир под заставу УН, одбранио интересе света”,³³³ а пренето је и да је његов успех „достојан Нобелове награде”.³³⁴ Истицање заслуга „специјалног представника” ишло је и до граница патетике, чему сведочи пример новинара „КП” који је написао да је: „пријатно знати да у Русији постоји политичар за кога људски живот није само реч, а зауставивши рат у Југославији он је то још једном доказао”.³³⁵ Објављено је да су „колосалну улогу” Черномирдина у прекиду бомбардовања признали амерички председник Бил Клинтон, генерални секретар УН Кофи Анан и, што је најважније, југословенски народ.³³⁶

Да то није било довољно, „Комсомолка” је показала узевши Черномирдина у одбрану од критика и напада са разних страна. Ревност у апологији његовог лика и дела излазила је изван оквира идеала непристрасног новинарства. Маргинализовање специјалног представника руског председника у дипломатским процесима након доношења Резолуције 1244, довело је до критике званичне политике РФ и готово поклича у наслову текста који је гласио: „вратите Черномирдину преговоре!”³³⁷ У „Комсомолки” су сматрали да улога Черномирдина није „исцрпљена” и „да његова југословенска мисија може бити продужена”, а да

³³⁰ „'Спец' Черномирдин пост сдал?”, *Комсомольская правда*, 9. 6. 1999, 3.

³³¹ Е. Петрова, „Человек, прекративший войну”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 3.

³³² Е. Борисов, „Мир в Косово не позволит провести избирательную кампанию под антизападными лозунгами”, *Комсомольская правда*, 23. 6. 1999, 5.

³³³ Е. Петрова, „Человек, прекративший войну”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 3.

³³⁴ Л. Тимофеев, „За спасение ООН Виктор Черномирдин получил по заслугам”, *Комсомольская правда*, 29. 6. 1999, 2.

³³⁵ Е. Борисов, „Мир в Косово не позволит провести избирательную кампанию под антизападными лозунгами”, *Комсомольская правда*, 23. 6. 1999, 5.

³³⁶ Е. Борисов, „На помощь десантникам в Югославии придут российские строители”, *Комсомольская правда*, 25. 6. 1999, 5.

³³⁷ Е. Борисов, „Верните Черномирдину переговоры!”, *Комсомольская правда*, 17. 6. 1999, 6.

би његово „преговарачко искуство и дипломатске способности вероватно добро дошле”, уз подсећање на „мировне делатности” некадашњег премијера на Северном Кавказу, у Татарстану и Чеченији.³³⁸

Новинари „КП” су се потрудили да одговоре на „координисане” нападе „комуно-патриота” који су некадашњег руског премијера оптуживали за издају како српских, тако и руских интереса. Истакнуто је да поменути политички кругови „Виктору Черномирдину не могу да опросте што је помогао омраженом Западу да изађе из ћорсокака у који се сам заглибио покренувши рат са Милошевићем”.³³⁹ Када је реч о српским интересима, новинар московског листа је критичарима поставио питање да ли су српски интереси „продужавање рушења националне економије”, „стотине и стотине нових сахрана” и копнена интервенција коју је НАТО пакт припремао. Као најбољи одговор на поменуте оптужбе, аутор је навео да су „лидери САД и Западне Европе на крају ипак били принуђени да признају суверенитет Југославије над Косовом”, и да су Срби сами одговорили шта мисле о „издаји браће” када су на улицама прослављали успешно завршене преговоре о миру. Новинар руског листа је овде превидео да српски народ није славио дипломатске успехе Виктора Черномирдина, већ прекид ратних страдања. Оцењујући да је својом мисијом В. Черномирдин „успео да убеди лидере САД и Европе да је време да се заврши њихова балканска авантура и да се у мирно решавање мора што пре привући Русија”, он је подвукао да РФ не сме дозволити нову конфронтацију са Западом и да је „успостављање нормалних односа са Западом од животне важности за руску демократију”.³⁴⁰

³³⁸ Е. Борисов, „Мир в Косово не позволит провести избирательную кампанию под антизападными лозунгами”, *Комсомольская правда*, 23. 6. 1999, 5.

³³⁹ Е. Петрова, „Человек, прекративший войну”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 3.

³⁴⁰ *Исто*.

Руска подршка

Знатан део простора „Комсомолска правда” је посветила примерима подршке, солидарности и помоћи, који су стизали из Русије. Вести и репортаже о поступцима појединаца, група, политичких партија, па и самог државног врха биле су веома присутне, нарочито у првим недељама бомбардовања. Посебну пажњу привлачило је питање могуће војне помоћи РФ Југославији, укључујући и слање добровољаца. Писано је и о прикупљању и слању хуманитарне помоћи угроженом становништву у СРЈ. И сам руски лист је организовао разне акције и преформансе, као одговор на ваздушни рат над Југославијом.

Хуманитарна помоћ

Две недеље након почетка бомбардовања објављена је вест да је из подмосковског града Ногинска кренула колона камиона МЧС са хуманитарном помоћи за Југославију. Наведено је да се помоћ састојала од 300 тона хране, лекова, постељине и средстава за хигијену, од чега је 35 тона била донација фабрике „Слобода”, 32 тона је била „помоћ Лужкова”, односно владе града Москве, а осталих преко 200 тона био је „федерални пакет”, тј. донација Владе РФ.³⁴¹ Истакнуто је да је хуманитарна помоћ намењена и Србима и Албанцима. Да слање хуманитарне помоћи неће проћи без проблема, постало је јасно када се појавила вест да је „НАТО новајлија” Мађарска „пред својом новом старијом браћом одлучила да покаже послушност”, тако што је на граници задржала руски хуманитарни конвој. Као званичан разлог за такву одлуку, наведено је да су се у конвоју налазиле цистерне са горивом, будући да је у СРЈ био забрањен увоз нафте, као и да су се поједини камиони „Камаз” могли окарактерисати као „војни” или „техника двојне употребе”. Пренето је и да је свој протест мађарском амбасадору уручио министар Иванов и да је у циљу решавања новонастале ситуације у

³⁴¹ А. Павлов, „Пока не взорван последний мост...”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 3.

Будимпешту отпутовао министар за ванредне ситуације Сергеј Шојгу.³⁴² Кризна ситуација на мађарско-украјинској граници, била је предмет разговора премијера Примакова и председника Јељцина.³⁴³ Ипак, недуго након постигнутог компромиса, на насловној страни „КП” појавила се кратка информација да је 13. априла у Београд стигао конвој МЧС са хуманитарном помоћи за жртве бомбардовања.³⁴⁴

Да Мађарска није била једина држава која је стајала на путу испоруке руске хуманитарне помоћи, сведочи и вест о томе да је Бугарска, из наводно процедуралних разлога, стопирала лет другог авиона МЧС. Било је предвиђено, да се помоћ, након што авионима стигне у Бугарску, копненим путем транспортује у Југославију. Пренета су и очекивања руског МИД-а и МЧС да ће Бугарска брзо дати сагласност за полетање авиона.³⁴⁵

Истакнута је и оцена Виктора Черномирдина, да прикупљање и слање хуманитарне помоћи бројних руских региона, као и њихова спремност да прихвате (југословенску) децу на лечење и летњи одмор, спада у поступке који поништавају напоре „политиканата који настоје да живе на дивидендама несреће и који не размишљају озбиљно о последицама махања песницама”.³⁴⁶

Примери протеста и подршке руских грађана

Велики публицитет у првим данима бомбардовања „КП” је посветила дешавањима испред амбасаде САД у Москви. Опширна репортажа, најављена као ударна вест на насловној страни,³⁴⁷ сведочила је да су московски демонстранти држали дипломатско представништво Сједињених Држава готово у „опсадном

³⁴² М. Чижиков, „Наша помоћ и опасна, и трудна...”, *Комсомольская правда*, 13. 4. 1999, 3.

³⁴³ В. Головин, „Между Ельциным и Примаковым пробежала черная кошка?”, *Комсомольская правда*, 13. 4. 1999, 4.

³⁴⁴ „В Белград прибил автопоезд МЧС с гуманитарной помощью жертвам бомбежек”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 1.

³⁴⁵ С. Шайдакова, „Кстати”, *Комсомольская правда*, 5. 5. 1999, 2.

³⁴⁶ А. Гамов, „Виктор Черномирдин: Самое глупое сейчас – бряцать оружием”, *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 4.

³⁴⁷ „Натовцы забросали югославов бомбами, а мы американцев – яйцами”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 1.

стању”. Они су гађали зграду јајима, флашама, кесама са фарбом, парадајизом, вређали и скандирали против Клинтона, САД и (НАТО) фашиста, разбијали прозоре... што је новинарку руског листа навело да иронично прокоментарише да је „на америчке томахавке Русија одговорила јајима”. Истакнуто је и да је „мржња према САД” успела да „уједини заклете непријатеље – ватрене навијаче Спартака и ЦСКА”, а поред њих, као учесници скупа, наведени су: монархисти, Козаци, присталице ЛДПР и В. Жириновског, „комунистички настројене бабе”, Срби који живе у Русији и, као најбројнији, московски студенти. Као врхунац скупа наведен је покушај „пробоја” до зграде амбасаде и скидања америчке заставе, што је спречила милиција, која је до тада мирно посматрала дешавања, „као да се солидарише са демонстрантима”.³⁴⁸

Далеко озбиљнији инцидент десио се свега након неколико дана, када је, како је наведено, „незадовољство руских грађана ратом на Косову прерасло у терористички напад”. Описана је ситуација када се испред здања амбасаде појавио бели џип из ког је изашло непознато лице са ручним бацачем граната „Муха”. Будући да оружје није опалило, „терориста” се вратио у џип одакле је у амбасаду испалио два оквира метака из калашњикова, али стицајем срећних околности нико није страдао. Према информацијама којим је располагао московски лист, испоставило се да је поменути џип припадао милицији и да је пре терористичког напада, под претњом оружјем, био отет од стране три непозната лица. Пренете су и гласине да су терористи заправо били агенти ФСБ-а, што је руска служба демантовала. На телефоне ФСБ-а су се јавили бројни грађани и очевици, који су изразили своје саосећање са „браћом Србима”, а поједини су изразили жаљење што ручни бацач граната није опалио. Због наведеног инцидента затворено је конзуларно одељење амбасаде САД, а руске снаге безбедности су појачале обезбеђење зграде америчког дипломатског представништва.³⁴⁹ Као једна од последица напада на амбасаду било је отказивање руске турнеје познате групе

³⁴⁸ У. Скојбеда, „На американские 'Томагавки' Россия ответила яйцами”, *Комсомольская правда – Утро* No. 9, 26. 3. 1999, 1.

³⁴⁹ С. Шайдакова, У. Скојбеда, „'Муха' не долетела до посольства США”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 3.

„Кис”, што је тумачено или као „вид протеста за нарушавање части САД”, или „да су се музичари једноставно уплашили”.³⁵⁰ Дешавања испред америчке амбасаде била су тема коментара сатиричне рубрике „КП” у којој је наведено да су „оштрашћени соколи Жириновског извршили командно-штабну обуку у прецизном гађању јајима америчке амбасаде”,³⁵¹ а објављена је и карикатура на којој кокошка носиља држи транспарент „НЕ јајећем псеудопатриотизму”.³⁵²

Карикатура „НЕ јајећем псеудопатриотизму” (В. Балабас)³⁵³

Свој гнев грађани Русије су демонстрирали паљењем застава земаља НАТО, пре свега америчких и британских.³⁵⁴ Испред конзулата САД у Санкт-Петербургу присталице ЛДПР и КПРФ су певале песме из Великог Отаџбинског рата,³⁵⁵ а затим

³⁵⁰ Б. Войцеховский, „Группа 'Кисс' не хочет петь под пулями”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 2.

³⁵¹ „Балабасня недели”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 3.

³⁵² *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 2.

³⁵³ Исто.

³⁵⁴ С. Шайдакова, У. Скойбеда, „'Муха' не долетела до посольства США”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 3.

³⁵⁵ У питању су биле песме „Опроштај Словенке” (рус. *Прощание славянки*) и „Свети рат” (*Священная война*). У руској колективној свести прва песма се традиционално изводи пред полазак

су, како је наведено, засули конзулат јајима и запалили америчку заставу. Ништа бољу судбину један од симбола Сједињених Држава није имао ни у Волгограду. Тамо је група волгоградских новинара из протеста због бомбардовања Југославије запалила заставу САД, док су демонстранти град облепили плакатима „САД – жандарм”, „Клинтон убица”, „Руке даље од Србије”.³⁵⁶

Још један својерстан вид одмазде било је демолирање ресторана америчке кухиње „Ујка Сем” у Москви. Уз ироничан коментар да су се московски младићи „заиграли”, новинарка „Комсомолке” је утврдила да се заправо ради о руском ресторану са америчким стилем и ентеријером са америчком заставом, која је привукла „хулигане”. И поред инцидента, истакнут је став директорке ресторана да „као и сви нормални људи осуђује било који рат”.³⁵⁷

Доста пажње привукле су мировне иницијативе политичке коалиције „Правае дјела”.³⁵⁸ Тројица лидера ове коалиције, Борис Њемцов, Јегор Гајдај и Борис Фјодоров, били су у посети Београду, где су разговарали са потпредседником Савезне Владе СРЈ Вуком Драшковићем, а затим су отпутовали у Италију на сусрет са римским папом и високим италијанским званичницима. Како је наведено, циљ њихове дипломатске иницијативе био је покушај да се заустави бомбардовање. Истакнуто је и да они званично нису представници руских власти, већ су „политичари које Запад познаје и који могу да преговарају”.³⁵⁹ Поред папе, представници коалиције су се срели са српским патријархом Павлом,³⁶⁰ а пред крај

руских (или совјетских) трупа на фронт, док је друга један од најпознатијих симбола отпора нацизму и фашизму, што је у датом контексту свакако имало одређену симболику.

³⁵⁶ Н. Островская, Г. Черникова, С. Хрусталева, „В городах России сжигают американские флаги”, *Комсомольская правда – Утро* No. 9, 26. 3. 1999, 1.

³⁵⁷ З. Игумнова, „Московские пацаны разгромили ресторан 'Дядя Сем'”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 4.

³⁵⁸ „Правае дјела” (рус. *Правое дело*) био је назив политичке коалиције која је трајала од краја 1998. до маја 2000. године. Коалицију су чинили политичари и партије десног центра и либералне оријентације, а најистакнутији чланови су били: Борис Њемцов, Борис Фјодоров, Јегор Гајдар и Анатолиј Чубајс. Познати и као „коалиција демократских снага” и „млади реформатори” залагали су се, између осталог, за слободно тржиште и приватизацију, а противили су се и НАТО бомбардовању СРЈ 1999. године.

³⁵⁹ Н. Ефимович, „'Правое дело' проложило путь премьеру в Белград”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 3.

³⁶⁰ Н. Ефимович, „Папа Римский сказал: пора кончать с бомбами!”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 6.

рата су разоварали и са Маргарет Тачер³⁶¹ и Хавијером Соланом.³⁶² Ипак, далеко већи одјек имала је петиција против бомбардовања Југославије коју су представници „коалиције демократских снага” покренули након повратка из своје мировне мисије. Наведено је да су поменути „миротворци” позвали све политичке снаге и покрете да подрже акцију и да оставе по страни све партијске страсти.³⁶³ „Комсомолска правда” је акцију подржала тако што је на својим страницама објавила формулар за потписивање петиције.³⁶⁴ Током два месеца трајања акције „Зауставите рат у Југославији” у 75 региона Руске Федерације прикупљено је милион потписа, које је један од лидера коалиције Борис Њемцов однео у Брисел. Иако је било предвиђено да се потписи уруче директно генералном секретару НАТО-а, то се није десило. Разлог је био кашњења аутомобила и темељно проверавање 14 кутија са потписима, јер како је иронично прокоментарисао новинар „Комсомолке”, постојао је страх да „случајно 'пријатељи' Милошевића не подметну бомбу и разнесу инспиратора рата са Југославијом”.³⁶⁵ Међутим, покретање петиције није код свих у Русији наилазило на позитивне коментаре. Тако је лидер КПРФ ГенADIЈ Зјуганов категорички одбио да подржи прикупљање потписа против бомбардовања Југославије, само зато што је то била иницијатива наведене коалиције, што је за новинара московског листа био показатељ „да су се партијске амбиције показале као важније од грађанских осећаја”.³⁶⁶ Губернатор Краснојарског краја генерал Александр Лебед је похвалио чињеницу да је руски народ у толиком броју против рата, али је оценио да је у ситуацији када је „Југославија остала без ичега”, „корист од тих потписа никаква” и да је то „папир за рециклажу”.³⁶⁷

³⁶¹ Н. Ефимович, „...а в это время в Лондоне”, *Комсомольская правда*, 5. 6. 1999, 2.

³⁶² Н. Александров, „Борис Немцов исповедовал Солану”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 3.

³⁶³ Н. Александров, „'Правое дело' нажмет на НАТО”, *Комсомольская правда*, 9. 4. 1999, 2.

³⁶⁴ *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 3.

³⁶⁵ Н. Александров, „Борис Немцов исповедовал Солану”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 3.

³⁶⁶ Н. Александров, „'Правое дело' нажмет на НАТО”, *Комсомольская правда*, 9. 4. 1999, 2.

³⁶⁷ В. Устюжанин, А. Букреев, „Сегодня в России хвалят тех, кого хотят придушить”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 5.

ОБРАЩЕНИЕ

Мы обращаемся ко всем людям, признающим войну самым большим несчастьем. Ко всем народам, хоть единожды пережившим ужасы войны и террора.

Каждый новый день кровопролития на Балканах приносит новые гробы. Остановить военные действия способны лишь народы стран мира. Правительства не смогут игнорировать мнение своих граждан. **Подпишитесь под этим воззванием:**

Скажи НЕТ бомбардировкам НАТО в Югославии
Скажи НЕТ войне в Косово
Скажи НЕТ войне в Европе
Скажи НЕТ любой войне

№	Фамилия Имя Отчество (полностью)	Адрес:

Почтовый адрес коалиции демократических сил "ПРАВОЕ ДЕЛО";
 107120 Россия, Москва, 120, а/я 30 Фонд "Поддержки демократического единства"

Позив за потписивање петиције коалиције „Правое дјела”³⁶⁸

Узевши „мишеве на готовс”, својеврстан рат НАТО пакту објавили су и руски хакери. Како наводи руски лист, они су се придружили југословенским хакерима у масовним нападима на информационе структуре Сједињених Држава. Међутим, оцењено је да је мала вероватноћа да ће пострадати информациони канали војних одељења НАТО земаља, будући да већина њих није умрежена на интернет. Као највећи домет деловања руских хакера оцењено је постављање погрдног

³⁶⁸ У тексту позива за потписивање петиције је писало: „Обраћамо се свим људима који рат сматрају највећом несрећом. Свим народима који су некад претрпели ужасе рата и терора. Сваки нови дан кровпролића на Балкану доноси нове гробове. Да зауставе ратна дејства могу само народи земаља света. Владе не могу да игноришу мишљење својих грађана. Потпишите ову петицију:
 Реци НЕ НАТО бомбардовању Југославије
 Реци НЕ рату на Косову
 Реци НЕ рату у Европи
 Реци НЕ рату уопште” (*Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 3).

садржаја на званичним интернет презентацијама америчких институција,³⁶⁹ као нпр. у случају Беле куће.³⁷⁰

Реваншизам према Сједињеним Државама није мимоишао ни академске кругове. Тако је објављено да су се „прве жртве НАТО бомбардовња појавиле и у Русији” на „Државном Балтијском техничком универзитету” у Санкт Петербургу, где су отказ добила 4 професора Американца. Као разлог њиховог отпуштања, наведен је став управе Универзитета да „представници државе агресора не могу да се баве предавачком делатности у нашој држави” и да су „изгубили морално право да уче било шта руске студенте”.³⁷¹ На истом Универзитету, ректор Јуриј Савелев је у знак подршке и солидарности са грађанима Југославије донео одлуку о оснивању стипендије „Слободан Милошевић”, коју је месечно требало да добијају по један студент из Русије и СРЈ.³⁷²

Да „жртве” освете нису били само Американци и представници држава НАТО пакта, сведочи случај Гаљине Седих, певачице хора „Државне академске капеле Санкт Петербурга”. Она је одбила да иде на балканску турнеју која се завршавала концертом у београдском Храму Светог Саве, јер „није хтела да се излаже опасности” због двоје мале деце. Због те одлуке, уметнички руководиоца хора Владислав Чернушенко је Гаљини уручио отказ и „истерало је из хора”. Новинар „Комсомолке” је овај чин оценио као „ура-патриотизам” и навео изјаву њеног мужа „да (Гаљинина) патриотска осећања нису упитна, али да је њена одговорност много већа него хуманитарна помоћ Србима”. Пренете су и уметничине речи „да је срећна што није отишла у ратом захваћену Југославију”.³⁷³

Подршка српском народу стизала је и од Руске православне цркве. Дописништво „КП” из Волгограда известило је о „Божијем удару по НАТО”, односно деловању тамошњег мушког манастира Светог Духа, који је сакупио 250 потписа за заштиту српског народа и преко московског листа послао поруке

³⁶⁹ Е. Стригунов, „Российские хакеры уже начали войну против НАТО”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 11.

³⁷⁰ И. Коц, „Люди, которые нас удивили”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 2.

³⁷¹ „В России начинают увольнять с работы американцев”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 5.

³⁷² Р. Попов, „520 рублей имени Милошевича”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 2.

³⁷³ Р. Попов, „Не хочешь петь в Белграде – вон из капеллы!”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 3.

председницима САД и СРЈ. Монаси су председнику Клинтону упутили одлучни протест због тешкоће и страдања Срба, док су Милошевићу изразили „дубоко саосећање” и „завидљеност храброшћу (српског народа) у одбрани своје отаџбине”.³⁷⁴ У Београд је током априла допутовао и руски патријарх Алексеј II „да подели тешкоћу свих људи који су страдали од последица ратних дејстава” и том приликом на поклон донео „свим православним у Југославији икону Серафима Саровског, једног од најпоштованијих светаца у Русији”. Објављено је и да се током боравка руски патријарх састао са председником Милошевићем и да је са српским патријархом Павлом „служио парастос свим жртвама рата, како Србима тако и Албанцима”.³⁷⁵

Бунт против агресије на СРЈ изразили су и руски уметници. Петроградска уметничка група „Митки”, у знак протеста против бомбардовања Југославије организовала је изложбу под називом „Последње упозорење” на којој је главни мотив било обарање „стелт” авиона над Србијом. „Митки” су изразили свој антиратни став и „велико саосећање према Србима”, уз напомену да не желе да се Русија умеша у косовски рат. Међутим, по писању новинарке „КП”, уметници нису открили коме је посвећен назив изложбе и шта он подразумева, иако наслов чланка сугестивно указује на председника САД.³⁷⁶ Своје негодовање због погибје радника РТС и „чињанице да је међународна јавност својим ћутањем фактички одоборила тај злочин” изразио је познати руски уметник Михаил Ромадин. Он је, у знак протеста, Организацији Уједињених нација поклонио своју слику „Равнодушни посматрачи”, на којој гомила људи незаинтересовано зуре у експлозију атомске бомбе.³⁷⁷ На централном београдском тргу, у белим мајицама са знаком мете, наступила је и позната руска поп група „На-На”,³⁷⁸ а спремност да одсвирају

³⁷⁴ С. Хрусталева, „Боговљий удар по НАТО”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 5.

³⁷⁵ А. Бузин, „Патриарх благословил братьев русской иконой”, *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 3.

³⁷⁶ Т. Максимова, „'Митки' сделали Клинтону последнее предупреждение”, *Комсомольская правда*, 13. 4. 1999, 13.

³⁷⁷ Л. Тимофеев, „Художник хотел взорвать ООН. Не получилось”, *Комсомольская правда*, 29. 5. 1999, 2.

³⁷⁸ О. Сапрыкина, „Когда говорят пушки, музы не молчат”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 2.

неколико концерата у СРЈ и „подрже настојања да се прекине рат” изразили су и чланови рок групе „ДДТ”.³⁷⁹

„Комсомолска правда” је извештавала и о појединачним манифестацијама подршке и протеста руских грађана. Као неки од примера истицали су се шаљива песма у којој је исмеван Клинтон,³⁸⁰ позив на мир на Косову у стиховима познатог руског песника Андреја Вознесенског,³⁸¹ као и „писмо мајки војника” из града Сафоново, упућено М. Олбрајт са захтевом за „прекид агресије против Југославије”.³⁸² Забележена је и одлука неименованог руског држављанина да одустане од путовања у Италију „јер је то држава НАТО, на коју не жели да баца своје криво зарађене доларе”.³⁸³ Сличног става била је и читатељка „КП” из Москве, која је „објавила бојкот” и од 24. марта престала да купује производе из САД и других држава НАТО и позвала сународнике да уместо одмора у Турској или Шпанији „у инат непријатељу” летију на плажама Црне Горе.³⁸⁴ Поменут је и инцидент када је група младића у ресторану преврнула послужавнике двојици странаца који су разговарали на енглеском, а истакнуто је и да је у московским школама реч „Американац” постала велика увреда. Објављена је и порука извесне девојке Марине, која је предлагала да сви напишу писма против рата на Балкану како би се он зауставио „док амерички бандити не разруше целу Југославију, а српски нас не увуку у рат”. Иницијативу младе Русиње новинарка је оценила као „можда наивну”, али „свакако више патриотску него бацање јаја на америчку амбасаду”.³⁸⁵

Међутим, убедљиво највећу медијску пажњу привукао је „бунт девојчице против НАТО”.³⁸⁶ Наиме, седамнаестогодишња ученица из Твери Лариса Смирнова

³⁷⁹ И. Коц, „Белград аплодировал русским – дело в 'Шляпе'”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 4.

³⁸⁰ „Комсомолка у аппарата”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 2.

³⁸¹ А. Вознесенский, „Милосердия!”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 3.

³⁸² „Письмо солдатских матерей”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 4.

³⁸³ В. Львова, „Ракетный удар по мозгам, выбирающим 'Пепси'”, *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 2.

³⁸⁴ „Стоит ли Париж мессы, если французы убивают сербских детей?”, *Комсомольская правда*, 29. 5. 1999, 6.

³⁸⁵ В. Львова, „Ракетный удар по мозгам, выбирающим 'Пепси'”, *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 2.

³⁸⁶ „Бунт девочки против НАТО”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 1.

одустала је од престижног наградног путовања у Француску у знак протеста због бомбардовања Југославије. Она је отказала учешће на конкурс у „Познајете ли Француску” у организацији француске амбасаде у Москви, чија је главна награда била пут у Париз. По њеним речима Француска је као НАТО држава, „изабрала за себе пут без савести који угрожава”, у време док се „наша држава (Русија) понижава и тражи кредите ММФ”, па сходно томе она није желела „да се понижава за ту награду”. Како је наведено у тексту, младу Ларису је узнемирила вест да Француска учествује у бомбардовању СРЈ, па је прву ноћ рата преседела испред радио апарата. Првог наредног викенда села је сама у воз и отишла на демонстрације испред америчке амбасаде, али је тамошњи вид протеста окарактерисала као „глупост” и „хистерију”. Због тога је одлучила да свој протест изрази „на цивилизованији начин”. Она је прекинула преписку и контакте са пријатељима из земаља држава НАТО пакта, а на фигуру Ајфеловог торња која је стајала на њеном радном столу обавила је црну траку. Да би читаоцима приближила личност и карактер младе ученице из Твери, новинарка је навела да се ради о „вундеркинд” који је са три године научио да чита и пише, да је побеђивала на школским такмичењима из физике, хемије, математике, енглеског, француског, да се дешавало да за неколико дана научи цео школски уџбеник, као и да је још у првом разреду читала озбиљне романе. Истакнуте су њена амбициозност, особине лидера и друштвена ангажованост у очувању екологије у родном крају, а наведено је и да је писала чланке у локалним новинама. Све ово је навело новинарку „Комсомолке” да се запита због чега се ова, без сумње најбоља ученица генерације, коју сви школски другови уважавају, одлучила на један овакав гест. Она није била сигурна да ли се ради о „младачком максимализму”, „жељи да се истакне пред вршњацима”, „каприцу вундеркинда” или једноставно „глупости”. Стога је редакција „КП” позвала читаоце да напишу своје мишљење о поступку младе Ларисе.³⁸⁷

Након месец дана објављена су писма читалаца са њиховим ставовима о одустајању Ларисе од „путовања у Париз о ком је тако маштала”. Иако је истакнуто

³⁸⁷ В. Кузьмина, „Бунт девојки против НАТО. Осмысленный и беспощадный к себе”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 5.

да је већина читалаца подржала ученицу из Твери, уредници московског листа су дали подједнак простор обема супростављеним странама. Они који су подржавали овакав вид протеста, а међу којима је, између осталог, било 36 ученика из Темникова и група пензионисаних учитеља из Камишина, оценили су да је то: чин патриотизма, племенитости, части, неравнодушности, „предиван поступак”, „доказ да се не продају сви за доларе”. Лариса је истакнута као „прави пример младог поколења Русије” и „истински херој нашег времена”, која је „сачувала осећај сопственог достојанства” и „показала једно старомодно и у последњим годинама заборављено осећање савести”. Читалац из Москве је сматрао да је њен бунт усмерен у првом реду не против НАТО, него против тадашње политике и стања у Русији „да бисмо ми отворили очи, узели у руке свој живот, живот моћне државе”.

Противници таквог вида протеста истицали су да је „Ларисин поступак, иако цивилизованији од разбијања стака на 'Мекдоналдсима', исто тако бесмислен”. Непотписана читатељка из Санкт Петербурга била је „дубоко огорчена”, а из Самаре је стигла оцена да се ради о „младачком максимализму, немилосрдном према самом себи”. Замерано јој је да има „црно-бели” поглед на свет и на чињеници да је прекинула контакт са пријатељима из Француске, иако не зна да ли су и они можда против рата. Њена вршњакиња из Јекатеринбурга поручила је да њена убеђења и принципи „не би требало да сметају познанству са светом”. Истичући да Француска није агресор, већ „првенствено држава са богатом културом и историјом” и земља Игоа, Золе, Лотрека, Монеа, Бизеа и Равела, Лариси је иронично постављено питање да ли ће и на њих „бацити анатему само због тога што су стварали у Француској и били Французи”. Не желећи да прејудицира ко је у праву, редакција „КП” је између две супростављене групе одговора ставила антиратни цитат из дела познатог француског писца и пилота Антоана де Сент Егзиперија.³⁸⁸

³⁸⁸ „Стоит ли Париж мессы, если французы убивают сербских детей?”, *Комсомольская правда*, 29. 5. 1999, 6.

Президент Борис Ельцин о репортере «КП» Алексее Лазареве:

«ТАКОЙ НЕ ПОДВЕДЕТ!»

Стр. 2

Вчера в Кремле нашему коллеге вручили президентскую премию за 1998 год. Читайте впечатления Леша от общения с живым Борисом Николаевичем!

№ 71 (22050), 1999 г.

КОМСОМОЛЬСКАЯ ПРАВДА

ОСНОВАНА В МАЕ 1925 г.

ISSN 0233-433X

Читайте на стр. 4

Цена договорная

ВТОРНИК,
20 АПРЕЛЯ

БУНТ ДЕВОЧКИ ПРОТИВ НАТО

Отличница из Твери Лариса Смирнова в знак протеста против бомбардировок Югославии отказалась от престижной поездки в натовскую Францию

Стр. 5

ВЧЕРА

Борис Березовский не явился на допрос в прокуратуру

Стр. 2

Суд вынес приговор московским «баркашовцам»: организацию РНЕ ликвидировать!

Стр. 2

Начались крупнейшие учения на российском Тихоокеанском флоте

СЕГОДНЯ

Стр. 14

Великому хоккеисту Александру Мальцеву - 50 лет!

Курс доллара - 24,77 рубля

9 770233 433005

Вчера 4 321 человек посетил страницу «Комсомолки» в Интернете по адресу: www.kp.ru
E-mail: alex@kompr.msk.su

ПОКУПАЕМ СТАНКИ
бу металлообрабатывающие:
токарные, фрезерные, сверлильные
отечественные и импортные
т. (095) 552-9123, т/ф. 555-0122, 552-45-75 ф. 209-4059

ЧТО ВЫ ДУМАЕТЕ О ПОСТУПКЕ ШКОЛЬНИЦЫ?
НАПИШИТЕ НАМ!

Насловна страна „КП” и вест о „бунту девојцице против НАТО”³⁸⁹

³⁸⁹ „Бунт девочки против НАТО”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 1.

Акција „Комсомолске правде”

Незадовољство поводом агресије на СРЈ исказао је, на свој начин, и најтиражнији руски лист. За повод је изабрана прослава педесетогодишњице Североатлантског савеза. Уз ироничну парафразу познате изреке да „сада и НАТО зна да са 50 рат тек почиње”, редакција је позвала читаоце да на приложеном исечку напишу честитку „слављенику”. Једини услов је био да се уздрже „непримерених речи” и да поруку пошаљу „из дубине душе”, а редакција се обавезала да ће честитке проследити руководству НАТО.³⁹⁰

За непуне две недеље у редакцију је стигло око 300 писама, а као што се могло очекивати већина њих је била у сатиричном духу. На страницама московског листа објављене су поједине „честитке” у којима је, између осталог, помињан Нирнбершки суд на ком ће „заједно са Милошевићем седети они који су бомбардовали Београд”, цитирана је руска пословица „да се човек не опамећује са 50 година”, а поменут је и „случај” једног читаоца ком је мачка појела месо, али је он оклевао да је казни јер се „плашио да је НАТО не узме у заштиту”.³⁹¹ Било је и екстремнијих „рођенданских жеља” попут оне да „НАТО грешком баци бомбе на Брисел, Вашингтон, Париз, Рим и Бон”, али и предлога да НАТО као нову заставу усвоји „легендарни минић Монике Левински”.³⁹²

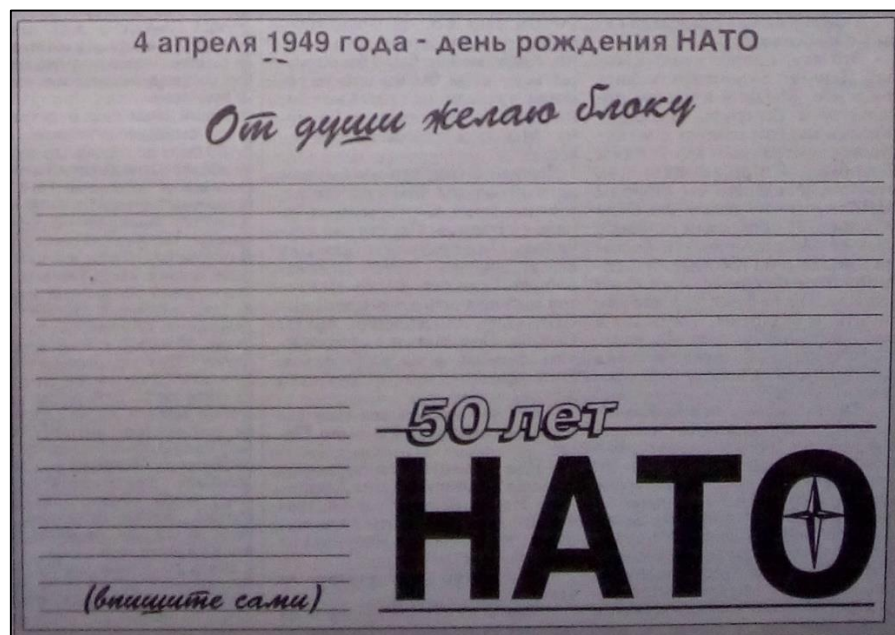
Међутим, када су на дан отварања прославе педесетогодишњице НАТО пакта у Вашингтону новинари „КП” кренули да однесу писма читалаца у амбасаде чланица држава Алијансе, дошло је до потешкоћа. Будући да је Русија замрзла односе са НАТО пактом, у Москви није био присутан званични представник Алијансе, а амбасаде држава чланица нису хтеле да приме пакет „као да им доносе бомбу, а не честитке”. Новинари су ипак успели да се пробију до добро обезбеђене америчке амбасаде, где су на улазу код обезбеђења оставили део пошиљке.

³⁹⁰ „Теперь-то НАТО знает, что в 50 война только начинается...”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 5.

³⁹¹ „От души желаю блоку...”, *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 4.

³⁹² С. Печкин, „От души желаю блоку сбросить бомбы ненароком на Брюссель и Вашингтон...”, *Комсомольская правда*, 24. 4. 1999, 4.

Најављено је да ће преостали део „честитки” бити послат у Вашингтон дописнику „КП” и да ће их он лично предати „слављеницима атлантистима”.³⁹³ Међутим, о даљој судбини порука, читаоци више нису били обавештавани.

Исечак за „рођенданску честитку” НАТО пакту³⁹⁴

Војна помоћ

Током „октобарске кризе” „Комсомолска правда” је пренела информацију из лондонског „Тајмса”, који је тврдио да је руска страна испоручила Србима ракетне комплексе ПВО. Међутим, ову вест су демантовала министарства одбране и Британије и РФ.³⁹⁵ У време док је још увек постојала непосредна ратна опасност, пренет је став генерала Ивашова који је, у случају ратног сценарија, сматрао да Русија има право да војно помогне Београду, од обуке кадрова ВЈ, до испоруке наоружања и војне технике. Међутим, он је негирао да је руска страна до тада

³⁹³ Исто.

³⁹⁴ Комсомольская правда, 3. 4. 1999, 5.

³⁹⁵ М. Чижиков, „Ракеты на Сербию еще не полетели”, Комсомольская правда, 9. 10. 1998, 2

испоручила ракетну технику СРЈ.³⁹⁶ Најава војне помоћи стигла је и из Белорусије, одакле је дописништво „КП” известило о намери председника Лукашенка „да пружи сваку помоћ Југославији и нашој словенској браћи, без икаквих услова, а то подразумева и војну помоћ, осим слања наших младића”. Та изјава је, како је наведено, „најмоћнија морална подршка коју су (Југословени) добили”, а белоруски председник је „одмах постао национални херој Србије”. Ипак, исказана је сумња у вероватност испоруке наоружања попут тенкова и оклопних транспортера, јер би то блокирале државе попут Пољске.³⁹⁷

Позната је чињеница да је питање набавке руског ракетног система ПВО С-300 у српској јавности достигало митске размере, до тога да је одређен број људи сматрао да је то оружје које је могло да спречи рат.³⁹⁸ Исто питање изазивало је велику пажњу и у руској јавности, укључујући и „Комсомолску правду”. У ситуацији ишчекивања бомбардовања СРЈ у октобру 1998. године, С-300 је на страницама руског листа назван „најбољим средством против главобоље”. Изнета је и оцена да је којим случајем Русија „продала Србима 5-6 комплекса С-300, сада о акцији НАТО не би могло бити ни речи”.³⁹⁹ Слични ставови о „чуду од оружја”⁴⁰⁰ и „врхунцу маштања Југословена, који снајперски погађа циљ”⁴⁰¹ поновљени су и током бомбардовања СРЈ. Тако је у ауторском тексту за „КП” филмски режисер и некадашњи ратни дописник Сергеј Говорухин поновио познату тезу да би се „рат на Балкану завршио већ сутрадан када бисмо испоручили Југославији наше савремене ПВО комплексе”. Он је сматрао да би „десет мобилних система С-300 било способно да контролише ваздушни простор над Југославијом” и да би то зауставило одлазак руских добровољаца. Такође, истакао је да још увек није касно да Русија испоручи ПВО системе Београду, али и навео да „зна да то неће бити

³⁹⁶ С. Прокопенко, И. Черняк, „Позиция военных”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

³⁹⁷ С. Шайдакова, А. Павлов, О. Улевич, „Как записываются добровольцами”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

³⁹⁸ В.В. Dimitrijević, J. Draganić, *Vazdušni rat nad Srbijom 1999. godine*, Београд 2013, 192.

³⁹⁹ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

⁴⁰⁰ „Наше чудо-оружие С-300 получили США, а не сербы”, *Комсомольская правда*, 24. 4. 1999, 1.

⁴⁰¹ С. Хрусталева, „Иностранцам показали мирную ракету”, *Комсомольская правда*, 30. 4. 1999, 2.

урађено”.⁴⁰² Истог става био је и генерал Александар Лебед, који се залагао за испоруку СРЈ „руског одбрамбеног оружја”. Да је мислио, пре свега, на ПВО системе, видело се из његовог става „да ће му бити жао америчких пилота, али ако престану да лете, престаће и да их обарају”.⁴⁰³

Актуелност теме навела је уреднике „КП” да детаљније истраже ову проблематику. У великој анализи војног коментатора Виктора Барањеца сензационалистички је објављено да је „Москва продала супертајни систем С-300 Пентагону, а не Србима”. Наглашавајући супериорност руског ракетног система над америчким еквивалентом типа „Патриот”, саопштено је да су Сједињене Државе након распада СССР упорно покушавале да набаве С-300, како би унапредиле своју технологију. Позивајући се на поверљива документа, чији је факсимил објављен, аутор је тврдио да су 1994. године, под сумњивим околностима и уз новчане малверзације, САД дошле до жељеног система, којем је ипак недостајала кључна компонента. Када је реч о актуелној теми, цитиран је југословенски министар одбране да се „НАТО пилотима тресу ноге чим се спомене С-300” и по ко зна који пут поновљена теза да би један дивизион руског ПВО система био фактор који би спречио бомбардовање. Наведено је и да је југословенска страна почетком деведесетих одустала од набавке С-300, који је тада понудила Москва,⁴⁰⁴ као и да је Милошевић тражио руски ПВО систем током преговора са Ј. Примаковим. Међутим, руска делегација је отишла из Београда не обећававши ништа, што је код српских генерала изазвало разочарење. Према другим информацијама, руска војна обавештајна служба ГРУ је почетком 1995. године, због информација о ратним плановима НАТО пакта, предлагала испоруку ПВО система СРЈ. Како је саопштено, председник РФ је обећао да ће то питање размотрити, али до конкретних последица није дошло. Као пример српског незадовољства, наведен је цитат из неименованог „југословенског националистичког листа”, у којем је,

⁴⁰² С. Говорухин, „В Југославији Русији окончательно указали ее место под солнцем”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 8-9.

⁴⁰³ А. Макурин, „Американцы привыкли воевать по телевизору!”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 5.

⁴⁰⁴ Исти став је на страницама „КП” поновљен и у једној другој анализи (В. Баранец, С. Прокопенко, „Над нами 'Стелс' не пролетит и 'Томагавки' не промчатся”, *Комсомольская правда*, 4. 6. 1999, 6-7).

наводно, стајало да су „руски шпекуланти продали С-300 америчким убицама, али су се плашили да са њим наоружају браћу Србе који гину”. Аутор текста је сматрао да је то „горка истина”.⁴⁰⁵

Искуства ваздушног рата над Југославијом, а посебно употреба ракетних система ПВО, допринела је да се на страницама „КП” преиспитају потенцијали овог типа наоружања. Оцењено је да су ракете једино чиме Русија може да се поноси и да је систем С-300 „поред вотке, наша најпознатија роба у свету”. Успешан развој савременијег система С-400 „Тријумф”, по речима аутора, примораће НАТО да размотри принципе стратегије и тактике, посебно у домену авијације и употребе „стелт” технологије.⁴⁰⁶

Спекулације о слању Југославији војне помоћи додатно је подгрејала вест да је у Азербејдану заустављен руски теретни авион „Руслан”, који је превозио расходоване казахстанске борбене авионе МиГ-21.⁴⁰⁷ Према одређеним информацијама, испоруку авиона за СРЈ спречиле су координисано азербејданске и америчке тајне службе. Наглашено је да, уколико се вест покаже тачном, Русији прети „озбиљан међународни скандал”.⁴⁰⁸ Готово незапажено је прошла вест да је Савет Федерације изгласао одлуку о пружању војно-техничке помоћи Југославији, за коју се залагао и председник Думе ГенADIЈ Селезњов.⁴⁰⁹ Ипак, скроман публицитет који је „Комсомолка” дала одлуци горњег дома руског парламента, разумљив је због ограниченог броја његових надлежности. Као вид индиректне помоћи, објављена је тврдња НАТО званичника да је руска страна југословенском Генералштабу достављала обавештајне податке о циљевима бомбардовања и да је на тај начин ВЈ избегла велике жртве, посебно на Косову.⁴¹⁰

⁴⁰⁵ В. Баранец, „Москва продала супесекретную установку С-300 Пентагону, а не сербам”, *Комсомольская правда*, 24. 4. 1999, 8-9.

⁴⁰⁶ В. Баранец, С. Прокопенко, „Над нами 'Стелт' не пролетит и 'Томагавки' не промчатся”, *Комсомольская правда*, 4. 6. 1999, 6-7.

⁴⁰⁷ Е. Доцук, „В Баку арестовали советский металллом...”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 2.

⁴⁰⁸ А. Евтушенко, „...или боевые МиГи для Югославии?”, *Комсомольская правда*, 25.3. 1999, 2; Након неколико дана објављено је да је руски теретни авион ослобођен уз интервенцију градоначелника Москве Ј. Лужкова и да је, по документацији, наводно требало да лети у Словенију (В. Устюжанин, „В Баку открыт запасной 'аэродром' для Лужкова”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 2).

⁴⁰⁹ „...в России”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 2.

⁴¹⁰ С. Прокопенко, В. Баранец, „Помогает ли наш Генштаб Югославии?”, 31. 3. 1999, 4.

На страницама московског листа спомињана је и могућност директног војног уплитања Русије у косовски конфликт. Као ударна вест на насловној страни објављено је „да нас од нуклеарног рата дели 11 минута”, што је време потребно да се изврши наредба Б. Јељцина о окретању руских ракета према државама НАТО.⁴¹¹ Уз дилему да ли се врховни командант „поново нашалио”, истакнуто је да је ова „нуклеарна сензација” потекла од изјаве председника Думе Селезњова и да је изазвала „шок у држави”. Није искључена могућност да бомбардовање СРЈ као последицу може имати корекције у руској одбрамбеној доктрини. Међутим, војни кругови нису ни потврдили ни демантовали ову вест, а наведено је и да ракетне јединице нису добиле такву наредбу.⁴¹² На крају се испоставило да превентивни нуклеарни удари по земљама НАТО нису били на дневном реду,⁴¹³ што је потврдио и сам председник Јељцин у једној, помало патетичној пропагандно-политичкој манифестацији, када је једној девојчици из Словеније, која му се обратила писмом, јавно обећао да неће лансирати ракете на државе Североатлантске алијансе.⁴¹⁴

Ништа мање пажње изазвала је најаву о слању групе ратних бродова Црноморске флоте у акваторију Јадранског мора. Информацију је потврдио министар одбране РФ маршал Сергејев, што је „изазвало панику у Алијанси”. Као разлог оваквог потеза наведена је потреба да се стекне „конкретнија представа о дешавањима у региону (Балкана), да се изврши анализа и да се изведу одговарајући закључци”. Указано је и на чињеницу да је слична група бродова била упућена према обалама Израела, током операције „Пустињска олуја”. Аутори текста су скренули пажњу на могуће консеквенце у случају сусрета руске „респектабилне силе” са НАТО бродовима. Уколико „живци команданата не би издржали”, упозорено је на могућност размене ватре, што би „означило почетак борбених дејстава између НАТО и Русије – фактички избио би рат”. С друге стране,

⁴¹¹ „До ядерной войны 11 минут?”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 1.

⁴¹² В. Баранец, С. Прокопенко, „До ядерной войны 11 минут?”, *Комсомольская правда*, 10. 4. 1999, 2.

⁴¹³ В. Баранец, „Россия погодит с превентивными ядерными ударами”, *Комсомольская правда*, 30. 4. 1999, 2.

⁴¹⁴ О. Герасименко, „Хозяин Кремля обещал девочке не бомбить НАТО”, *Комсомольская правда*, 29. 5. 1999, 2.

алтернативни сценарио је предвиђао да појава руских ратних бродова у Јадранском мору може одвући „не мале снаге НАТО пакта”, које би морале да надзиру пловила Црноморске флоте. Такође, помињана је и могућност да уз помоћ „моћних средстава радиоелектронског прислушкивања и радиоелектронске борбе”, руски бродови могу да поделе обавештајне податке са југословенском страном и да на тај начин „снине ефективност НАТО снага”. Аутори су оценили да „за сада Русија само на овај начин може да помогне Југословенима”.⁴¹⁵ Читаоци су детаљно упознати са информацијама, техничким карактеристикама и наоружањем руских бродова предвиђених за мисију на Јадрану,⁴¹⁶ а анализирана је и НАТО флотила и однос снага на мору. Оцењено је да, чак и када би се руским бродовима придодала Југословенска ратна морнарица, НАТО би свакако имао надмоћ.⁴¹⁷ Као разлог због чега бродови Црноморске флоте готово два месеца након најаве нису испловили, наведено је да је НАТО „преко својих поверљивих дипломатских канала” убедио Кијев да „помогне атлантистима”, тако што би блокирао пролаз руске флотиле. Пренет је и став руске Ратне морнарице, као и команде Црноморске флоте, да се радило о „грубом кршењу фундаменталног међународног принципа имунитета војних бродова”.⁴¹⁸

Као што је познато, једини руски брод који се домогао вода Јадранског мора, био је извиђачки брод „Лиман”. Почетком априла, паралелно са спекулацијама око слања 7 ратних бродова Црноморске флоте, појавила се и информација о слању поменутог брода у „рејон конфликта”.⁴¹⁹ Наведено је да је „Лиманова” основна мисија „прикупљање информација из рејона конфликта и њихово систематско прослеђивање у главни штаб РМ и Генералштаб руске армије”. Истакнуто је и да

⁴¹⁵ С. Прокопенко, В. Баранец, „Столкнулся ли наши корабли с натовской эскадрой?”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 4.

⁴¹⁶ За наведену поморску мисију били су, наводно, предвиђени следећи бродови: крстарица „Адмирал Головка” (рус. *Адмирал Головка*), противподморнички бродови „Керч” (*Керчь*) и „Сдјержани” (*Сдержанный*), патролни бродови „Питљиви” (*Пытливый*) и „Ладни” (*Ладный*), као и по један неименовани десантни и извиђачки брод (*Комсомольская правда*, 7. 4. 1999, 4).

⁴¹⁷ С. Прокопенко, В. Баранец, „Выйдет ли Адриатика из берегов?”, *Комсомольская правда*, 7. 4. 1999, 4.

⁴¹⁸ В. Баранец, „Киев поможет атлантистам не пущат в море наши корабли”, *Комсомольская правда*, 29. 5. 1999, 3.

⁴¹⁹ А. Селиванова, „Курс – район конфликта”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 2.

према руском извиђачком броду „натовци испољавају повишено интересовање”, да га константно прате њихови бродови, авиони и подморнице, али да нема никаквих инцидената.⁴²⁰ „Комсомолка” је објавила и исповест супруга морнара „Лимана” и пренела њихову забринутост због поморског „похода” у ратну зону.⁴²¹ Забуну у делу руске јавности изазвала је вест да „Лиман” превози „супертајно електромагнетно оружје за Југославију”, које је способно да обара авионе, потапа бродове и сл. Вест је објављена на једном руском интернет порталу, а позивала се на чланак „Њујорк Тајмса”. Новинар „КП” је проверио наведене тврдње код дописништва америчког листа, али се испоставило да се радило о „новинарској патки”, којом су „наше не баш ревносне колеге одлучиле да дају свој допринос информационом рату против Југославије, увалчећи у њу и Русију”.⁴²² Након повратка из шездесеттроедне мисије, први интервју у руским медијима команданта извиђачког брода „Лиман”, капетана 3. ранга Анатолија Бартишева, објавила је управо „Комсомолска правда”. Он је евоцирао искуства и утиске са успешно обављене мисије, похваљујући за исказани професионализам своју посаду. Када је реч о сусрету са НАТО снагама, истакнуто је да није било инцидената и да је у Јадрану једино „ратовао” бродски мачак – на палуби са многобројним птицама. Капетан је навео да је посада брода била сведок „ослобађања смртоносног терета” у море од стране пилота НАТО пакта, што је по његовој оцени рађено „како би се избегло бомбардовање цивилног становништва”.⁴²³

Свој став о присуству руских бродова у Јадранском мору изнео је и новинар „КП” и некадашњи морнар Николај Варсегов. Он није веровао обећањима председника РФ да неће дозволити увлачење своје земље у рат на Балкану, будући да „досадашње искуство показује да се прогнозе Јељцина увек остваре, само супротно”. Указујући на лоше стање у руској Ратној морнарици, запитао се „које је

⁴²⁰ В. Баранец, „Когда верстался номер”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 2.

⁴²¹ Н. Ерохина, А. Селиванова, „Мы не верим, что наши мужья ушли на войну...”, *Комсомольская правда*, 15. 4. 1999, 2.

⁴²² А. Бузин, „Плох тот 'Лиман' который не мечтает стать эсминцем”, *Комсомольская правда*, 7. 4. 1999, 3.

⁴²³ А. Селиванова, „В Адриатике воевал только наш кот Седой”, *Комсомольская правда*, 9. 6. 1999, 3.

здраворазумско објашњење зашто терамо нашу 'праисторијску' ратну флоту у зону ратних дејстава", иронично додајући „да би се изненадио да ова црноморска група бродова дође без губитака до Босфора". Оценио је да се ради о „авантури на мору која може бити самоубиствена", посебно када се уме у обзир да „у данашње време када сваки клинац може да хакује војни компјутер и изда команду: 'Пали!'". Алудирајући евидентно на СР Југославију, аутор је истакао да „постоје и неке треће земље које би јарко желеле да се пошибамо са Западом". Текст је закључио констатацијом да „као и увек, као 1905., 1914. и 1941. – Русија није спремна за рат".⁴²⁴ Став редакције „Комсомолске правде" по овом питању могао се наслутити из једне насловне стране на којој је била сцена из култног филма „Оклопњача Потемкин" уз ироничан коментар да ће за победу над НАТО Русији недостајати „америчке паре", што је била алузија да ће РФ изгубити преко потребан кредит ММФ-а, због могуће конфронтације за Западом.⁴²⁵

С друге стране, као својеврстан куриозитет, објављена је вест да „НАТО бомбардује Југославију уз помоћ руских научника"! Повод за овакву сензационалистичку објаву, било је писање локалног листа „Саратов", у ком је тврђено да је један руски научни институт електроенергетике продао технологију за тајно оружје које се користи у рату против СРЈ. Новинарка „КП" је истражила овај „скандал" и установила да никаква војна документација није продата, већ да је наведени институт сарађивао са Американцима у научном пројекту, који није везан за наменску индустрију. Истакнуто је да је афера вероватно настала „због неких нерашчишћених рачуна" у самом институту.⁴²⁶

⁴²⁴ Н. Варсегов, „Когда суровый час войны настанет, и... тов. Зюганов в бой нас поведет!", *Комсомольская правда*, 7. 4. 1999, 4.

⁴²⁵ „Кредит пропьем, но флот не опозорим?", *Комсомольская правда*, 7. 4. 1999, 1.

⁴²⁶ Н. Лисицына, „НАТО бомбит Югославию с помощью российских ученых?", *Комсомольская правда*, 17. 4. 1999, 3.

Добровољци

Могућност одласка руских држављана на косовско ратиште први пут је поменута у јеку „октобарске кризе” 1998. године, када је на насловној страни „КП” освануло питање „да ли ће наши момци ићи на Косово?” У тексту који је следио пласирана је информација да су „увелико преко трећих земаља у Србију кренули руски добровољци”.⁴²⁷

Свега након три дана штампан је чланак који се детаљније бавио овим питањем. Објављено је да је „у кубањском крају почео упис добровољаца за Косово”. Наиме, у неколико локалних медија освануо је „поклич”, у ком је наведено: „мушкарци, уколико сте истински Словени и уколико вам је стало до словенског братства, не остављајмо у невољи једноверну (браћу) Србе”. Према тврдњи представника „Кубањске козачке војске” јесаула Владимира Литвињенка, у плану је било формирање (једног) батаљона козачких добровољаца, „који су у сваком моменту спремни да оду у Југославију”. У питању су, како је наведено, „војни професионалци” са искуством из ратова у Абхазији, Приднестровљу и Босни, који би у рат ишли „не из користи, већ по позиву срца”, јер знају да Срби немају пара. Истакнуто је да се свакодневно јављају Козаци „са молбом да их пошаљу да помогну Србима” и да се тај број попео на неколико хиљада потенцијалних добровољаца. Преко „КП”, кубањски Козаци су поручили „надлежним органима да не праве препреке ентузијастима који желе да помогну словенској браћи” и да би било „идеално када би им помогли и организовано их одвели на Косово”. У случају да организовани одлазак изостане, наведено је да ће многи сами покушати да се „пробију” до бојног поља. Литвињенко је на крају поручио НАТО пакту „да Срби неће остати сами – ово је помоћ од народа, а не од власти”.⁴²⁸

⁴²⁷ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни в Косово?”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 1; Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

⁴²⁸ С. Турьялай, „Едут-едут по Белграду наши казаки”, *Комсомольская правда*, 13. 10. 1998, 2.

Добровољце је окупљао и председник „Савеза официра” Станислав Терехов. Он је новинарки „Комсомолке” саопштио да је послао званична писма Милошевићу и Лукашенку у вези са слањем добровољаца, на које чека одговоре. Она је проверила те наводе у југословенској амбасади, где су је информисали да су добили писмо од „Савеза официра”, али „да за сада не планирају никако да реагују”.⁴²⁹ Вести о регистрацији добровољаца за рат у Југославији стизале су и из Белорусије. Из дописништва „КП” јављено је да Либерално-демократска партија Белорусије поседује списак од 200 добровољаца, „који су спремни у било ком тренутку да отпутују у Југославију”. Радило се углавном о бившим војницима и официрима са ратним искуством, узраста од 25 до 45 година, спремних да помогну словенској браћи.⁴³⁰

Питање добровољаца изазвало је велику пажњу редакције „Комсомолске правде”, па је објављен текст у ком је дат сажет историјат руске војне помоћи српској „братској армији”, од времена Велике источне кризе и генерала Черњајева, закључно са Другим светским ратом.⁴³¹ Актуелност теме навела је новинаре да детаљније истраже овај феномен, па су ступили у контакт са „Савезом официра”, представљајући се као потенцијални добровољци. Како је наведено „за помоћ крвним српским сродницима изабране су најбоље словенске снаге редакције”. Провокативним питањима, дошли су до сазнања да „Савезу” не иде тако добро у „крсташком рату против НАТО”. Поред велике конфузије у њиховим редовима, откривено је да, откако су објавили позив, „прва три дана само зову новинари, који се представљају као студенти, незапослени, официри” и да очекују да ће добровољци, „ако Бог да”, кренути да долазе тек кроз недељу дана. Ова чињеница баца ново светло на преувеличане цифре потенцијалних бораца, којима су се у медијима бројне групе и појединци „наглас” хвалили. Новинарка „Комсомолке” је присуствовала скупу посвећеном добровољцима у организацији С. Терехова, који је иронично описала као групу „инфрацрвено орјентисаних баба и побратимљених

⁴²⁹ С. Шайдакова, А. Павлов, О. Улевич, „Как записываются добровольцами”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

⁴³⁰ *Исто*.

⁴³¹ А. Максимов, „Из досье 'КП'”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

национал-патриота”, одакле је убрзо пожелела „да побегне кући”.⁴³² Став московског листа према добровољачком питању могао се наслутити из сугестивне фотографије објављене на насловној страни, на којој су били гробови руских добровољаца у Босни, уз коментар: „овако се завршила 'братска мисија' на босанској земљи за десетине наших младића”.⁴³³ Они су, по речима једног од уредника, „ратовали у Босни за идеју словенског братства, примајући месечно 10-15 немачких марака”, за разлику од Украјинаца који су код Хрвата месечно примали и по неколико хиљада. Иако „идеје немају цену”, указано је да многи од руских ветерана тада нису могли да добију статус инвалида, нити право на посао и материјалну помоћ, па испада да се са „последњим (ратним) пуцњем завршило и словенско братство”.⁴³⁴

Тачку на бројне спекулације ставио је, испред војног врха РФ, генерал Ивашов, који је демантовао присуство војних лица из Русије у Југославији током 1998. године.⁴³⁵

Као велика сензација првог дана извештавања о НАТО бомбардовању, на насловној страни објављена је вест да ће дописник „КП” отићи као добровољац у Србију!⁴³⁶ Међутим, пажљивијим читањем насловне стране и текста који је следио, било је јасно да се ради о својеврсном преформансу. У питању је била реакција на „ратни позив” лидера ЛДПР Владимира Жириновског, који је прогласио бој „за спасење Косова и Европе од америчке агресије”. Распитујући се о процедури пријављивања у добровољце, новинар Александар Јевтушенко се сам „понудио” да иде на косовско ратиште.⁴³⁷ Испоставило се да је прави циљ овог необичног преформанса био да се испита руско јавно мњење. У ту сврху објављен је број телефона и електронска адреса, уз позив читаоцима да лично одлуче „да ли је

⁴³² „Как записываются добровольцами, чтобы постоять за сербов”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 1; С. Шайдакова, А. Павлов, О. Улевич, „Как записываются добровольцами”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

⁴³³ *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 1.

⁴³⁴ Е. Овчаренко, „Поедут ли наши парни...”, *Комсомольская правда*, 10. 10. 1998, 2.

⁴³⁵ С. Прокопенко, И. Черняк, „Позиция военных”, *Комсомольская правда*, 14. 10. 1998, 3.

⁴³⁶ „Наш корреспондент поедет добровольцем в Сербию”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 1.

⁴³⁷ А. Евтушенко, „Корреспондент 'Комсомолки' поедет добровольцем в Сербию”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 3.

потребно њему (Јевтушенку) и хиљадама других грађана Русије да штите интересе туђег народа у туђој земљи”.⁴³⁸ Став редакције, који се могао наслутити из претходне реченице, потврђен је избором изјава оних депутата Думе који су били против слања добровољаца. Њихова критика је била уперена и против самог Жириновског, тако да су се могли прочитати предлози да се он са својом партијом пошаље у Југославију „да штити интересе диктатора Милошевића”, што „неће бити велики губитак за Русију”. С друге стране, један депутат је изразио спремност да постане добровољац, али само уколико Жириновски „пође први”. Обећао је и да ће, у случају бежања лидера ЛДПР са фронта, „бити први који ће га стрелјати”.⁴³⁹

Сличног става су били и читаоци „Комсомолке” који су се јавили редакцији. Подршку Јевтушенку у његовој „намери” да се придружи позиву Жириновског и „других патриота” пружило је 28 читалаца, док је против било 37.⁴⁴⁰ Од шест објављених ставова читалаца, половина је била за то „да Срби и Албанци све реше сами”, док су два читаоца изразила спремност да оду на Косово. Први од њих, официр и ветеран авганистанског рата Виктор Жиринков из Самаре, сматрао је да су „добровољци на Косову потребни, али не било ко, већ војни кадрови”. Мотив Александра из Вороњешке области, који би „са задовољством ишао да ратује за Србе”, била је досада због незапослености. Ипак, убедљива већина анкетираних је имала симпатије и подршку за српски народ, а поједини су изразили спремност да (српским жртвама) донирају крв.⁴⁴¹

⁴³⁸ „Наш корреспондент поедет добровольцем в Сербию”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 1.

⁴³⁹ „Вчера в Госдуме мы спросили: Готовы ли вы последовать призыву Жириновского и отправиться добровольцем в Косово? Или отправить туда своих детей?”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 3.

⁴⁴⁰ А. Евтушенко, „Кто запишется в добровольцы?”, *Комсомольская правда*, 26. 3. 1999, 3.

⁴⁴¹ „Надо ли корреспонденту 'КП' защищать Сербию?”, *Комсомольская правда*, 27. 3. 1999, 3.

**ВЧЕРА МЕДВЕДИЦА НАПАЛА
НА РЕБЕНКА В ПРИГОРОДЕ ПИТЕРА**

Продолжаем следить за судьбой
Юли Колесникова,
который лечится от СПИДа
с помощью новейшего препарата

Стр. 13

№ 53 (22032), 1999 г. ISSN 0233-433X

**КОМСОМОЛЬСКАЯ
ПРАВДА**

ОСНОВАНА В МАЕ 1925 г.

Цена договорная

**ЧЕТВЕРГ,
25 МАРТА**

**НАШ КОРРЕСПОНДЕНТ
ПОЕДЕТ
ДОБРОВОЛЬЦЕМ
В СЕРБИЮ,**

Если ты, читатель, поддержишь
отважные воинственные призывы
Жириновского и прочих
«патриотов»

Воевать,
ОДНОЗНАЧНО!

Стр. 2

**В Вологодской области
состоялись похороны
жертв пожара в
психоневрологическом
интернате**

**В Москве прошел
торжественный вечер,
посвященный
40-летию
студенческих
стройотрядов**

**Сбербанк начинает
выдавать вклады
бывшим клиентам
банка «Российский
кредит»**

**Курс доллара -
24 рубля
22 копейки.
Рухнет ли рубль
из-за событий
в Сербии?**

Стр. 2

**В Москву из Афин
доставлен под охраной
бывший глава
финансовой пирамиды
«Тибет», переданный
российским
правоохранительным
органам**

ПОКУПАЕМ СТАНКИ
б/у металлообрабатывающие:
токарные, фрезерные, сверлильные
отечественные и импортные
Т: (095) 552-45-75, 552-91-23, 7/Ф: 555-01-22

ПОМ АЛЮМИНИЯ
(любого 1-10 гр.),
**ЧУШКУ АК5М2, АВВ7,
АКТ, АК9**

**ПОКУПАЕМ
ДОРОГО**

любые партии от 50 кг,
на Московск от 100 кг
иностранно
самовывоз от 10 тонн

ЛОМ МЕДИ, ЛАТУНИ, БРОНЗЫ
НЕЖ, СТАЛИ, ТИТАНА,
НИХРОМА, ОЛОВА, ЦИНКА,
СВИНЦА, стержней, лопат,
в/радиаторов, АК, МС, МО

Т/Ф: (095) 209-40-33
209-40-24
209-40-64
209-40-63

Поч. №87/2805/001/П. №25, 27.01.98

Стр. 3

**Позвонил Саше Егущенко (он на фото справа) по этому
телефону сегодня с 12 до 14 часов по московскому времени,
вы можете решить: нужно ли ему и тысячам других россиян
защитить интересы чужого народа в чужой стране?**

На этот вопрос (см. выше) вы можете ответить
в Интернете по адресу: www.kp.ru
E-mail: all@kp.ru

42233433005

Насловна страна „КП” о новинару „добровольцу”⁴⁴²

⁴⁴² „Наш корреспондент поедет добровольцем в Сербию”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 1.

Вести о намери слања добровољаца пристизале су од Владивостока,⁴⁴³ преко Ростова на Дону,⁴⁴⁴ све до Кијева⁴⁴⁵ и Калињинграда.⁴⁴⁶ Спремност да стане на чело руских добровољаца, уколико буду послати на Косово, исказао је главнокомандујући Далекоисточног војног округа генерал Виктор Чечеватов. С друге стране, генерал Лебед у интервјуу за „Комсомолску правду” оценио је иницијативу свог колеге као нешто што „није потребно”.⁴⁴⁷ Најимпресивније је звучала изјава кубањских Козака да половина од 420 хиљада регистрованих бораца „већ данас може да отпутује у Југославију да помогне српској браћи”. Ипак, да се радило само о нереално високој процени, а не о стварном броју, посведочила је намера Козака да организују бројне митинге на којима би вршили упис добровољаца.⁴⁴⁸

„КП” је испратила и посету делегације козачких атамана Русије председнику Милошевићу, ком су обећали војну помоћ. Према њиховим тврдњама, у Југославији су већ тада ратовали њихови добровољци, ветерани ратова у Приднестровљу и Нагорно-Карабаху, а у приправности су наводно имали још 15 хиљада. Аутор текста се иронично запитао да ли је Милошевић месец дана раније знао да поједини од ових атамана уопште постоје, уз оцену да је „без сумње југословенски конфликт пробудио талас национализма у целој Русији”.⁴⁴⁹ Када је реч о присуству руских ратника на Косову, пренето је писање „Њујорк поста” који је тврдио да у прогону „мирног становништва на Косову”, српским снагама помаже, наводно, „група плаћеника из Русије”, која се лако препознаје по „црним маскама и плавим капама”.

⁴⁴³ С. Хрусталева, „В городах России сжигают американские флаги”, *Комсомольская правда – Утро* No. 9, 26. 3. 1999, 1.

⁴⁴⁴ В. Ладный, „Казачи кричат войне: 'Любо!'”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 3.

⁴⁴⁵ О. Мусафирова, „Долой мирового жандарма!”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 3.

⁴⁴⁶ Због најаве представника партије В. Жириновског да ће своје добровољце послати у Југославију преко Пољске, наведено је да су власти ове земље поштриле контролу на граници са Русијом и да због тога главну штету имају искључиво руски туристи (А. Саможнев, „Поляки ужесточают контроль за нашими границами”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 4).

⁴⁴⁷ А. Макурин, „Американцы привыкли воевать по телевизору!”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 5.

⁴⁴⁸ С. Турьялай, „200 тысяч казачких 'штыков' готовы встать в строй”, *Комсомольская правда*, 25. 3. 1999, 3.

⁴⁴⁹ В. Ладный, „Давненко мы не брали в руки шашки”, *Комсомольская правда*, 22. 4. 1999, 4.

Дописник руског листа се иронично запитао „из каквих ли је то авиона НАТО успео да примети те капе”, означивши вест као део „информационог рата”.⁴⁵⁰

У маси информација посвећених овој теми издвојила се једна крајње бизарна вест. Наиме, објављено је да је у Череповецком рејону потпуковник С. Гришонков „из необјашњивих разлога послао депешу у локалне новине о објави мобилизације за слање на југословенски фронт”, а коју је, наводно, лично наредио Председник РФ. Ова наредба је изазвала страх и узнемиреност код дела локалног становништва, а створену конфузију поменути потпуковник није могао да разјасни, будући да је отишао на боловање. Ипак, како наводи дописник „КП”, овај „неспоразум” је решен захваљујући демантију обласног војног комесаријата. Истакнуто је и да је мотив, због ког је потпуковник хтео „да пошаље све војноспособне из Череповецког рејона у рат у Југославију”, остао непознат.⁴⁵¹

Забринутост код одређеног броја мајки изазвао је позив на редовно служење војног рока, који се поклопио са почетком бомбардовања Југославије. Оне су изразиле свој страх да њихови синови не буду послати у рат против НАТО пакта. Новинари руског листа су цитирали пуковника руске војске који је истакао да „многи регрути сами траже да иду у Југославију”, али да „о томе нема ни говора”. Као главни разлог, пуковник је навео наређење министра одбране, у ком је категорички забрањено да се војници на редовном служењу војног рока шаљу у ратне зоне, а поготову не у иностранство.⁴⁵²

Спекулисало се и око учешћа у рату руских пилота-добровољаца. Као ударна вест на насловној страни објављено је да је у реци Москви, недалеко од Кремља, пронађена ракета ваздух-ваздух коју су изгубили пилоти-добровољци, који су кренули да помогну Србији. Објављена је и фотографија ракете коју су из престоничке реке извукли рониоци.⁴⁵³ Позивајући се на неименованог „високопозиционираног официра војног аеродрома Кубинка-2”, саопштено је да је

⁴⁵⁰ А. Баранов, „Американци уже 'нашли' руских наемников в Косово”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 3.

⁴⁵¹ Е. Колядина, „До свиданья, моя милка, уезжаю в Сербию”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 3.

⁴⁵² С. Прокопенко, В. Баранец, „Весенний призыв: пошлют ли наших новобранцев в Югославию”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 4.

⁴⁵³ „Боевая ракета не долетела до Кремля 20 метров”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 1.

неколико дана пре тога полетела група авиона МиГ-29 у којима су били пилоти-добровољци. Наводно, они су се упутили према Црном мору, у настојању да помогну Србима. По претпоставци аутора, приликом припрема за „муњевити прелет” једна ракета је „по обичају” била недовољно причвршћена, те је тако завршила у реци, свега двадесетак метара од Кремља. Истакнуто је да је непознато да ли су пилоти извршавали наређења Министарства одбране РФ или су деловали по сопственој иницијативи. Уз констатацију „да је ехо бомбардовања Југославије стигао до Москве”, новинар „Комсомолке” је упозорио да, уколико се наведено испостави као истина, „Русији прети велики међународни скандал, а на паре ММФ би требало заборавити”.⁴⁵⁴ С обзиром на релативно ограничен долет авиона типа МиГ-29 и чињеницу да су ваздушне коридоре између Русије и СРЈ блокирале државе које су своје небо уступиле НАТО пакту, по свему судећи радило се о сензационалистичкој, нетачној вести. Коначно, једина видљива последица, што је истакнуто и од московског листа, била је да је свет, захваљујући рониоцима који су извадили ракету, видео „доказ о расејаности руских пилота”.⁴⁵⁵

Тема добровољаца, која је била веома присутна у првим данима бомбардовања, убрзо се изгубила са страница најтиражнијег руског дневног листа. Поново је актуализована крајем маја када је објављено да је на Косову, највероватније, погинуо „најамник из Хабаровска” Виталиј Булах. Новинарка „КП” је била у посети породици тридесетчетворогодишњег бившег официра, којима је на растанку рекао да иде „на службени пут”. Описана је укратко и његова биографија и истакнуто да је пред одлазак редовно пратио вести и емисије посвећене бомбардовању Југославије. Напоменуто је и да, уколико се погибја некадашњег руског официра испостави као истинита – а за то постоји основана сумња, будући да су уз неидентификовани леш погинулог добровољца ВЈ пронађена његова документа – Русији „прети политички скандал”.⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ М. Рыбьянов, „Боевая ракета не долетела до Кремля 20 метров”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 2.

⁴⁵⁵ „Боевая ракета не долетела до Кремля 20 метров”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 1.

⁴⁵⁶ Г. Миронова, „'Солдат удачи' из Хабаровска погиб в Косово?”, *Комсомольская правда*, 25. 5. 1999, 3.

Пред сам крај бомбардовања, на руске добровољце у Руском дому у Београду наишао је дописник „КП” Николај Варсегов. Они су му рекли да се на Косову, на страни Срба, боре 3 руска батаљона. Један од њих, разочаран у руске власти „које су све продале”, изјавио је да је „боље погинути овде, него живети тамо (у Русији) у срамоти и понижењу.⁴⁵⁷ Варсегов је након завршетка рата успео да направи интервју са командантом руског батаљона Давидом Бен Амијем, што је објављено као ударна вест на насловној страни.⁴⁵⁸ Као мотив ратовања на страни Срба, овај Израелац и бивши совјетски држављанин, са искуством у рату са Арапима, навео је захвалност руском народу за помоћ његовој породици у Другом светском рату, а по његовом мишљењу „Срби су исто што и Руси”. Наведено је и да је главни задатак батаљона био борба са албанским терористима, а неретко су ратовали и против бораца са руског говорног подручја. Са њима су осим метака и граната, често размењивали увреде и псовке преко радио уређаја. Истакнуто је да су међу добровољцима некадашњи кадровски официри руске војске, које краси „одговарајућа дисциплина”. Наравно, било је и оних слободнијег понашања, што је такође описано у тексту. У батаљону је било и Срба, од којих је аутор издвојио једног старијег човека са инвалидитетом, који је одбијен од ВЈ, па је ступио у руски батаљон. Дописник „Комсомолке” је током посете борбеном положају руских добровољаца присуствовао размени минобацачке ватре, што га је, уз лоше спремљено печење које је појео, на крају навело да напише да му се „смучило од овог лудачког рата”.⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ Н. Варсегов, „Југославија: Здесъ руский дом, здесъ Русью пахнет”, *Комсомольская правда*, 8. 6. 1999, 4.

⁴⁵⁸ „Израилтянин командуе рускими добровольцами в Косово”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 1.

⁴⁵⁹ Н. Варсегов, „Израилтянин командуе...”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

Став „Комсомолске правде”

Иако је давала простор свим странама да изразе своје мишљење, редакција „Комсомолске правде” је недвосмислено изразила свој став поводом спекулација о евентуалној војној помоћи СРЈ. У оквиру дебате о овом питању, објављен је текст у ком је наведено да московски лист „безусловно осуђује агресију НАТО”, али да сматра да „чак и најплеменитије намере не могу бити оправдање за увлачење у ратна дејства у Југославији земље са мноштвом сопствених унутрашњих политичких и економских конфликта, са моћним нуклеарним потенцијалом и са територијом која заузима половину Евроазије”.⁴⁶⁰ Исти став су више пута током трајања бомбардовања изнели и поједини новинари „Комсомолке”, као и многе јавне личности из политичког и културног живота.⁴⁶¹ Њима је била посвећена далеко већа пажња, него заговорницима руског војног ангажмана. Међутим, редакција је признала да је већина читалаца који су се јављали била за конкретнију подршку СРЈ.⁴⁶²

Као најчешћи аргумент против војног уплитања на Балкану, апострофирана је тешка економска ситуација Русије. У великој анализи, новинар „КП” Јевгениј Анисимов истакао је зависност РФ од кредита ММФ, који би били доведени у питање уколико би Москва ишла на заоштравање односа са Западом. До губитака би дошло и у извозу нуклеарне технологије, изостали би приходи од транспорта америчких сателита у орбиту, а курс рубље би доживео стрмоглави пад.⁴⁶³ Исти аутор је у једном другом тексту оценио да би увлачење Русије у конфликт могло да доведе до захтева левих партија за увођењем тзв. „мобилизационог модела економије”, односно преласка на „ратну економију”, што би по његовом мишљењу на крају довело до цензуре, забране политичких партија, речју повратку у стари систем.⁴⁶⁴ Та „двосмислена позиција” је, према писању „КП”, довела Русију у такву

⁴⁶⁰ „От редакцији”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 9.

⁴⁶¹ Један од таквих примера је изјава руског председника Јељцина да „Русију не би требало увлачити у рат” (А. Гамов, „А Кремль-то умеет выигрывать...”, *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 2).

⁴⁶² „От редакцији”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 9.

⁴⁶³ Е. Анисимов, „Война все спишет?”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 5.

⁴⁶⁴ Е. Анисимов, „'Томагавк' это топор в руках Зюганова”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 15.

ситуацију да „једна њена рука, снажно стиснуте песнице, протествује, а друга испружена према истом том Западу проси”.⁴⁶⁵ На том фону је био и ауторски текст некадашњег министра одбране РФ генерала Игорa Родионова. Он је сматрао да би Русија требало „одлучно да се одрекне многих амбиција из времена СССР и призна у каквој је сада ситуацији, не прецењујући своје могућности”. Сходно томе, он је био против оружане конфронтације са НАТО пактом и залагао се да се „делима, не речима решавају унутрашњи политички, економски и социјални проблеми”. На тај начин би се избегла могућност грађанског рата и „распарчавање Русије на самосталне кнежевине”.⁴⁶⁶

На основу стила извештавања, било је јасно да је „Комосмолка” против видова протеста који су подразумевали било какав вид одмазде и освете, што се могло видети у коментару да је разбијање ресторана „Мекдоналдс” – „глупо”.⁴⁶⁷ Такав вид изражавања бунта је означаван и као: „гадост”, „нови талас хистеричног антиамериканизма”,⁴⁶⁸ „ура-патриотска хистерија”, „масовна хистерија”,⁴⁶⁹ „антиамеричка хистерија”⁴⁷⁰ и сл. Присталице ЛДПР Владимира Жириновског и КПРФ ГенADIЈА Зјуганова представљене су као најревноснији представници таквог вида манифестације незадовољства. На том фону је била и реакција руског листа на вест која је стигла из Уљановске области. Тамо је локална психијатријска установа, за коју је назначено да је у изузетно лошем стању, одбила донацију из Немачке, наводно само зато што се радило о земљи учесници агресије на СРЈ. То је навело дописника „КП” да иронично прокоментарише да је „патриотизам клиника где се лече психички болесници”.⁴⁷¹

⁴⁶⁵ А. Кабанников, „Ја знао рецепт мира”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

⁴⁶⁶ И. Родионов, „Нам надо отказаться от амбиций времен СССР!”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 9.

⁴⁶⁷ В. Кузьмина, „Бунт девочки против НАТО. Осмысленный и беспощадный к себе”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 5.

⁴⁶⁸ А. Кабанников, „Ја знао рецепт мира”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

⁴⁶⁹ Е. Анисимов, „'Томагавк' это топор в руках Зюганова”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 15.

⁴⁷⁰ С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 13. 5. 1999, 5.

⁴⁷¹ В. Разбойников, „Патриотизм – это клиника, где лечат психов”, *Комсомольская правда*, 26. 6. 1999, 3.

Могла су се прочитати објашњења да се ради о „условном рефлексу совјетске прошлости”⁴⁷² и да је „маргиналце који су тражили кривца за своје сиромаштво” и „који већ десет година нису имали противника”, објединио „заједнички непријатељ”, што је довело до мржње према НАТО, САД и „странцима уопште”. Како је наведено, за то је добрим делом одговоран губитак свести о величини сопствене културе, код тзв. „Пепси поколења”.⁴⁷³ С друге стране, могло се прочитати да „негативна позиција Русије према бомбардовању Југославије не значи мржњу према Америци, већ је историјски природна”, с обзиром на блиске односе руског и српског народа. Истакнуто је, међутим, да су се са првим бомбама пробудили „духови политике која обмањује сопствени народ и која удара песницом о сто”, чији су изразити представници били Жириновски и „милитаристички настројени” Лукашенко.⁴⁷⁴ Истакнуто је и да су комунисти са агресијом на СРЈ добили „моћне аргументе”, помоћу којих ће стремити да увуку Русију у балкански конфликт „што је дубље могуће”.⁴⁷⁵

Познати руски песник Јевгениј Јевтушенко није веровао у „изражену солидарност са српским народом неких наших сумњиво искрених политичара, зато што истинска солидарност никада није политички профитабилна”. Он је навео да руски парламентарци „не показују никакву елементарну солидарност чак ни према сопственом народу, према ратним ветеранима који стоје са испруженом руком у подземним пролазима, према учитељима и докторима, који по пола године не примају плату, према рударима...”.⁴⁷⁶ Критичан према руским политичарима био је и новинар Николај Варсегов, када је указао на велике еколошке и здравствене проблеме грађана Кирова. Не желећи да буде циничан, он је истакао да су „југословенски губици од НАТО мизерни у односу на губитке становништва Кирова” и запитало се зашто руски политичари, поред разумљиве бриге за животе

⁴⁷² А. Кабанников, „Я знаю рецепт мира”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

⁴⁷³ В. Львова, „Ракетный удар по мозгам, выбирающим 'Пепси'”, *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 2.

⁴⁷⁴ Е. Евтушенко, „Люди, осторожней: Балканы!”, *Комсомольская правда*, 28. 4. 1999, 6-7.

⁴⁷⁵ Е. Анисимов, „'Томагавк' это топор в руках Зюганова”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 15.

⁴⁷⁶ Е. Евтушенко, „Люди, осторожней: Балканы!”, *Комсомольская правда*, 28. 4. 1999, 6-7.

Срба, не обрете пажњу и на животе сопствених грађана.⁴⁷⁷ Писац Василиј Аксјонов је истакао да „амбиције лидера Русије имају мало тога заједничког са интересима државе” и да „не би требало правити нови антизападни фронт, већ играти улогу јаког посредника”.⁴⁷⁸ Као један од ретких позитивних примера наведено је „јединство у друштву у осуди бомбардовања југословенских градова”, какво је „пре 15 година било незамисливо”.⁴⁷⁹

⁴⁷⁷ Н. Варсегов, „Герой за сербов думцев рать, зато на руских им...”, *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 3.

⁴⁷⁸ А. Кабанников, „Я знаю рецепт мира”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

⁴⁷⁹ А. Макурин, „Американцы привыкли воевать по телевизору!”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 5.

Ратна страдања

Руски лист је извештавао и о страдањима и жртвама током бомбардовања СРЈ. Разумљиво, новинари „КП” нису свакодневно и са истом пажњом и посвећеношћу извештавали о ратним губицима, као њихове колеге у Србији, будући да је за њих бомбардовање било само једна од многих актуелних тема. Ипак, читаоци су били упознати са страдањима цивила (обе супростављене стране), уништењем инфраструктуре, привредних објеката и споменика културе.

Супротно очекивањима, на страницама московског листа није опширно писано о масовним злочинима НАТО пакта над цивилним становништвом, односно о тзв. „колатералној штети”. Редакција „КП” није известила читаоце о жртвама у Нишу, Варварину, Новом Пазару, нити писала о бомбардовању затвора у Истоку и путничког аутобуса код Лужана. Чак и они напади на цивиле који су поменути, у местима попут Алексинца,⁴⁸⁰ Куршумлије,⁴⁸¹ Сурдулице,⁴⁸² или болнице „Др Драгиша Мишовић” у Београду,⁴⁸³ нису били ништа више од пуког констатовања (у свега неколико речи) да се злочин догодио, најчешће уз коментар да је то била још једна у низу НАТО грешака. Изостајале су и фотографије на којима је приказано страдање, осим у неколико наврата, нпр. повређених пацијената болнице „Др Драгиша Мишовић”,⁴⁸⁴ а најчешће нису објављивани ни називи тих градова, који су претрпели бомбардовање. На сличан начин је писано о ракетирању хотела „Југославија”,⁴⁸⁵ резиденције председника СРЈ,⁴⁸⁶ као и о штети које су претрпеле зграде амбасада Шведске, Шпаније и Швајцарске.⁴⁸⁷ Бомбардовања ширег центра

⁴⁸⁰ В. Снегирев, „Милошевич становится национальным героем”, *Комсомольская правда*, 7. 4. 1999, 3.

⁴⁸¹ А. Сухой, „Хроника”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

⁴⁸² А. Бузин, М. Чижиков, „Белград готов пустить в Косово россиян и африканцев”, *Комсомольская правда*, 30. 4. 1999, 3.

⁴⁸³ Е. Умеренков, „США весь мир учат порядку...”, *Комсомольская правда*, 22. 5. 1999, 3.

⁴⁸⁴ Исто.

⁴⁸⁵ Као разлог бомбардовања хотела, наведено је да се у њему налазио штаб „Тигрова” Жељка Ражнатовића Аркана (Т. Замятина, „Я польщен, что НАТО выпустило в меня четыре 'Томагавка’”, *Комсомольская правда*, 25. 5. 1999, 10).

⁴⁸⁶ „ЧВС секретничает, но договаривается”, *Комсомольская правда*, 24. 4. 1999, 2.

⁴⁸⁷ Е. Умеренков, „США весь мир учат порядку...”, *Комсомольская правда*, 22. 5. 1999, 3.

Београда помињана су неколико пута, али без конкретнијег информисања о тачним циљевима и последицама.⁴⁸⁸

Један од ретких изузетака био је напад на путнички воз у Грделичкој клисури, о ком је „Комсомолка” писала нешто опширније. Као „цинични” означени су покушаји оправдања представника Алијансе да је мета напада заправо био мост, а да је воз случајно погођен. О овом „страшном догађају” изјаснили су се и експерти Главног штаба Ваздушно-космичких снага РФ који су негирали могућност да пилот није јасно видео циљ. Они су оценили да је код НАТО пилота „таква нервоза при употреби ракетно-бомбардерских удара све присутнија, нарочито када дођу у зону дејства ПВО и када настоје да се што пре извуку одатле”. То је као последицу имало да „ракете и бомбе све чешће падају на главе мирних грађана, а не на војно-стратешке објекте”.⁴⁸⁹

Било је речи и о употреби касетних бомби над српским градовима, што је оцењено као „нарушавање свих међународних конвенција”. Међутим, „КП” је пропустила да извести о најдрастичнијем примеру употребе тог типа наоружања у Нишу, и поред великог броја жртава. Уместо тога пласирана је непроверена вест да су „за (српску) децу 'чике' из НАТО спремиле своје поклоне: бомбе у облику бејзбол лопти”, што је наводно била тактика америчког ратовања у Вијетнаму.⁴⁹⁰ Потврда употребе оваквог типа оружја током НАТО бомбардовања 1999. године, није забележена.

У првих десетак дана, на страницама московског листа, у неколико наврата могле су се прочитати процене броја погинулих цивила. Тако је наведено да је за прва два дана погинуло 120,⁴⁹¹ а током прве недеље бомбардовања „више од 1.000 цивила”,⁴⁹² што је свакако претерана бројка. Касније у току рата, бројку од „преко

⁴⁸⁸ Објављена је и фотографија становника Београда у једном од склоништа (*Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 3).

⁴⁸⁹ А. Кабанников, С. Прокопенко, В. Баранец, М. Чижиков, „НАТО расстреляло мирный поезд”, *Комсомольская правда*, 14. 4. 1999, 9.

⁴⁹⁰ М. Чижиков, „Посадят ли натовцев за решетку?”, *Комсомольская правда*, 14. 5. 1999, 3.

⁴⁹¹ „А в это время”, *Комсомольская правда*, 27. 3. 1999, 3.

⁴⁹² М. Чикин, „В 'КОСОВОронку' войны может затянуть всю Европу”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 2.

1.500 настрадалих цивила” поменуо је у интервјуу „КП” Жељко Ражнатовић Аркан.⁴⁹³ Писано је и о званичном списку губитака који је Милошевић предочио Черномирдину, који је говорио о 500 погинулих и 400 рањених грађана, као и 500.000 људи који су остали без посла.⁴⁹⁴ Почетком јуна, објављена је информација руског Генералштаба у којој је наведена цифра од 1.300 погинулих, од којих су 500 били цивили,⁴⁹⁵ као и податак да је на Југославију бачено више тона бомби него током битке за Стаљинград.⁴⁹⁶ Контрадикторности у вези са бројем страдалих наставиле су се и након завршетка рата, када је наведена бројка од „више од хиљаду људи погинулих у бомбардовању”. Том приликом је анализирана и причињена материјална штета и потреба за обновом, уз напомену да је „Западној Европи потребна стабилна Југославија, а не перманентни извор регионалне нестабилности”.⁴⁹⁷ У периоду након доласка мировних снага KFOR, три различита аутора саопштила су да под налетом косовских Албанаца „Срби пале своје куће и беже у Србију и Црну Гору”. Као извор за овакве невероватне тврдње, наведени су обавештајни подаци руског Генералштаба.⁴⁹⁸ Који је био мотив пласирања овакве вести на врхунцу погрома српског становништва на Косову од стране припадника тзв. ОВК и дела албанског становништва, остаје непознато.

Када је реч о страдањима косовских Албанаца, највећу пажњу московског листа је привукао проблем избеглица, а читаоци су укратко обавештени и о масакрима на путу Призрен-Ђаковица и у селу Кориша, који су извели пилоти Североатлантске алијансе. Истакнуто је да су ваздушни напади „само допринели ескалацији оружаног конфликта” и да се на Балкану догодила „хуманитарна катастрофа”, коју је НАТО наводно планирао да спречи. Као разлог због ког је 430

⁴⁹³ Т. Замятина, „Я польщен, что НАТО выпустило в меня четыре 'Томагавка'”, *Комсомольская правда*, 25. 5. 1999, 10.

⁴⁹⁴ А. Бузин, А. Кабанников, „НАТО отметит юбилей без нас”, *Комсомольская правда*, 23. 4. 1999, 3.

⁴⁹⁵ „Нас опять 'обалканили'”, *Комсомольская правда*, 5. 6. 1999, 2.

⁴⁹⁶ Е. Умеренков, „Бомбардировки Югославии закончатся на днях”, *Комсомольская правда*, 3. 6. 1999, 2.

⁴⁹⁷ Е. Борисов, „На помощь десантникам в Югославии придут российские строители”, *Комсомольская правда*, 25. 6. 1999, 5.

⁴⁹⁸ В. Баранец, „Сербы целовали пыльную броню наших БТРов...”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 4; А. Брыночка, „Прорыв в никуда?”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 5; М. Чикин, „Солдат НАТО недолго забрасывали цветами”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

хиљада људи напустило јужну српску покрајину, наведене су „НАТО бомбе и ракете, а не страх од етничких чистки од стране Срба”.⁴⁹⁹ Скренута је и пажња да је НАТО уместо на бомбардовање, могао своја средства да преусмери у „мирне сврхе”, тј. помоћ угроженима.⁵⁰⁰ С друге стране, у неколико наврата на страницама „КП” могле су се прочитати тврдње да је „етничко чишћење” од стране Милошевића и српски власти узрок великог броја избеглица.⁵⁰¹ Помињала се и могућност да део албанских избеглица, уместо у САД буде привремено послат на Кубу, у војну базу „Гвантанамо”.⁵⁰²

Пренето је да је Пентагон покушао да свали кривицу на ВЈ у случају бомбардовања колоне албанских избеглица на путу Призрен-Ћаковица у којој је погинуло, како је наведено, 70 особа, а 20 рањено, тако што је прво лансирана теза да је колону напала југословенска авијација, да би након признавања „трагичне случајности” од стране НАТО, југословенске снаге биле оптужене да су цивиле користиле као живи штит.⁵⁰³ Поглед на злочин „целата” и „НАТО пирата” дала су и руска војна лица. Потпуковник и члан Главног штаба Ваздушно-космичких снага РФ Николај Баранов тврдио је да се НАТО пилоти „лицемерно праве слепима” будући да сваки пилот пре дејствовања мора јасно да „означи и класификује циљ”. Пуковник и депутат Државне Думе Сергеј Глотов оценио је да је „варварско бомбардовање мирних људи извршено по свим правилима борбе са противником” и негирао могућност да се ради о случајности.⁵⁰⁴ Читалачка публика је доста штуро обавештена о погибји више од 50 албанских цивила код села Кориша, међу којима

⁴⁹⁹ М. Токарев, „Беженцы из Косово попали в замкнутый круг НАТО”, *Комсомольская правда*, 9. 4. 1999, 4.

⁵⁰⁰ М. Чикин, „В 'КОСОВОронку' войны может затянуть всю Европу”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 2.

⁵⁰¹ С. Маслов, „Война в Югославии хуже, чем преступление. Это ошибка”, *Комсомольская правда*, 13. 5. 1999, 5.

⁵⁰² А. Кабанников, „Клинтон хочет загнать Милошевича, как зайца”, *Комсомольская правда*, 8. 4. 1999, 3.

⁵⁰³ А. Кабанников, М. Токарев, „Теперь НАТО бьет уже албанцев?”, *Комсомольская правда*, 16. 4. 1999, 2.

⁵⁰⁴ „Палачи прикидываются слепыми”, *Комсомольская правда*, 16. 4. 1999, 2.

је било жена и деце, као последица „употребе касетних бомби” од стране НАТО авијације.⁵⁰⁵

Након завршетка бомбардовања писало се и о потрази за „тајним масовним гробницама убијених Албанаца од стране Срба”, коју су спроводили амерички војници из мировних снага НАТО. Истакнуто је да је у потрази за „жртвама 'српског геноцида’”, на локацији близу села Избица, амерички сателит открио „тајну гробницу са 2.500 лешева косовских Албанаца”, али да се на крају испоставило да је „имагинарна гробница заправо њива, узорана месец дана пре скандала”.⁵⁰⁶

Осим страдања Срба и Албанаца, у две репортаже описана је и судбина мале етничке групе са Косова – Адигејаца.⁵⁰⁷ Читаоци су упознати са историјом косовских Адигејаца, притисцима и насилној асимилацији којима су били подвргнути од стране Албанаца, али и толерантном и добросуседском односу Срба. Са почетком оружаних сукоба у јужној српској покрајини, многи Адигејци су били принуђени да напусте етнички мешовита села, а „кап која је прелила чашу” десила се када су локални Албанци фарбом на леђима једног адигејског дечака написали „ужасне речи”: „губите се одавде!”⁵⁰⁸ Највећи део овог народа одлучио је да се пресели у своју историјску отаџбину, руску Републику Адигеју. Како је наведено, власти Адигеје су још од 1998. године активно радиле на пресељењу косовских Адигејаца, а тим поводом је у СРЈ (у мају 1999. године) отпутовао министар културе Адигеје Газиј Чемсо. Наведено је и да су од почетка бомбардовања у Мајкоп, главни град ове руске републике, стигле укупно 164 избеглице, међу којима је био и некадашњи припадник ВЈ, коме су претпостављени дозволили да се демобилише и

⁵⁰⁵ „А в это время”, *Комсомольская правда*, 15. 5. 1999, 4.

⁵⁰⁶ М. Токарев, „Американцы ищут жертв геноцида”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

⁵⁰⁷ Адигејци су севернокавказски черкески народ, већински исламске вероисповести, који претежно живи у Републици Адигеји, конститутивном субјекту Руске Федерације. Након руског освајања Кавказа у низу ратова током 19. века, већина Черкеза, односно Адигејаца како себе називају, напустила је Русију и населила се широм Османског царства. Један део њих завршио је на Балкану и на територији данашње АП Косово и Метохија, где су живели готово век и по. Током тог периода велики део Адигејаца је асимиливан од стране Албанаца, док је већина оних који су сачували националну свест напустила СРЈ у току ратних дешавања 1998-1999. године и одселила се у историјску отаџбину Адигеју.

⁵⁰⁸ С. Турьялай, „На спине у адыгейского мальчика бандиты написали: 'Убирайтесь отсюда!'", *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 5.

отпутује у нову отаџбину. У разговору са новинарком „КП” Адигејци су сведочили да српске снаге нису спроводиле етничко чишћење Албанаца, већ су они сами „побегли да би се спасили од НАТО бомби”, као и да су „борци из ОВК провоцирали њихов изгон, како би показали свету (наводну) српску суровост”.⁵⁰⁹

Једна репортажа била је посвећена руским избеглицама из Београда, махом породицама чланова дипломатских представништава РФ у СРЈ. Они су истицали добре односе са српским народом и наду у брз повратак у Србију.⁵¹⁰ Као индиректна „жртва” НАТО бомби наведен је љубавни пар који су чинили један Американац и једна Русиња. Њихов план да се венчају у Русији спречио је рат на Балкану и „опасада” америчке амбасаде у Москви, због које нису могли да обезбеде потребне папире.⁵¹¹ Ипак, након скоро два месеца објављено је да је „љубав девојке из Уљановска победила чак и НАТО”, будући да је пар, упркос бројним потешкоћама, коначно успео да се венча.⁵¹² Уз коментар да је „НАТО бомбардовао своје”, пренета је вест да су на путу из Призрена према Ђаковици погођена два аутомобила са групом Западних новинара. Том приликом су погинули возач аутомобила и преводилац, а рањени су новинари из Енглеске, Француске и Португалије. Новинар „Комсомолке” је истакао да је тешко замислити да су два путничка аутомобила „била на списку војних циљева”, већ да су НАТО пилоти одлучили „да се мало забаве, поиграју и одлете даље”.⁵¹³

Дописник „КП” Игор Коц са лица места је извештавао о бомбардовању привредних објекта – крагујевачке „Заставе” и чачанске „Слободе”. Током посете „Застави”, био је импресиониран одлуком радника да формирају „живи штит”, односно да фабрику бране својим телима. Он је на лицима радника видео одлучност и храброст, за разлику од лица „патриота Жириновског” који се отимају да ратују

⁵⁰⁹ С. Турьялай, „Беженцы-адыги свидетельствуют: В Косово нет этнических чисток!”, *Комсомольская правда*, 25. 5. 1999, 2.

⁵¹⁰ А. Евтушенко, В. Веленгурин, „Мы с сербами просто сроднились...”, *Комсомольская правда*, 31. 3. 1999, 4.

⁵¹¹ А. Велигжанина, „НАТО помешало обрести счастье русской девушке”, *Комсомольская правда*, 1. 4. 1999, 5.

⁵¹² А. Велигжанина, „Любовь симбирянки побеждает даже НАТО!”, *Комсомольская правда*, 26. 5. 1999, 3.

⁵¹³ О. Шевцов, „НАТО отбомбилось по своим”, *Комсомольская правда*, 1. 6. 1999, 2.

овде”.⁵¹⁴ „'Томахавк' за усисиваче стратешке намене”, био је ироничан наслов текста и коментар на бомбардовање „многострадалне” фабрике „Слобода”. Коц се запитао какву су опасност за „агресивни НАТО пакт представљали 'стратешки' усисивачи, 'тактички' фенови, 'тајни' решои”, указујући да је због овог „идиотизма” 5.000 људи остало без посла, што је за град величине Чачка „катастрофа”.⁵¹⁵ Као могући разлог због чега је НАТО бомбардовао индустријске објекте у Србији, наведено је да тим предузећима управља југословенска елита, блиска Милошевићу, те да ће она „суочена са милионским губицима свргнути свог 'боса’”.⁵¹⁶ Поменути су примери уништења инфраструктуре, односно бомбардовања мостова у Новом Саду⁵¹⁷ и Бачкој Паланци, топлане на Новом Београду и међународног аеродрома у Сурчину.⁵¹⁸ Као разлог уништења „нестратешких мостова”, по мишљењу новинара „КП”, била је пре одлука о повећању интензитета бомбардовања, него припрема копнене офанзиве.⁵¹⁹

Велики одјек, како у светској, тако и у руској штампи имало је бомбардовање амбасаде НР Кине на Новом Београду. Редакција „КП” је објавила фотографију последица „још једне у низу грешака” НАТО пакта, уз коментар да „ово нису руине кинеске амбасаде, ову су развалине америчке демократије”. Као главни кривци су означени генерал Весли Кларк „који лично одређује циљеве и даје наређење за њихово уништење” и ЦИА „која није снабдела војне структуре шпијунским водичем за Београд”.⁵²⁰ Истакнуто је да се у Кини сумња у тврдње о „трагичној грешци”, већ да се заправо радило о „намерном испитивању кинеске снаге”, због чега је званични Пекинг суспендовао контакте са САД и прекинуо преговарачки

⁵¹⁴ И. Коц, „Живой щит”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 4.

⁵¹⁵ И. Коц, „'Томагавк' для пылесосов стратегического назначения”, *Комсомольская правда*, 2. 4. 1999, 4.

⁵¹⁶ А. Баранов, „Клинтон предложил Ельцину вместе войти в Косово”, *Комсомольская правда*, 21. 4. 1999, 3.

⁵¹⁷ И. Коц, „Мосту сломали хребет, его раненое тело умыл Дунай...”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

⁵¹⁸ А. Сухой, „Хроника”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

⁵¹⁹ И. Коц, „Мосту сломали хребет, его раненое тело умыл Дунай...”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

⁵²⁰ М. Чикин, „Как один косою вояка Штаты с Китаем поссорил”, *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 3.

процес у области људских права.⁵²¹ Уз напомену да ће „измирење (са САД) јако много коштати”, оцењено је да је извесно да ће Кина у СБ УН уложити вето на евентуалну одлуку о слању међународних трупа у јужну српску покрајину.⁵²²

Извештавано је и о „експлозији незадовољства у Кини”, која се претворила у „дунглу гнева и освете”, и великом броју демонстраната „који није виђен од 1989. и протеста на Тјенанмену”. Како је наведено, страдање кинеских држављана у Београду је схваћено као „општенародна трагедија”, која је Кину ујединила у „јединственој тузи пред лицем заједничког непријатеља” и произвела „заједничку жеђ за осветом, враћањем дуга за понижење и за накупљено незадовољство”.⁵²³ Полиција је „мирно посматрала” како демонстранти засипају флашама и камењем амбасаде САД и Велике Британије у Пекингу. Протести су одржани и у Шангају, док је у граду Ченгду запаљен амерички конзулат. Истакнуто је да су због наведених дешавања све западне институције привремено затворене.⁵²⁴ Најозбиљнија ситуација је била испред америчке амбасаде која је била „под опсадом”, а чије су дипломате из страха од упада демонстраната „уништиле део поверљивих докумената и тајне опреме”.⁵²⁵ Разгневлени Кинези су носили транспаренте на којима је писало: „НАТО савремени фашисти”, „НАТО међународни агресор”,⁵²⁶ „Крв за крв”, „Завршићемо са америчким империјализмом”... Дописници „Комсомолке” су пренели ставове грађана Пекинга који су сматрали да се „Руси понашају као издајници” јер „не ратују за словенску браћу Србе” и да је једини начин да се НАТО заустави, уколико Русија и Кина направе савез.⁵²⁷

⁵²¹ А. Стушнов, М. Чижиков, „Пекин считает, что его проверяли на прочность”, *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 3.

⁵²² А. Платковский, И. Черняк, „Китайцы продолжают бомбить американцев. Пока – бутылками”, *Комсомольская правда*, 12. 5. 1999, 2.

⁵²³ Исто.

⁵²⁴ А. Стушнов, М. Чижиков, „Пекин считает, что его проверяли на прочность”, *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 3.

⁵²⁵ А. Кабанников, „Американские дипломаты залегли на дно и едят тушенку”, *Комсомольская правда*, 12. 5. 1999, 2.

⁵²⁶ А. Стушнов, М. Чижиков, „Пекин считает, что его проверяли на прочность”, *Комсомольская правда*, 11. 5. 1999, 3.

⁵²⁷ А. Платковский, И. Черняк, „Китайцы продолжают бомбить американцев. Пока – бутылками”, *Комсомольская правда*, 12. 5. 1999, 2.

Помало неочекивана је била реакција „КП” на бомбардовање РТС и погибљу 16 радника. Иако је овај догађај изазвао солидарност, саосећање и осуду чак и новинара из држава чланица НАТО пакта,⁵²⁸ „Комсомолка” је о томе известила крајње суздржано и штуро, уз коментар да је „НАТО на свој начин одлучио да обележи своју педесетогодишњицу и 30 дана бомбардовања Југославије”.⁵²⁹ Уместо осуде, солидарности и забринутости за судбину српских колега, уреднике руског листа су више бринуле потешкоће дописника руских ТВ канала који су, због уништења сателитског ТВ предајника у згради РТС, имали проблеме са слањем информација и репортажа у Русију.⁵³⁰ Истина, одређени вид осуде бомбардовања српске националне телевизије појавио се после више од месец дана на страницама „КП”, када је у чланку о раније поменутом протесту руског уметника Михаила Ромадина, истакнуто да је „међународна јавност својим ћутањем фактички одобрила тај злочин”.⁵³¹

Као што је познато, током НАТО агресије уништен је и оштећен велики број споменика културе, а неколико таквих примера забележено је и на страницама „КП”. Истичући да је „омиљена забава томахавака уништавање меморијала жртава фашизма”, дописник руског листа је скренуо пажњу на „варварске нападе на гробнице стрељаних гимназијалаца у Крагујевцу” и на рушење Варадинског моста, у чијој близини се налази споменик „Жртвама Рације”. Он је сматрао да се не ради о промашају, нити о „идиотизму НАТО снајпериста” већ да је то било бомбардовање „ако не костију жртава, онда сећања на њих”. Напоменуо је и да је „српски народ увек умео да ратује и чува сећање на ратнике” и да се у Југославији налази „још пуно светих гробова, које 'томахаваци' неће успети све да

⁵²⁸ „Саучешће колега”, *Вечерње новости*, 24. 4. 1999, 4; Г. Чворовић, „Црни дан новинарства”, *Вечерње новости*, 24. 4. 1999, 6; М. Радетић, „Ужас, ужас!”, *Вечерње новости*, 24. 4. 1999, 6.

⁵²⁹ А. Бузин, „Входя в страну, натовцы не забыли выключить телевизор”, *Комсомольская правда*, 24. 4. 1999, 4.

⁵³⁰ А. Калинина-Артемова, „Югославия превратилась в 'общество чистых ТВ-тарелок’”, *Комсомольская правда*, 28. 4. 1999, 15.

⁵³¹ Л. Тимофеев, „Художник хотел взорвать ООН. Не получилось”, *Комсомольская правда*, 29. 5. 1999, 2.

избомбардују”.⁵³² Игор Коц је посетио меморијални комплекс у Шумарицама, односно, како је навео, место на ком је „300 гимназијалаца стрељано по други пут, овај пут томаховцима”.⁵³³ Поред ова два најдрастичнија примера, укратко је споменуто и „страдање два стара манастира Свете Богородице и Светог Николе” код Куршумлије.⁵³⁴

Велику пажњу изазвале су еколошке последице бомбардовања СРЈ, с обзиром на потенцијалне последице по цео Стари континент. Оцењено је да „са злочиначком упорношћу атлантисти бомбардују објекте препуне отровних хемијских супстанци” и упозорено да се велика количина канцерогених и отровних честица шири на околне државе Дунавом и ваздухом и да због тога „НАТО копа на Балкану гроб за целу Европу”. Посебно је истакнуто бомбардовање рафинерије и постројења хемијске индустрије у Панчеву,⁵³⁵ као и да је рафинерија у Новом Саду „сравњена са земљом”.⁵³⁶ Наведено је да су „бомбардери хуманитарне мисије” специјално гађали хемијску индустрију у Панчеву, како би „испровоцирали масовно негодовање против Милошевића”, али да су „варварства према цивилном становништву” допринела још већој мржњи према НАТО пакту.⁵³⁷

Скренута је пажња и на употребу муниције са осиромашеним уранијумом, који „иако је сиромашан поприлично зрачи”. Према писању „КП”, „натовце” не брине ко ће живети „на радиоактивним честицама зараженим пољима аутономне покрајине”, али да се може десити да на КиМ уђу мировне трупе које ће прве „удахнути радиоактивни ваздух слободног Косова”. Читаоцима је скренута пажња на велику смртност америчких војника у Ираку, који су били у зонама гађаним радиоактивном муницијом.⁵³⁸ На опасност од ширења радиоактивних честица,

⁵³² И. Коц, „Любимая забава 'Томагавков' – взрывать мемориалы жертвам фашизма”, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 4.

⁵³³ И. Коц, „Живой щит”, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 4.

⁵³⁴ А. Сухой, „Хроника”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

⁵³⁵ О. Шевцов, „НАТО роет на Балканах могильник для всей Европы”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 5.

⁵³⁶ А. Баранов, „Американцы уже 'нашли' русских наемников в Косово”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 3.

⁵³⁷ О. Шевцов, „НАТО роет на Балканах могильник для всей Европы”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 5.

⁵³⁸ Исто.

указано је и на конференцији „Еколошке последице бомбардовања Југославије”, одржаној у Русији. Овај пут није говорено само о опасности од употребе радиоактивне муниције, него је упозорено и на „могућност нуклеарне катастрофе”, уколико „једна ракета залута на околне нуклеарне електране у Бугарској, Словенији, Румунији и Мађарској”,⁵³⁹ које су свега 500 километара удаљене од Косова.⁵⁴⁰ Дописник руског листа из Југославије упозоравао је на могућност и евентуалне последице бомбардовања „Института за нуклеарне науке” у Винчи.⁵⁴¹ Није искључена ни могућност да „неко од разгневлених југословена учини некакав атомски терористички напад”.⁵⁴²

Редакција „Комсомолке” била је поприлично критична према еколошкој организацији „Гринпис”, због одсуства њихових препознатљивих и „ефектних” акција, које су у случају бомбардовања Југославије замениле „опрезне декларације”.⁵⁴³ Иако су из московског бироа „Гринписа” тврдили да су иступили против бомбардовања као „метода којим се не решава конфликт”,⁵⁴⁴ уредници „КП” су имали утисак да се припадници међународне еколошке организације ревносније боре за права и заштиту канадских медведа и гренландских китова, него што „протестују против еколошке катастрофе у центру Европе”.⁵⁴⁵ Указујући на бројне недоследности током историје „Гринписа”, истакнуто је да та организација „пати од дипломатске болести која је присутна у свим великим организацијама”, а која их спречава да осуди поступке влада држава Алијансе. Како је наведено, борба за спасавање китова је „симпатичнија Западним Европљанима, него судбина људи на

⁵³⁹ У. Скојбеда, „...и начали травить своих, чтоб чужие боялись”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 3.

⁵⁴⁰ М. Токарев, „Спасать людей от бомбежек – это вам не шубки с барышень снимать”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 5.

⁵⁴¹ И. Коц, „Война в Югославии: разрушения есть, жертв нет?”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

⁵⁴² У. Скојбеда, „...и начали травить своих, чтоб чужие боялись”, *Комсомольская правда*, 20. 4. 1999, 3.

⁵⁴³ И. Являнский, „Скорее киты поплывут по Дунаю, чем 'Гринпис' поможет сербам”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 5.

⁵⁴⁴ У. Скојбеда, „Контора пишет. 'Зеленые' считают...”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 5.

⁵⁴⁵ И. Являнский, „Скорее киты поплывут по Дунаю, чем 'Гринпис' поможет сербам”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 5.

Балкану који су постали таоци политике, дипломатије, а сада и еколошке катастрофе”.⁵⁴⁶

Почетно усхићење и одушевљење српским духом, убрзо се код дописника „КП” И. Коца претворило у отворену критику југословенских власти због цензуре у извештавању. Он је нагласио да док са светских ТВ екрана „не силазе страшни кадрови” страдања косовских Албанаца, нигде се не виде „српске сузе и лешеви”, већ само „непрекидни концерти на централном тргу престонице”. Као разлог томе навео је „идиотска ограничења” за која „нема здраворазумско објашњење”, којима се новинари спречавају „да испуњавају професионалну дужност”, уз навођење примера њиховог хапшења, разбијања камера, одузимање снимака и цензурисања материјала који се шаљу у иностранство. Коц је упозорио да „Југословени потпуно губе информациони рат”, указујући на погубне последице војне цензуре и информационог рата у Чеченији.⁵⁴⁷

Након завршетка рата „Комсомолска правда” се бавила питањем обнове ратом разрушене државе. Уз реторичко питање у наслову текста „да ли ће обнављати онај ко је бомбардовао”, пренете су процене Европске комисије да је за реконструкцију порушеног на Косову потребно издвојити 3 милијарде долара, као и још једну милијарду за околне земље. Међутим, наглашено је да Запад не планира да да „Милошевићу ни цента”, будући да, по неким наводима, „председник Југославије са својим најближим окружењем има у свом поседу скоро пола државе”. У трци Западних компанија за „нежним мирисом лудих сума новца” предвиђених за обнову, виђена је и прилика за руска предузећа, која су, према тврдњама аутора, била конкурентна због јефтине радне снаге.⁵⁴⁸ Истакнуто је и да је, до тада, једина понуда за помоћ „без интереса” стигла од градоначелника Москве Јурија Лужкова, који је изјавио да ће „један од разрушених мостова преко Дунава обнављати московски грађевинци”.⁵⁴⁹

⁵⁴⁶ М. Токарев, „Спасать людей от бомбежек – это вам не шубки с барышень снимать”, *Комсомольская правда*, 29. 4. 1999, 5.

⁵⁴⁷ И. Коц, „Война в Югославии: разрушения есть, жертв нет?”, *Комсомольская правда*, 6. 4. 1999, 4.

⁵⁴⁸ М. Чикин, „Кто бомбил – тому и строить”, *Комсомольская правда*, 23. 6. 1999, 3.

⁵⁴⁹ *Комсомольская правда*, 23. 6. 1999, 3.

Руско заузимање аеродрома „Слатина”

Након првих наговештаја о престанку бомбардовања, на страницама „КП” је у први план дошло питање састава будућих мировних трупа на Косову. Природно, новинаре руског листа је највише интересовала улога која би припала Руској Федерацији. Допринос Москве предстојећем миру тумачен је двојако. Истакнут је „очигледан успех (руске) дипломатије у заустављању рата”, али и оцењено да Русија „стратешки остаје губитник” и да ће јој „у даљем уређивању прилика на Балкану бити додељена споредна улога”, будући да је „Београду много лакше да се договара са Западом, без посредника”. Уз ироничан коментар да су Русију „опет обалканили” (парафраза од „обманути”) закључено је да ће „нови поредак на Балкану бити успостављан, у најбољем случају, са узимањем у обзир мишљења Москве, док ће у горем САД покушати да капитализују наш очигледни успех за преговарачким столом”.⁵⁵⁰

Најспорнија су била питања финансирања и бројности будућих руских мировних трупа, као и под чијом командом ће се оне налазити. Када је реч о финансирању, предвиђано је да ће „главни део расхода узети на себе УН”, будући да се радило о операцији под заставом поменуте организације.⁵⁵¹ Међутим, првог дана мира редакција је на насловној страни згрануто објавила да ће „10.000 руских војника ићи на Косово да раде у корист НАТО и ми смо за то још дужни да платимо?!”⁵⁵² Наиме, након што је обелодањено да су УН одбиле да финансирају мировну мисију на Косову, будући да „троше паре на астрономске плате својих чиновника и разне бесмислене пројекте”, постало је јасно да би „трошак (Русије) могао да буде прилично висок”, а помињала се „убитачна цифра” од 150-200 милиона долара. Истакнуто је да „данас толико пара у државној благајни нема”, али да би извор финансирања могао бити нови порез на бензинске станице. Коментар

⁵⁵⁰ „Нас опять 'обалканили’”, *Комсомольская правда*, 5. 6. 1999, 2.

⁵⁵¹ *Исто*.

⁵⁵² „10.000 российских солдат едут в Косово расхлебывать натовскую кашу”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 1.

новинара „КП” на то је био „ето вам сад, господо патриоте!”, као алузија на захтеве одређених политичких кругова током бомбардовања за војним ангажовањем Русије на Балкану.⁵⁵³

Као „комплексније питање” означена је командна одговорност, будући да су у „НАТО инсистирали да команду имају искључиво они”. Истакнуто је да се „Русија са тим не слаже, иако допушта могућност да њеним миротворцима командује представник неке друге државе”.⁵⁵⁴ Пренет је став министра одбране РФ И. Сергејева, који је тврдио да ће „мировне снаге из Русије бити потчињене руском команданту”, али је и постављено питање коме ће он одговарати.⁵⁵⁵ Иако је објављено да је након преговора амерички председник „пристао да руске мировне трупе на Косову не морају нужно бити под контролом НАТО”,⁵⁵⁶ већ сутрадан је објављено да ће Руси највероватније „морати да салутирају НАТО генералима”, будући да ће „Американци пре умрети него допустити могућност да (на Косову) постоји руски сектор”. Остављена је могућност да ће НАТО уместо термина „командовати” користити еуфемизам „координирати”, али да ће то фактички значити потчињеност њиховој команди. Када је реч о бројности руског мировног континента, процене су се кретале од 2.500 до 10 хиљада војника.⁵⁵⁷

Дискусије о поменутих питањима, прекинула је вест о усиљеном маршу руске десантне јединице и њиховом заузимању приштинског аеродрома.⁵⁵⁸ Истакнуто је да је руски председник и врховни командант Б. Јељцин „све надмудрио” и да су „срца већине грађана Русије радосно куцала у такту кретања оклопних возила, док је колона наших миротвораца пуним гасом јурила према Приштини”. Таква одлука, која је приписивана Јељцину, оцењена је као „необична,

⁵⁵³ В. Баранец, С. Прокопенко, „10.000 российских солдат будут расхлебывать натовскую кашу”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 3.

⁵⁵⁴ „Нас опять 'обалканили’”, *Комсомольская правда*, 5. 6. 1999, 2.

⁵⁵⁵ В. Баранец, С. Прокопенко, „10.000 российских солдат будут расхлебывать натовскую кашу”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 3.

⁵⁵⁶ А. Кабанников, „Клинтона уговорили не командовать войсками России”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 3.

⁵⁵⁷ М. Чижиков, „России придется отдать честь натовским генералам?”, *Комсомольская правда*, 11. 6. 1999, 2.

⁵⁵⁸ „Францию мы обыграли в футбол. А Америку – в войну?”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 1.

али ефектна и изузетно делотворна у овом тренутку”, будући да су „по први пут у последњих десет година занемеле Западне дипломате и војни кругови НАТО”. Изнет је став да Русија није тако поступила, била би „неизбежно одгурнута од решавања балканског проблема, а српски фактор би настојали да сведу на нулу”. Подвиг руских војника поређен је са победом фудбалске репрезентације РФ над светским првацима Французима у Паризу, уз констатацију да је „Русија почела да даје голове Западу и истовремено пренела лопту са фудбалског на бојно поље”. Међутим, у „Комсомолки” нису сматрали да је спољнополитички успех Русије дугог даха, јер се очекивало да „Запад са новом силином навали на Русију” и да слични потези Јељцина „неће спастити престиж државе, урушен великим и малим капитулацијама”.⁵⁵⁹ Могло се прочитати и упозорење да „аеродром у Приштини може постати за наше (војнике) смртоносна замка”.⁵⁶⁰

Актуелност теме навела је редакцију да читаоце детаљније информише о самом догађају, објавивши „хронологију историјског усиљеног марша”. Према новодима „КП” 10. јуна су на консултације у МИД позвани генерал Ивашов и други високи официри руске армије на којима је донет закључак да не би требало чекати да НАТО Русији додели „сектор одговорности” на Косову. Следећег јутра је начелник Генералштаба А. Квашнин контактирао представника Русије при НАТО генерала Виктора Заварзина, који се у то време налазио у штабу руског мировног контингента у БиХ. Управо је генерал Заварзин истакнут као идејни творац марша на аеродром „Слатина”. Наведено је да су са планом упознати министар одбране И. Сергејев, премијер Степашин и врховни командант Јељцин, који је „узбуђено” изјавио: „то је све што у тренутној ситуацији можемо” и одобрио акцију. Као највећи изазов за Заварзина наведено је смишљање начина да се колона возила руског батаљона неопажено упути из Босне према Косову. У ту сврху одређен број оклопних возила је вршио маневре и „дизао прашину по путу”, што је било праћено унапред договореном радио комуникацијом, како припадници мировних снага из

⁵⁵⁹ Е. Овчаренко, „Взяв Косово, надо было идти на Брюссель?”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 2.

⁵⁶⁰ „Францию мы обыграли в футбол. А Америку – в войну?”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 1.

НАТО држава не би посумњали у припреме батаљона за покрет. Наведено је и да је Заварзин имао лични мотив, јер је „хтео натовцима да врати дуг” будући да га у марту, супротно „прописаним правилима”, нису обавестили о почетку бомбардовања СРЈ. За мисију су одабрани најiskusнији официри и војници, изабрана је најкраћа маршрута, а брзина кретања колоне је била максимална. Наведено је да су „у чеоним оклопним возилима седели југословенски навигатори”, тако да су грешке у избору путева, који су били оштећени у бомбардовању, биле искључене. Током кретања колоне „веза са Москвом је била категорички забрањена”. У почетку збуњени Југословени су брзо схватили о чему се ради, а „гласине о руској браћи која јуре на југ, убрзо су прстигле колону”. Што се више приближавала Косову, брзина колоне руског батаљона је све више опадала будући да „Југословени од радости само што се нису бацили под точкове”, док су поједини Срби „са сузама радосницама у очима љубили прашњаве руске оклопњаке”. Наведено је и да је у једном од градова руску колону дочекало 5 чланова југословенске владе. Истакнуто је и да су Западни ТВ репортери „полудели од неочекиваног марша Руса”. По тврдњи руског листа улазак „батаљона Заварзина” на Косово био је координисан са јединицама ВЈ, које су почеле повлачење како би у ноћи направиле маску за кретање руских трупа. За то време, британске трупе, које су по плану предвиђене прве да уђу на територију јужне српске покрајине, чекале су долазак америчких десантних јединица, које су касниле са транспортом. Тај застој искористио је руски батаљон и око 2:15, након поноћи, ушао у Приштину, дочекан слављем на улицама, цвећем и понеким каменом. „КП” је читаоце ускратила за информацију ко је на руску колону бацао камење – Албанци или можда поједини разочарани Срби. Руска колона се затим запутила ка аеродрому, заузела све улазе и излазе, блокирала узлетно-слетну писту, а генерал Заварзин је сателитском везом обавестио руски Генералштаб о испуњењу задатка. Описан је и долазак британских трупа на челу са „видно растројеним” генералом Џексоном,

преговори у командом возилу његовог руског колеге и одбијање Руса да препусте аеродром.⁵⁶¹

Као највећи проблеми руског батаљона наведени су недостатак снабдевања, упадање НАТО трупа у радио фреквенције и њихови „бесконачни маневри око аеродрома” који руским војницима нису давали прилику да спавају и одморе. Указано је и на „све чешћу појаву наоружаних Косовара, бандитског изгледа”, који нису имали намеру да Русе „дочекају са хлебом и сољу”⁵⁶² и да због руског десанта „бесни политичко руководство ОВК”. У неколико наврата преношене су изјаве Хашима Тачија да су Руси „окупатори”,⁵⁶³ који су „на територији Косова незаконито и без дозволе”⁵⁶⁴ и да уколико буду добили своју зону одговорности, ОВК ће одбити да се разоружа. Упозорено је да „срдечно подржавана од стране Запада” ОВК може „окренути оружје против јединог преосталог непријатеља – руског батаљона”.⁵⁶⁵ Објављено је и да је, након почетног „засипања цвећем”, дошло до првих сукоба између НАТО и ОВК, будући да су трупе Алијансе „биле принуђене да примене оружје у очувању реда и мира” и том приликом ликвидирале 3 албанска борца.⁵⁶⁶

С друге стране, наведено је да локални Срби допремају руским војницима храну из својих подрума⁵⁶⁷ и да је команда руске мисије у БиХ послала колону од петнаестак камиона са храном, водом и „мањом свотом новца” за 200 припадника руског батаљона. Услови живота руских војника оцењени су као „максимално приближни ратним”, уз „константно стање борбеног дежурства у оклопним транспортерима”,⁵⁶⁸ али да осим „вербалне препирке” није било озбиљнијих инцидената са НАТО трупама.⁵⁶⁹ Као кључне личности операције наведени су

⁵⁶¹ В. Баранец, „Сербы целовали пыльную броню наших БТРов...”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 4.

⁵⁶² Исто.

⁵⁶³ Е. Овчаренко, М. Чикин, „Батяня'-министр, не подведи!”, *Комсомольская правда*, 18. 6. 1999, 2.

⁵⁶⁴ М. Чикин, „Солдат НАТО недолго забрасывали цветами”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

⁵⁶⁵ Е. Овчаренко, „Свой главный бой министр Сергеев принял в Хельсинки”, *Комсомольская правда*, 17. 6. 1999, 2.

⁵⁶⁶ М. Чикин, „Солдат НАТО недолго забрасывали цветами”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

⁵⁶⁷ В. Баранец, „Сербы целовали пыльную броню наших БТРов...”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 4.

⁵⁶⁸ В. Баранец, „Косовские боевики отстреливают миротворцев”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

⁵⁶⁹ М. Чикин, „Постой-ка, брат мусью...”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 5.

генерали Леонид Ивашов и Виктор Заварзин, а објављене су и њихове кратке биографије.⁵⁷⁰ Сам генерал Ивашов је за „КП” истакао да се радило о „одлуци председника”, коју је донео „на основу извештаја министарстава одбране и спољних послова и након дубоке анализе ситуације и могућих консеквенци”.⁵⁷¹

Последице руског заузимања аеродрома „Слатина” тумачене су различито. Истакнуто је да „НАТО генерали не скривају да су им Руси украли победу и гурнули прст у око” и да „само политичари и дипломате могу да спасу (руске) миротворце од озбиљнијих непријатности”.⁵⁷² Објављена је информација да је на поменутом аеродрому, требало да буде размештен штаб НАТО трупа на челу са генералом М. Цексоном и складиште горива под управом француских снага, али да се од те идеје, из очигледних разлога, одустало. Као једна од последица наведено је да је „Запад почео да прихвата присуство Руса као нешто неизбежно”⁵⁷³ и да је „фактички руски контингент већ добио званични статус учесника операције”.⁵⁷⁴ Кремљ је „потврдио” дипломатски учинак В. Черномирдина „успешним слањем 200 војника”, који су „демонстрирали васкрсли дух отаџбинске армије и постали симбол победе Русије”.⁵⁷⁵ Посебно је истакнуто да је Русија, коју су на Западу видели као „брбљивог старца са млитавим мишићима”, коначно показала своју снагу.⁵⁷⁶

Могли су се прочитати и критички осврти на руски марш на Приштину. Новинар Афанасиј Бриночка је поменути операцију назвао „пробојем ни у шта” и истакао да би „политичари у првом реду требало да се руководе трезвеним расуђивањем”, а „емоције да оставе емоцијама”. Њему је највише засметао „механизам доношења најважнијих одлука у Русији”, уз констатацију да је одлуку о слању батаљона донео лично Јељцин „у најстрожој тајности”, не обавештавајући при том министра иностраних послова, секретара „Савета безбедности РФ” и

⁵⁷⁰ „О них говорят”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 4.

⁵⁷¹ И. Черняк, „Сегодня наш первый самолет сядет в Косово”, *Комсомольская правда*, 26. 6. 1999, 5.

⁵⁷² В. Баранец, „Сербы целовали пыльную броню наших БТРов...”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 4.

⁵⁷³ М. Чикин, „Постой-ка, брат мусью...”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 5.

⁵⁷⁴ М. Чикин, „Солдат НАТО недолго забрасывали цветами”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

⁵⁷⁵ Е. Петрова, „Человек, прекративший войну”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 3.

⁵⁷⁶ С. Емельянов, „Если Россию не видеть, можно себя обидеть”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 5.

законодавну власт. Он је председнику Јељцину замерио да „има саветнике за авијацију и космонаутику, чак и за имиџ, али не и за војна питања”. Поредећи наведену ситуацију са одласком руских трупа у Чеченију, он је изразио забринутост да такво произвољно одлучивање може довести чак и до нуклеарног рата. Оценио је и да је „вероватност конфронтације Русије и НАТО претходне недеље била висока, као никада до сада” и да је погоршање ситуације избегнуто због „хладнокрвности Западних генерала”. Истакао је и да је Москва суочена са „реалном и стварном претњом”, односно намером Запада да „казни” Русију због своје једностране акције, тако што би дошло до замрзавања кредита међународних финансијских институција, што би као последицу имало проглашење РФ неспособном за враћање дугова. Аутор текста се запитао „можемо ли да преживимо без западне милостиње” и оценио да последице могу бити „болне” и да могу довести до изолације државе. Када је реч о дometу руских миротвораца, истакао је да је „наивно веровати да ће присуство малог руског контингента кардинално изменити ситуацију”, да он неће успети да заштити Србе, који се у помоћ Руса ионако „мало надају” и да ће многобројније НАТО трупе „постати одлучујући фактор у региону”. Навео је и да батаљону, поред недостатка снабдевања, прети опасност од бораца из ОВК, који „не скривају непријатељска осећања према Русима”. Као својверстан лајтмотив, по ко зна који пут је поменута теза о лошој финансијској ситуацији РФ и немогућности да издваја толики новац на мировну мисију. Аутор је закључио да је „престиж државе важна ствар, али тај престиж може зарадити само економски здрава држава која има способну власт, са развијеном и доследном политичком линијом и која није растргнута унутрашњим противречностима чиновника, политичара и генерала”.⁵⁷⁷

С друге стране, редакција „Комсомолске правде” је у знатној мери кориговала свој првобитни став, који је био изразито критичан према слању руских војника на Косово. Након дешавања око приштинског аеродрома, оцењено је да „наше (руско) учешће у мировној операцији није последица руских амбиција, већ

⁵⁷⁷ А. Брыночка, „Прорыв в никуда?”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 5.

објективна неопходност”. Изведен је закључак да у ситуацији када на Косову „и даље гину људи”, „само Русија може да представља интересе Срба и да одржи баланс, не само у покрајини, него и у целом региону”.⁵⁷⁸ „Безусловну” подршку слању руских трупа на Балкан пружио је и генерал Лебед, али искључиво „под заставом УН”.⁵⁷⁹

Након што је еуфорија око заузимања приштинског аеродрома спласнула, постављало се питање будућности руског мировног континента. У вези с тим, доста пажње су привукли преговори руских министара одбране и спољних послова са представницима НАТО пакта у Хелсинкију. Пренета је спремност руске стране да „руским контингентом, као координатор, руководи фински генерал”.⁵⁸⁰ Ипак, на крају су читаоци обавештени да је Русија „пристала на заједничку експлоатацију приштинског аеродрома” и да је заузврат од НАТО добила уступке који су предвиђали да „при заједничком штабу KFOR-а руски контингент представља не један, већ група од 10-15 официра”. Истакнуто је да је „остало нејасно каква су овлашћења руских представника и ко ће имати право да им издаје наредбе”.⁵⁸¹ Касније је појашњено да су по „компромисном решењу” руске трупе добиле „зоне одговорности у 4 НАТО сектора (америчком, енглеском, немачком и француском)” и да ће бити потчињени „само својој команди, по чијој одлуци имају право да прихвате или одбију учешће у заједничким мисијама са НАТО јединицама”.⁵⁸² Наведено је и да је постигнуте договоре у Хелсинкију одобрио руски председник у разговору са америчким колегом.⁵⁸³

Реакције руског војног и политичког врха биле су различите. Наведено је да поједини експерти сматрају „да је Русија разним уступцима протраћила стартну

⁵⁷⁸ Е. Овчаренко, „Взгляд с 6-го этажа”, *Комсомольская правда*, 19. 6. 1999, 4.

⁵⁷⁹ В. Устюжанин, А. Букреев, „Сегодня в России хвалят тех, кого хотят придушить”, *Комсомольская правда*, 10. 6. 1999, 5.

⁵⁸⁰ В. Баранец, „Косовские боевики отстреливают миротворцев”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

⁵⁸¹ В. Баранец, „'Семеро' одного не ждут. Даже если это – Ельцин!”, *Комсомольская правда*, 19. 6. 1999, 4.

⁵⁸² В. Баранец, „Русские десантники спасали в Косово секретное оружие”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 3.

⁵⁸³ И. Являнский, „Великолепная 'семерка' – и вратарь!”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 2.

позицију коју јој је обезбедио руски батаљон заузимањем приштинског аеродрома”. Истакнуто је да „само због тога НАТО није могао да лиши Русију могућности војног присуства на Косову”, али да се затим „отишло уназад” и да, „упркос оштрим захтевима Јељцина, није добијен руски сектор”. С друге стране, пренета је изјава премијера Сергеја Степашина, који је као „јакко позитивну” оценио чињеницу да ће „3.600 руских миротвораца бити размештено на Косову, не на једном месту, већ у неколико сектора”. Када је реч о бројности руског контингента, саопштено је да су „натовци наметнули бројку од 3.600 војника, што представља мање од 8% укупног броја међународних снага”. Чињеница да се Руси неће потчињавати заједничком штабу KFOR-а оцењена је као „слаба утеха”, с обзиром на искуство мировне мисије у Босни и Херцеговини, које је показало да је „у условима децентрализованог командовања јако тешко функционисати”.⁵⁸⁴ Редакција руског листа је била мишљења „да ништа боље не би било да у покрајини буду 2 штаба, 2 самосталне мировне групе, и практично две (одвојене) мисије”.⁵⁸⁵

Заузимање аеродрома „Слатина” није могло да прође без одређених мистификација и сензационализма. Још док је акција руског батаљона била у жижи интересовања, појавила се информација да су Срби на аеродрому „пребацивали из камиона у авионе мистериозне сандуке”.⁵⁸⁶ Након што је судбина руског контингента била решена, „КП” је објавила сензационалистичку вест да су руске трупе „на Косову спасиле тајно оружје”.⁵⁸⁷ Наводно се радило о „тајној аеродромској опреми, попут радиолокационих станица, и авионском наоружању јединица РВ ВЈ”. Руски лист је, уз помоћ „упућених експерата из руског Генералштаба”, прецизирао да су се у „Слатини” чувале ракете класе ваздух-ваздух и ваздух-земља, а да су електронски уређаји за навођење на циљ у њима били, „по свему судећи примамљива тајна коју су одавно ловили натовци”. Осим тога, на аеродрому су се

⁵⁸⁴ В. Баранец, „Русские десантники спасали в Косово секретное оружие”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 3.

⁵⁸⁵ В. Баранец, „'Семеро' одного не ждут. Даже если это – Ельцин!”, *Комсомольская правда*, 19. 6. 1999, 4.

⁵⁸⁶ М. Чикин, „Постой-ка, брат мусью...”, *Комсомольская правда*, 15. 6. 1999, 5.

⁵⁸⁷ В. Баранец, „Русские десантники спасали в Косово секретное оружие”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 3.

налазиле и „бомбе са ласерским навођењем, које су такође имале своје тајне и према којима су обавештајне службе показале интерес”.⁵⁸⁸ Будући да ВЈ није успела да евакуише „тајну опрему и оружје”, југословенски Генералштаб је, према информацијама московског листа, „тражио од руског војног врха да њене трупе заузму аеродром пре Енглеза”.⁵⁸⁹ Наведено је да би порекло оваквог наоружања могло бити руско или кинеско и да је посредством трећих земаља стигло у СРЈ. Оцењено је, да је којим случајем поменуто наоружање „дошло у руке Енглеза, то би у многоме закомпликовало позицију делегације РФ на преговорима у Хелсинкију и о руском присуству на Косову не би могло бити ни речи”. По тврдњи новинара „КП” највероватније је из тог разлога генерал Заварзин добио наређење из Москве да „заузме Слатину и држи је зубима”.⁵⁹⁰ Ипак, до сада није потврђено да је ВЈ поседовала поменуте видове савременог наоружања и да су они чувани на приштинском аеродрому.

У другој половини јуна интересовање „Комсомолске правде” за косовско питање почело је постепено да опада. У фокусу је остало слање руских мировних трупа у јужну српску покрајину, које су блокирале Мађарска, Румунија и Бугарска,⁵⁹¹ као и питање њихове даље улоге. Објављено је да постоји велико интересовање младића у РФ за учествовањем у мировној мисији на Балкану, иако се нису знали детаљи о висини плате.⁵⁹² Генерал Ивашов је у интервјуу за „КП” изјавио да ће руске трупе бити упућене у Југославију након што председник Јељцин за то потпише указ.⁵⁹³ На Косово је као дописник стигао Игор Коц који је, између осталог, посетио руски мировни контингент на аеродрому „Слатина”. У неколико репортажа, он је описао њихову свакодневницу и ситуацију у којој се налазе, а

⁵⁸⁸ В. Иванов, „Ракеты из Слатины могли взорваться в Хельсинки...”, *Комсомольская правда*, 24. 6. 1999, 3.

⁵⁸⁹ В. Баранец, „Русские десантники спасали в Косово секретное оружие”, *Комсомольская правда*, 22. 6. 1999, 3.

⁵⁹⁰ В. Иванов, „Ракеты из Слатины могли взорваться в Хельсинки...”, *Комсомольская правда*, 24. 6. 1999, 3.

⁵⁹¹ В. Баранец, „Косовские боевики отстреливают миротворцев”, *Комсомольская правда*, 16. 6. 1999, 3.

⁵⁹² Т. Филиппова, „Так-так-так. Говориш, пулеметчик?”, *Комсомольская правда*, 17. 6. 1999, 2.

⁵⁹³ И. Черняк, „Сегодня наш первый самолет сядет в Косово”, *Комсомольская правда*, 26. 6. 1999, 5.

извештавао је и о дешавањима у јужној српској покрајини након повлачења југословенских снага безбедности. Запажен је био и његов текст са детаљним описом хронологије марша руског батаљона, заснован на сведочењима учесника.⁵⁹⁴ Незаобилазне су биле и расправе око извора финансирања руске мировне мисије на КиМ.⁵⁹⁵ Својеврстан закључак косовског поглавља на страницама најтиражнијег руског листа, била је анализа у којој је наведено да се „балканска кампања НАТО пакта, која је трајала 11 недеља, завршила победом САД и њених савезника”, а да је „Београд фактички капитулирао”. Присутност руског континента у покрајини означена је као „симболична”, а „победницима” је поручено „да су дужни да буду великодушни”.⁵⁹⁶

⁵⁹⁴ И. Коц, „Хроника забытого батаљона”, *Комсомольская правда*, 6. 7. 1999, 8-9.

⁵⁹⁵ В. Баранец, „'Косовских' десантников обобрали?”, *Комсомольская правда*, 23. 6. 1999, 3.

⁵⁹⁶ Е. Умеренков, „Взгляд с 6-го этажа”, *Комсомольская правда*, 24. 6. 1999, 2.

Закључак

Русија се укључила у решавање косовске кризе учешћем у раду Контакт групе. Током прве половине 1998. године РФ се углавном није подржавала санкција против СРЈ, али је гласала у СБ УН за Резолуцију 1160 која је подразумевала ембарго Југославији на увоз наоружања и војне опреме. Током јуна 1998. приметно је веће ангажовање Русије по питању Косова, када је Москва настојала да се наметне као посредник и кључни фактор решавања југословенске кризе. Уследио је сусрет председника СРЈ и РФ, С. Милошевића и Б. Јељцина, у Москви и доношење заједничке изјаве, познате као „Московска декларација”. Током јесени исте године, Русија је гласала за Резолуцију 1199 која је допуштала могућност војне интервенције, уколико званични Београд не испуни услове које је поставила Контакт група. У посматрачким мисијама на територији јужне српске покрајине учествовали су и представници Москве, али њихов учинак на терену је био слабо видљив. Пасивну улогу имао је и руски представник на преговорима у Рамбујеу Борис Мајорски, који је одбио да потпише понуђени предлог споразума.

Својеврсна увертира седамдесетосмодневном бомбардовању СРЈ био је заокрет авиона руског премијера Јевгенија Примакова, као гест протеста против одлуке САД да примене војну силу. Овај гест је различито оцењен како у историографији, тако и у широј јавности. Званична Москва је истрајавала на ставу који је подразумевао решавање конфликта политичким средствима, уз противљење употребе силе. Одсуство конкретних резултата Ј. Примакова у решавању косовске кризе, навело је Б. Јељцина да за свог „специјалног представника” именује Виктора Черномирдина, кога је Запад перципирао као прихватљивијег партнера за разговоре. Последица рада преговарачке тројке коју су чинили Черномирдин, Марти Ахтисари и Строуб Талбот било је постизање договора са југословенским руководством, које је потврдила Народна скупштина Републике Србије, што је довело до потписивања Војнотехничког споразума у Куманову и прекида бомбардовања. Велико изненађење за трупе НАТО пакта, које су отпочеле са размештањем у јужној српској покрајини, било је заузимање приштинског

аеродрома „Слатина” од стране руске десантне јединице из састава мировних снага у Босни и Херцеговини. Међутим, због одбијања Бугарске, Румуније и Мађарске да дозволе прелет руским транспортним авионима, осујећено је допремање појачања руској јединици, а Москва је онемогућена да има значајнију улогу у дешавањима на Косову и Метохији. Током бомбардовања актуелно је било и питање приступања СРЈ Савезу Русије и Белорусије, које је по признању Николе Шаиновића било више политички гест, него иницијатива са реалним изгледима за успех.

Набавка савременог одбрамбеног наоружања из Русије, пре свега система ПВО, изазивала је велику пажњу јавности уочи и током самог бомбардовања. Један од првих покушаја набавке оружја био је још 1995. године, током званичне посете С. Милошевића Москви. Међутим, због одсуства политичке воље руске стране, до набавке наоружања није дошло. Куповина оружја је покушана и у Белорусији током 1998. године, али је продаја била условљена писменим одобрењем Москве, која је остала при ранијем ставу. Током трајања агресије, СРЈ је посетила делегација руских официра који су обишли југословенске оружане снаге и прикупљали информације о борбеним искуствима јединица ПВО, а посебно о обарању америчког „стелт” авиона Ф-117.

„Комсомолска правда” је један од најстаријих и најчитанијих дневних листова у Русији. Током трајања косовске кризе била је најтиражнија новина и лист са великим утицајем на руско јавно мњење. У првој половини 1998. догађаји у јужној српској покрајини нису били у фокусу московског листа, али је „октобарска криза” допринела да се Косово нађе на страницама „КП” у већој мери. Након отклањања ратне опасности, Косово је поново изашло из жиже интересовања, да би почетком бомбардовања постало најважнија спољнополитичка тема.

На страницама „КП” се доста дискутовало о могућностима ВЈ да се одупре нападима надмоћнијег и технички супериорнијег непријатеља. Руска страна није пропуштала прилику да југословенске ратне успехе припише употреби совјетске, односно руске војне технике. Велику пажњу изазивало је обарање авиона Ф-117, као и питање копнене офанзиве. Писано је и о примерима неоружаног отпора грађана Србије, а на дописника руског листа највећи утисак су оставили концерти

на београдском Тргу Републике и „живи штит” радника крагујевачке фабрике „Застава”. Велике критике биле су упућене југословенској ратној цензури. Перцепција Срба на страницама московског листа била је углавном позитивна, за разлику од С. Милошевића, НАТО пакта и Западних лидера према којим „КП” није имала благонаклон став.

Улога РФ највише је посматрана кроз мировне иницијативе Ј. Примакова и В. Черномирдина. Док је према Примакову била изузетно критична, према „специјалном представнику” руског председника „Комсомолка” је имала изразито наклоњен став. Значајан простор добило је и питање приступања СРЈ Савезу Русије и Белорусије, према ком је руски лист био негативно настројен.

„КП” је опширно писала о примерима подршке, солидарности и помоћи руских грађана српском народу, о хуманитарној помоћи, демонстрацијама и примерима појединачних протеста који су пристизали из Руске Федерације. Редакција листа се отворено изјаснила против бомбардовања Југославије, али није одобравала насилне манифестације протеста. Велику пажњу је посветила питању евентуалне руске војне помоћи и слању добровољаца, против чега се такође јасно одредила.

О ратним страдањима у Југославији московски лист није извештавао опширно, а пропустио је да помене поједине велике злочине против цивилног становништва. Читаоци су нешто више информисани о бомбардовању путничког воза у Грделичкој клисури, зграде кинеске амбасаде, ракетирању албанских колона избеглица, као и о еколошким последицама ваздушног рата над СРЈ. Супротно очекивањима, „КП” није показала колегијалну солидарност након бомбардовања зграде РТС, о ком је писано у кратким цртама.

Након завршетка ратних дејстава, фокус је био на извештавању о маршу руског батаљона на аеродром „Слатина”, као и на дискусији око будуће улоге Русије у косовским мировним снагама и решавању питања јужне српске покрајине.

Списак скраћеница

АЕЦ – Архив Президентског центра Б.Н. Ељцина (Архив Председничког центра Б.Н. Јељцина)

АП – аутономна покрајина

АРЈ – артиљеријско-ракетне јединице

БЈР – Бивша Југословенска Република

БиХ – Босна и Херцеговина

ВЈ – Војска Југославије

ГРУ – Главное разведывательное управление (Главна обавештајна управа)

др – доктор

енг. – енглески

ЕУ – Европска Унија

ЗНД – Заједница независних држава

и сл. – и слично

ЈНА – Југословенска народна армија

КБЦ – Клиничко болнички центар

КГ – Контакт група

КДОМ – Kosovo Diplomatic Observer Mission (Косовска дипломатска посматрачка мисија)

КFOR – Kosovo Force (Косовске мировне снаге)

КиМ – Косово и Метохија

КП – „Комсомолска правда”

КПРФ – Комунистичка партија Руске Федерације

ЛДПР – Либерално-демократска партија Русије

МВБ – Музеј ваздухопловства – Београд

МИД – Министерство иностранных дел (Министарство иностраних послова)

ММФ – Међународни монетарни фонд

МУП – Министарство унутрашњих послова

МЧС – Министерство по чрезвычайным ситуациям (Министарство за ванредне ситуације)

нав. – наведено

НАТО – Организација Североатлантског споразума

нпр. – на пример

НР – Народна Република

ОВК – Ослободилачка војска Косова

ОЕБС – Организација за европску безбедност и сарадњу

рус. – руски

ПВО – противваздушна одбрана

проф. – професор

РВ – Ратно ваздухопловство

РКП(б) – Руска комунистичка партија (большевика)

РМ – ратна морнарица

РПЦ – Руска православна црква

РТС – Радио телевизија Србије

РФ – Руска Федерација

САД – Сједињене Америчке Државе

САП – Социјалистичка Аутономна Покрајина

СБ – Савет безбедности

СР – Савезна Република

СРЈ – Савезна Република Југославија

СССР – Савез Совјетских Социјалистичких Република

СФРЈ – Социјалистичка Федеративна Република Југославија

ТВ – телевизија

тзв. – такозвани

УН – Уједињене нације

ФСБ – Федерална служба безбедности

ЦИА – Централна обавештајна агенција

ЦК – Централни комитет

Списак извора и литературе

ИЗВОРИ:

Архивска грађа:

Архив Президентског центра Б.Н. Ельцина (АЕЦ)

- Фонд 8. Колекција „Нормативно распорядителне акти и материјали к ним из Архива Президента Руске Федерације (1991–1999). Копии”

Објављена архивска грађа:

Албански фактор у развоју кризе на територији бивше Југославије. Документи. Том други (1998-1999 гг.), приредила група аутора, Москва 2007.

Дневници и мемоари:

Аничих, Ђ.С., *Смена (Ратни дневник)*, Београд 2009.

Ahtisari, M., *Misija u Beogradu*, Београд 2001.

Jovanović, V., *Rat koji se mogao izbeći*, Београд 2008.

Павковић, Н., *Трећа армија седамдесет осам дана у загрљају 'Милосрдног анђела'* I, Београд 2017.

Primakov, J., *Godine u visokoj politici*, Београд 2002.

Черномырдин, В., *Вызов*, Москва 2003.

Периодика:

Вечерње новости

Војска – ратно издање

Комсомолска правда

Усмена сведочанства:

Ђорђе Аничих, потпуковник РВ и ПВО ВЈ у пензији

Ђуро Билбија, дописник „Вечерњих новости” из Москве (1989-2002)

Живадин Јовановић, министар иностраних послова СРЈ (1998-2000)

Никола Шаиновић, потпредседник Савезне Владе СРЈ (1994-2000)

Интернет извори:

<https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-52345037.html> (25. 8. 2019)

<https://www.youtube.com/watch?v=HLMHMSPncXQ> (25. 8. 2019)

<http://www.pecat.co.rs/2014/04/dr-jelena-jurjevna-guskova-rusija-ce-stvoriti-novi-svet/>
(25. 8. 2019)

<https://ria.ru/20100524/236957896.html> (25. 8. 2019)

<https://www.kp.ru/daily/26384/3262863/> (25. 8. 2019)

<https://www.kp.ru/daily/24007/83729/> (25. 8. 2019)

<https://www.kommersant.ru/doc/174542> (25. 8. 2019)

Фотографије:

Музеј ваздухопловства – Београд: Фото-фонд Милорада Ристића (МВБ)

Лична збирка Ђорђа Аничиха

Лична збирка Немање Глишића

ЛИТЕРАТУРА:

Гуськова, Е.Ю., *Агрессия НАТО против Югославии в 1999 году и процесс мирного урегулирования*, Москва 2013.

Гуськова, Е.Ю., *История югославского кризиса (1990-2000)*, Москва 2001.

Dimitrijević, В.В., *Vazdušni rat nad Republikom Srpskom i Republikom Srpskom Krajinom*, Београд 2017.

Dimitrijević, В.В., Draganić, Ј., *Vazdušni rat nad Srbijom 1999. godine*, Београд 2013.

Димитријевић, Б., *Век српске противваздушне одбране*, Београд 2015.

- Животић, А., *Југославија, Албанија и велике силе (1945-1961)*, Београд 2011.
- Иванов, И., *Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны*, Москва 2002.
- Олуић, С., Антић, Г., Димитријевић, В., *204. Јовачки авијацијски пук*, Београд 2005.
- Петрановић, Б., *Историчар и савремена епоха*, Београд 1994.
- Русская Православная Церковь. XX век*, група аутора, Москва 2008.
- Смиљанић, С., *Агресија НАТО. Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине*, Београд 2009.